LATVIJAS UNIVERSITĀTE

PEDAGOĢIJAS PSIHOLOĢIJAS UN MĀKSLAS FAKULTĀTE

IZGLĪTĪBAS ZINĀTŅU UN PEDAGOĢISKO INOVĀCIJU NODAĻA

FRIZIERU PROFESIONĀLĀ IZGLĪTĪBA LATVIJĀ UN SAGATAVOTO SPECIĀLISTU ATBILSTĪBA SKAISTUMKOPŠANAS NOZARES DARBA TIRGUS PRASĪBĀM.

VOCATIONAL EDUCATION OF HAIRDRESSERS IN LATVIA AND COMPLIANCE OF PREPARED SPECIALISTS WITH THE LABOUR MARKET REQUIREMENTS OF THE BEAUTY INDUSTRY.

MAĢISTRA DARBS

Autors: Natālija Rivoņenko

Studenta apliecības Nr.: nr10014

Darba vadītājs: Kaspars Kiris

RĪGA 2020

Anotācija

Natālija Rivoņenko

Frizieru profesionālā izglītība Latvijā un sagatavoto speciālistu atbilstība skaistumkopšanas nozares darba tirgus prasībām.

Maģistra darbs izglītības vadība

Darba apjoms: 104 lappuses, 8 attēli, 8 tabulas, 10 pielikumi.

Atslēgas vārdi:

- profesionāla izglītība, profesijas standarts, kvalifikācija, skaistumkopšanas nozare

Darba mērķis: Analizēt, izpētīt un izvērtēt friziera profesionālās izglītības normatīvo aktu sistēmu Latvijā un saistību ar citiem pētījumiem skaistumkopšanas nozarē, izdarīt secinājumus, par aktuālās Friziera profesijas standarta atbilstību tirgus pieprasījumam, noskaidrot nepilnības, izstrādāt ieteikumus sistēmas uzlabošanai, profesionālās izglītības programmu satura pilnveidošanai un profesijas standarta jaunajai redakcijai.

Annotation

Natalija Rivonenko

Vocational education of hairdressers in Latvia and compliance of prepared specialists with the labour market requirements of the beauty industry.

Master Theses in education management

The structure of the Master Thesis: 104 pages, 8 images, 8 tables, 10 appendixes.

Keywords:

- vocational education, profession standard, qualification, beauty industry

The aim of the work: Analyse, investigate and evaluate the legal framework system of vocational education of hairdressers in Latvia. Analyze its relation with other studies and research on the beauty industry, to draw conclusions, on the standard compliance of the current profession with market demand, to identify shortcomings and problems, to develop recommendations for improvement of the system, to improve the content of vocational education programmes and revising the profession standard.

SATURS

Apzīmējumu saraksts 1

Ievads 5

Teorētiskā daļa

1. Profesionālās izglītības sistēmas reforma 9

1.1. Profesionālās izglītības paradigmu maiņa 17

2. Frizieru profesionālā izglītība Latvijā 34

2.1 Frizieru profesionālās izglītības satura reforma 35

Empīriskā daļa

Ievads 43

3. Profesionālās izglītības iestādes darbības tiesiskais regulējums 45

4. Profesionālās izglītības iestādes darbības rezultātu novērtējums 60

4.1. Friziera profesionālās kvalifikācijas ieguve Latvijā 60

4.2. Friziera profesionālās kvalifikācijas ieguve Lietuvā 64

4.3. Friziera profesionālās kvalifikācijas ieguve Igaunijā 66

5. Darba tirgus analīze un prasmju neatbilstība darba tirgū 71

5.1. Latvijas DD konfederācijas aptauja 71

5.2. Skaistumkopšanas nozares apraksts. 2012.g 72

5.3. Skaistumkopšanas nozares apraksts. 2015.g 73

5.4. Skaistumkopšanas finanšu un ekonomikas situāciju analīze 75

6. Profesijas standarta frizieris atbilstība tirgus pieprasījumam 87

Nobeigums 92

Secinajumi 94

Ieteikumi 95

Izmantotā literatūra un avoti 97

Pielikumi

Apzīmējumu saraksts

Darbā lietotie termini

arodizglītība — daļēja vidējās pakāpes profesionālā izglītība, kas dod iespēju iegūt otrā līmeņa profesionālo kvalifikāciju;

centralizēts eksāmens — pēc īpašas metodikas izveidots un pēc vienotas kārtības valsts mērogā organizēts eksāmens, lai novērtētu izglītojamo mācību sasniegumus profesionālās izglītības vai profesionālās kvalifikācijas ieguvei;

eksaminācijas centrs — Ministru kabineta noteiktajā kārtībā akreditēta komercsabiedrība vai biedrība, kura neīsteno izglītības programmas, bet kurā atbilstoši tās darbībai noteiktā preču ražošanas, sadales vai pakalpojumu jomā kārtojami eksāmeni profesionālās kvalifikācijas ieguvei PIL likuma 6.panta trešajā un septītajā daļā paredzētajos gadījumos;

formālā izglītība — sistēma, kas ietver pamatizglītības, vidējās izglītības un augstākās izglītības pakāpes, kuru programmu apguvi apliecina valsts atzīts izglītības vai profesionālās kvalifikācijas dokuments, kā arī izglītības un profesionālās kvalifikācijas dokuments;

formālā profesionāla izglītība — sistēmiski strukturēta personas zināšanu, prasmju, kompetences apguve un pilnveidošana, kuras īstenošanu organizē un nodrošina PII, atbilstoši likumdošanā noteiktai kārtībai, kuras rezultāti tiek novērtēti un atzīti, izsniedzot profesionālas izglītības pakāpi apliecinošu izglītības dokumentu;

ikdienējā izglītība — pašmācības ceļā iegūta un pašorganizēta personas zināšanu, prasmju un kompetences apguve, kas netiek formāli vērtēta;

izglītības dokuments — dokuments, kas apliecina personas iegūto izglītību atbilstoši noteiktai izglītības pakāpei, veidam un programmai vai šīs izglītības daļēju apgūšanu;

izglītības iestāde — valsts, pašvaldību, valsts augstskolu vai citu juridisko vai fizisko personu dibināta iestāde, kuras uzdevums ir izglītības programmu īstenošana, vai komercsabiedrība, kuram izglītības programmu īstenošana ir viens no darbības veidiem;

izglītības programmas akreditācija — tiesību iegūšana izglītības iestādei vai citai šajā likumā noteiktai institūcijai izsniegt valsts atzītu izglītības dokumentu par konkrētai izglītības programmai atbilstošas izglītības ieguvi. Akreditācijas gaitā vērtē attiecīgās izglītības programmas īstenošanas kvalitāti;

izglītības programmas licencēšana — tiesību piešķiršana izglītības iestādei vai citai šajā likumā noteiktai institūcijai īstenot noteiktu izglītības programmu;

izglītības saturs — pedagoģiski adaptēta zināšanu, prasmju un iemaņu sistēma; radošās darbības pieredze un vērtību sistēma, kuras apguve izglītības procesā rada iespējas personības attīstībai;

kvalifikācijas prakse — attiecīgās profesionālās izglītības programmas praktiskās daļas (profesionālo iemaņu un prasmju) apguves noslēdzošā daļa pirms valsts pārbaudījuma profesionālās kvalifikācijas iegūšanai;

mācību prakse — attiecīgās profesionālās izglītības programmas praktiskās daļas apguve izglītības iestādē vai ārpus tās, izņemot kvalifikācijas praksi;

modulis — profesionālās kvalifikācijas sastāvdaļa, tā pamatā ir sasniedzamie mācīšanās rezultāti kā novērtējams un pierādāms zināšanu, prasmju un kompetenču kopums;

moduļa programma — profesionālās izglītības programmas sastāvdaļa, kas ietver moduļa mērķus un uzdevumus, moduļa sasniedzamos rezultātus, moduļa saturu, satura apguves plānojumu, iegūtās izglītības vērtēšanas kritērijus un kārtību, kā arī programmas īstenošanai nepieciešamo metožu un līdzekļu uzskaitījumu;

modulārā profesionālās izglītības programma — profesionālās izglītības programma, kuras profesionālo saturu atkarībā no izglītības programmai izvirzītā mērķa veido moduļu kopums un kuras apguves rezultātā var iegūt profesionālo kvalifikāciju;

neformālā izglītība — ārpus formālās izglītības organizēta interesēm un pieprasījumam atbilstoša izglītojoša darbība;

neformālā profesionāla izglītība — ārpus formālās profesionālās izglītības organizēta personas zināšanu, prasmju apguve un kompetences pilnveidošana, kuras rezultātus iespējams novērtēt formālās izglītības ietvaros likumiski noteiktajā kārtībā un atzīt, izsniedzot profesionālo kvalifikāciju apliecinošu dokumentu;

otrā līmeņa profesionālā augstākā izglītība — augstākās pakāpes profesionālā izglītība, kas dod iespēju iegūt piekto profesionālās kvalifikācijas līmeni;

pašizglītība — ārpus izglītības iestādes iegūta izglītība;

paradigma — konceptuāls profesionālās izglītības sistēmas darbības ietvars, modelis; tā veidošanos nosaka vērtību un uzskatu sistēma, kas dominē sabiedrībā konkurētā vēsturiskā periodā vai laika posmā;

pedagogs — fiziskā persona, kurai ir šajā vai citā izglītību reglamentējošā likumā noteiktā izglītība un profesionālā kvalifikācija un kura piedalās izglītības programmas īstenošanā izglītības iestādē vai sertificētā privātpraksē;

pieaugušo izglītība — personu daudzveidīgs izglītošanas process, kas cilvēka mūža garumā nodrošina personības attīstību un konkurētspēju darba tirgū;

pirmā līmeņa profesionālā augstākā izglītība (koledžas izglītība) — augstākās pakāpes profesionālā izglītība, kas dod iespēju iegūt ceturto profesionālās kvalifikācijas līmeni;

praktikants — izglītojamais, kas saskaņā ar attiecīgās profesionālās izglītības programmas praktiskās daļas apguvi atrodas mācību praksē iestādē, pie komersanta vai biedrībā;

privātā izglītības iestāde — juridiskās vai fiziskās personas dibināta izglītības iestāde, izņemot valsts, pašvaldības vai valsts augstskolas izglītības iestādi, kā arī komercsabiedrība ar valsts, pašvaldības vai valsts augstskolas kapitāla daļu, kuram viens no darbības veidiem ir izglītības programmu īstenošana;

profesija — fiziskās personas nodarbošanās veids preču ražošanas, sadales vai pakalpojumu sfērā, arī izglītībā, kultūrā un mākslā, kam nepieciešama noteikta sagatavotība (izglītība);

profesionālā augstākā izglītība — augstākās pakāpes profesionālā izglītība, kas dod iespēju iegūt ceturtā vai piektā līmeņa profesionālo kvalifikāciju;

profesionālā izglītība — praktiska un teorētiska sagatavošanās darbībai noteiktā profesijā, profesionālās kvalifikācijas ieguvei un profesionālās kompetences pilnveidei;

profesionālās izglītības saturs — profesionālas izglītības stratēģisko mērķu sasniegšanai nepieciešamo resursu kopums; sistematizēts, izglītības vajadzībām atbilstošs sociāli ekonomiskās un tehnoloģiskās pieredzes apkopojums, kura apguve rada iespējas personai sekmīgi iekļauties izvēlētajā profesionālās darbības jomā;

profesionālās izglītības programmu saturs — konkretizēts, attiecīgajai profesionālas izglītības pakāpei atbilstošo mērķu un uzdevumu sasniegšanai nepieciešamo resursu kopums, kas ietver obligāto izglītības saturu, iegūtas izglītības pakāpes vērtēšanas pamatprincipus un kārtību;

profesionālās izglītības programma —profesionālo izglītību reglamentējošs dokuments, kas, atbilstoši attiecīgas pakāpes valsts profesionālas izglītības standartam, nosaka PIP mērķi, uzdevumus, īstenošanas plānu, saturu, prasības attiecība uz iepriekš iegūto izglītību;

profesionālā kompetence — profesionālās darbības veikšanai nepieciešamo zināšanu, prasmju un atbildības kopums noteiktā darba situācijā;

profesionālā kvalifikācija — noteiktai profesijai atbilstošas izglītības un profesionālās meistarības dokumentāri apstiprināts novērtējums;

profesionālās kvalifikācijas dokuments — dokuments, kas apliecina personas profesionālo kvalifikāciju un dod tiesības pretendēt uz konkrētai profesijai un kvalifikācijas pakāpei atbilstoša amata ieņemšanu vai attiecīgā sertifikāta saņemšanu darbam privātpraksē;

profesionālās kvalifikācijas līmenis — teorētiskā un praktiskā sagatavotība, kas dod iespēju veikt noteiktai sarežģītības un atbildības pakāpei atbilstošu darbu;

profesionālā pamatizglītība — pamata pakāpes profesionālā izglītība, kas dod iespēju iegūt pirmā līmeņa profesionālo kvalifikāciju;

profesionālā pieredze — iepriekšēja darbošanās attiecīgajā profesijā Latvijas Republikā, kā arī ārvalstī;

profesionālā pilnveide — profesionālās izglītības īpašs veids, kas personām neatkarīgi no vecuma un iepriekšējās izglītības vai profesionālās kvalifikācijas dod iespēju apgūt darba tirgus prasībām atbilstošas sistematizētas profesionālās zināšanas un prasmes;

profesionālā vidējā izglītība — vidējās pakāpes profesionālā izglītība, kas dod iespēju iegūt trešā līmeņa profesionālo kvalifikāciju;

profesionālā tālākizglītība — profesionālās izglītības īpašs veids, kas pieaugušajiem ar iepriekšēju izglītību un profesionālo pieredzi dod iespēju iegūt noteikta līmeņa profesionālo kvalifikāciju;

tālākizglītība — iepriekš iegūtās izglītības turpināšana un profesionālās meistarības pilnveidošana atbilstoši konkrētās profesijas prasībām.

Darba lietotās abreviatūras un nosacītie apzīmējumi

DD – Darba dēvēji

DN – Darba ņēmēji

EKI – Eiropas Kvalifikāciju Ietvarstruktūra

IKVD – Izglītības kvalitātes valsts dienests

IL – Izglītības likums

IZM – Izglītības un zinātnes ministrija

LKI – Latvijas kvalifikāciju ietvarstruktūra

MK – Ministru kabinets

NEP – Nozaru ekspertu padome

PIA – Profesionālās izglītības un apmācības

PII – Profesionālās izglītības iestāde

PIKC – Profesionālās izglītības kompetences centrs

PIL – Profesionālās izglītības likums

PIP – Profesionālās izglītības programma

PINTSA – Nacionālās trīspusējās sadarbības padomes Profesionālās izglītības un nodarbinātības trīspusējās sadarbības apakšpadome

PKL – profesionālās kvalifikācijas līmenis

PK– profesionālā kvalifikācija

PKP – profesionālās kvalifikācijas prasības

PS – Profesijas standarts

VIAA – Valsts izglītības attīstības aģentūra

VISC – Valsts izglītības satura centrs

FSn – Frizieru un skaistumkopšanas nozare

IEVADS

Maģistra darba izstrādā autore balstījās uz studiju programmas saturu, savas profesionālās darbības un interešu jomu. Skaistumkopšanas nozarē aktuālākās darba tirgus problēmas saistītas ar ilgtermiņā darbaspēka deficītu, darbaspēka novecošanu, jauno darbaspēka prasmes neatbilstību tirgus prasībām, produktivitātes trūkumu saistība nodokļu sistēmas lielo slogu un profesionālās izglitības programmas neatbilstību mūsdienu prasībām. Pārmēru nevienlīdzīgi profesionālās vidējas izglītības un profesionālās tālākizglītības ieguves nosacījumi, iespēju trūkums pieaugušiem pilnveidot savas prasmes formālajā izglītība, savukārt neformālas izglītības piedāvājums kļūst nekontrolējams un neveicina produktivitāti.

Izvēlētas tēmas pamatojums: fundamentālais ieguvums - teorētisko zināšanu pilnveide, lietišķais ieguvums – aktuālu praktisko problēmu risināšanai nepieciešamas prasmes, ikdienas lietojamība.

Darba objekts: Profesionālās izglītības sistēmas institūcijas skaistumkopšanas nozare.

Darba priekšmets: Profesionālās vidējās izglītības, tālākizglītības un arodizglītības PS un PIP satura pārmaiņu vadība.

Pētījuma tēmas aktualitātes pamatojums – Latvijā pēdējo divdesmit gadu garumā pastāvīgi notiek reformas profesionālas izglītības saturā un sistēmas struktūrā. Katru gadu tiek akcentētas problēmās profesionālajā izglītība vairākos izglītības politikas plānošanas dokumentos, konferencēs, forumos, IZM, LM, EM, sociālo partneru un aģentūru informatīvajos izdevumos. LR Izglītības attīstības koncepcijā un pamatnostādnēs viens no svarīgākiem rīcības virzieniem minēts tautsaimniecības attīstības vajadzībām un darba tirgus prasībām atbilstošas PI satura pilnveidošana un pielāgošana mūžizglītībai, ka arī izglītības institūciju sadarbības veicināšana ar darba devējiem un izglītības programmu piedāvājuma aktualizācija atbilstoši tirgus ekonomikas straujai attīstībai un demogrāfiskai situācijai Latvijā. Ekonomikas ministrija arī uzsver, ka nepieciešamas fundamentālas izmaiņas pieaugušo izglītība. Pašreiz apmēram tikai 6% pieaugušo iesaistās dažādas izglītības programmās. Ekonomikas ministrija izvirza mērķi trīs gadu laikā panākt, ka vismaz 15 % pieaugušo iesaistās izglītības programmās. Lai panāktu šo mērķi ir nepieciešams pielāgot pieaugušo tālākizglītību, mūžizglītību atbilstoši darba tirgus pieprasījumam. PII ir jau ļoti laba infrastruktūra - modernas tehnoloģijas, iekārtas, bet tai pašā laikā izglītības saturs nav ticis līdzi, par ko liecina nozarē veiktie pētījumu rezultāti.

2009. gadā IZM izstrādātajā koncepcija "Profesionālās izglītības pievilcības paaugstināšana un sociālo partneru līdzdalība profesionālās kvalitātes nodrošināšanā" norādīta

PI problemātika: PIP neatbilstība pieaugušo izglītības vajadzībām, zema prestiža un nepievilcība. (IZM, 2009).

2007.gadā Latvijas Universitātē veikts pētījums: ”Profesionālās un augstākās izglītības programmu atbilstības darba tirgus prasībām” un tika konstatēts, ka PS izstrādes procesā galvenā iesaistītā puse ir izglītības iestādes un sadarbību ar darba devējiem nepieciešams uzlabot. Latvijas DD konfederācijas aptaujā iegūtie dati liecina, ka, Latvijā DD saskaras ar ievērojamām grūtībām darbaspēka pieejamībā: 70 % no viņiem pastāvīgi trūkst kvalificēta darbaspēka. Darba devēju nozaru pārstāvju aptauja, ko 2006. gadā veica Rīgas Stradiņa universitāte, dati liecina, ka respondenti PI atbilstību darba tirgus prasībām pārsvarā vērtē kā daļēji atbilstošu. 2012.gadā veiktais skaistumkopšanas nozares apraksts norāda uz to, ka daļā profesionālo izglītības iestāžu sniegtā izglītības kvalitāte neatbilst nozares prasībām.

2015.gada veikts pētījums “Profesionāla izglītība” un skaistumkopšanas nozares apraksts liecina, ka tikai 27% no profesionālās pamatizglītības pakāpes iestāžu absolventiem darba tirgu nepieciešamās prasmes ir atbilstošas darba devēju gaidām. Turpretī profesionālās vidējās pakāpes un augstākās izglītības absolventu prasmju atbilstības novērtējums darba devēju vērtējumā ir augstāks attiecīgi 39% un 37%. Liela daļa darba devēju norāda, ka profesionālās pamatizglītības pakāpes absolventiem pārsvara zināšanas ir ļoti vispārīgas un viņi nav piemēroti darbam viņu uzņēmumos.

Darba tirgū mainās profesiju pieprasījums un prasmes un kompetences. Ekonomikas un skaistumkopšanas nozares attīstībai nepieciešams vairāk vidējo, šauri - specializēto profesionālo izglītību ieguvušo speciālistu, ka arī nozares ekspertus ar augstāko profesionālo izglītību, ko šobrīd nevar iegūt Latvijā.

Autore uzskata, ka ir nepieciešams, lai izglītības sistēma mobilāk un elastīgāk pārkārtotos darba tirgus attīstības dinamikai, mūsdienu vajadzībām, globalizācijai, demogrāfiskai un ekonomiskai situācijai. Ir nepieciešams valstiskā līmeni apzināt visus izaicinājumus, mainīt paradigmu aicinot uz sadarbību nozares ekspertus un līderus gan no Latvijas, gan no citām valstīm, ka arī steidzami pievērst uzmanību PI pieaugušo mērķauditorijai.

Darba praktiskā nozīmība.

Vekta PS pārbaude un izstrādāti ieteikumi uzlabošanai.

Darba mērķis

Analizēt, izpētīt un izvērtēt friziera profesionālās izglītības normatīvo aktu sistēmu Latvijā un saistību ar citiem pētījumiem skaistumkopšanas nozarē, izdarīt secinājumus, par aktuālās Friziera profesijas standarta atbilstību tirgus pieprasījumam, noskaidrot nepilnības, izstrādāt ieteikumus sistēmas uzlabošanai, PIP programmu satura pilnveidošanai un profesijas standarta jaunajai redakcijai.

Hipotēze

Profesionālās izglītības normatīvo aktu sistēmā ir daudz trūkumi, esošie skaistumkopšanas nozares pētījumi neatspoguļo reālo situāciju, izglītības satura veidotāji nepienācīgi pilda savus pienākumus un tas cieši saistīts ar to, ka Latvijā iegūstamā Frizieru kvalifikācija neatbilst tirgus pieprasījumam.

Darba uzdevumi:

Darba mērķa sasniegšanai ir izvirzīti šādi uzdevumi:

- Analizēt profesionālās izglītības satura reformu;
- Izpētīt un analizēt kompetences veidošanas pamatprincipus;
- Izpētīt un analizēt reglamentējošus dokumentus;
- Analizēt normatīvos aktus un to darbības tiesisko pielietojumu vidējas profesionālās izglītības iestādēs, salīdzināt ar citām izglītības iestādēm;
- Analizēt ārzemju pieredzi;
- Analizēt un izpētīt profesijas standarta izstrādes pamatprincipus;
- Analizēt esošos pētījumus par skaistumkopšanas nozari;
- Analizēt esošo ekonomisko situāciju skaistumkopšanas nozarē;
- Noteikt un pierādīt problemātiku;
- Veikt nozares speciālistu, darba devēju, izglītotāju anketēšanu;
- Veikt intervijas starp nozares ekspertiem;
- Veikt datu apstrādi;
- Veikt pētījumu par PS saturu, izstrādes procesā iesaistīto pušu sadarbību, analizējot DD, nozares ekspertu, PI pedagogu anketēšanā un intervijas iegūtos datus;
- Izstrādāt ieteikumus sistēmas uzlabošanai;
- Izdarīt secinājumus.

Darba ierobežojumi

Darbā tiek izvērtēts profesionālās izglītības saturs, t.i., 2.PKL Frizieris un 3.PKL Frizieris - stilists, kas attiecas uz arodizglītības, profesionālās vidējās izglītības un profesionālās tālākizglītības programmām.

Informācijas ieguve - teorētiskā daļā tiek izmantota zinātniskā literatūra, likumi, regulas un MK noteikumi, statistikas dati, pētījumi un ziņojumi par profesionālo izglītību, mūžizglītību un pieaugušo izglītību, izglītības saturu un izglītības vadību. Empīriskā daļā tiek analizētas situācijas praksē un veikts pētījums.

Izmantotās metodes

Darbā izmantotās pētnieciskās metodes: normatīvo dokumentu un zinātniskās literatūras analīze, empīriskās metodes – aptaujas un intervijas.

Pētījuma bāze – Darba dēvēji, nozares speciālisti, nozares eksperti, PI pedagogi.

Darba struktūra

- Ievads
- Teorētiskā daļa
- Empīriskā daļa
- Nobeigums
- Ieteikumi
- Literatūras saraksts
- Pielikumi

TEORĒTISKĀ DAĻA

1. PROFESIONĀLĀS IZGLĪTĪBAS SISTĒMAS REFORMA

Reformas priekšvārdā autore minēs divus pētījumus 1) Ekonomiskas sadarbības un attīstības organizācijas OECD ekspertu ziņojumu "Valsts izglītības politikas analīze - Latvija" (OECD, 2000) un 2) Labklājības ministrijas (turpmāk - LM), sadarbībā ar LU 2007.gadā veikto darba tirgus pētījumu "Profesionālās un augstākās izglītības programmu atbilstība darba tirgus prasībām" (LM, 2007). Šo pētījumu secinājumi un ieteikumi, pēc autores domām, kalpoja par vienu, no dzinējspēkiem reformas uzsākšanai, un nezaudē savu aktualitāti arī šodien. Kā piemēram:

1. 22.06.2000. OECD eksperti ziņo, ka "raugoties no mūžizglītības perspektīvas, pastāv milzīga plaisa starp pieaugušo izglītības koncepciju un reālo situāciju Latvijas institucionālajā un atbalsta struktūrā. Līdzīgi arodskolām un profesionālās vidējās izglītības mācību iestādēm, arī par tālākizglītības pārraudzīšanu vai organizēšanu savos sektoros ir atbildīgas četras ministrijas. Papildus savai tiešajai atbildībai, IZM ir atbildīga arī par visas tālākizglītības vispārējo koordināciju. Praksē nozaru ministrijas darbojas neatkarīgi un koordinācija ir minimāla vai tās vispār nav" (OECD, 2000). Autore piebildīs, ka 20 gadu garumā neizdodas nodibināt komandas darbu, sadarbību, konfliktsituāciju un problēmjautājumu vadību. Nozares, kuras ir vairāku ministriju padotībā, 'taisnību 'neatradīs nekad, jo katrai ministrijai ir savas prasības un viedoklis, sava starpā tās bieži vien nesaskan.

PI reformas 1.posmā (1995.– 98.) uzsvars vairāk tika likts uz juridiskās bāzes izveidi, nevis uz politikas izstrādi un realizāciju, posma kulminācija bija Profesionālās izglītības likums (turpmāk – PIL), kas stājās spēkā 1999. gada jūnijā. Reformas 2.posmā, kas aizsākās 1999.gadā, virzītājspēks bija ES pievienošanās prasības. Kopsadarbībā ar ES veikti papildus pētījumi un īstenoti pilotprojekti. Notiek profesionālās izglītības (turpmāk – PI) sratēģiju attīstība, visas iniciatīvas PI jomā sāk apvienoties kopīgā sistēmā, tiek oficiāli atzīta koledžas līmeņa izglītība, veidojas nacionālā PKL struktūra, kas atbilst darba tirgus prasībām, bet joprojām risinās debates par kopējo reformas politikas struktūru.

Kā problēmjautājumi tiek definēti un vēl šodien pastāv: PI skolotāju un meistaru apmācības programmu trūkums; tālākizglītības attīstība; PI izpētes iespēju stiprināšana; zems pieprasījums pēc PI; ievērojams audzēkņu atplūdums no PII; programmu neatbilstība darba tirgus mainīgajām vajadzībām; jaunās paaudzes sociālo partneru iesaiste visos profesionālās

izglītības aspektos ir jāizvirza par prioritāti; daudziem arodskolu absolventiem trūkst praktisko iemaņu, vai nu tāpēc, ka viņi nesaņem nekādu praktisko apmācību, vai arī tā ir zemas kvalitātes, skolu novecojušā aprīkojuma un skolotāju nepietiekamo zināšanu dēļ; nepieciešamība panākt universitāšu, rektoru un Augstākās izglītības padomes stingru apņemšanos veikt reformu, mainot universitāšu un koledžu lomu profesionālās izglītības skolotāju sagatavošanā un kvalifikācijas celšanā, kā arī pieaugušo izglītībā.

2. Līdz šī Pētījuma sākumam nebija neviena vispārīga pētījuma par izglītības atbilstību darba tirgus prasībām. Pēc LM pasūtījuma, 2007.gadā pētījums tiek veikts sadarbībā ar Latvijas Universitāti, GfK Baltic un Baltkonsults. Latvijā absolventu sagatavotība darba tirgus prasībām ir ļoti maz vērtēta, izņemot atsevišķu nozaru nelielus pētījumus (LM, 2007). Pēc autores domām, šīs pētījums ir viens no spēcīgākajiem Latvijā PI reformas pirmssākumā, jo tiek apskatīti visi aspekti, kas būtu jāvērtē, lai atspoguļotu un izdarītu secinājumus par reālo situāciju. Neskatoties uz to, ka ir pagājuši 15.gadi kopš ir iesākts pētījums, problēmas, kas tiek atspoguļots pētījumā OECD Latvijas prasmju stratēgija (OECD, 2019), nav zaudējušas savu aktualitāti. Tas ļauj secināt, cik liels mūsu sabiedrībā ir stagnācijas līmenis. Pētījuma mērķis bija analizēt un izvērtēt profesionālās un augstākās izglītības programmu atbilstību darba tirgus prasībām, sniedzot pamatotu analītisko bāzi adekvātu lēmumu pieņemšanai par darba tirgū pieprasītu profesiju/specialitāšu mācību programmu stimulēšanu. Šis mērķis pilnībā sakrīt ar autores izvirzīto mērķi un maģistra darba tēmu, tikai attiecināts uz skaistumkopšanas nozari.

Kopsavilkumā pētnieki atzīmējuši - Kā vienu no pamatproblēmām darba devēji atzīmē nepietiekamas praktiskās iemaņas apgūtajā specialitātē. Arodizglītību un profesionālo vidējo izglītību ieguvušo darbinieku praktiskās iemaņas ***neapmierina darba devējus apmēram 65%*** gadījumu, augstāko izglītību ieguvušo darbinieku – 53% gadījumu. Iebildumi pret augstākās izglītības programmu absolventu teorētisko sagatavotību darba devējiem ir 11% gadījumu, pret profesionālo vidējo izglītību ieguvušo darbinieku teorētisko sagatavotību – 21% gadījumu, pret arodizglītību ieguvušo darbinieku sagatavotību – 37% gadījumu. Šī darba empīriskā daļā autore salīdzinās šos rādītājus ar citiem pētījumiem skaistumkopšanas nozarē.

Vēl viena šī Pētījuma sadaļa, kurai autore grib pievērst uzmanību, ir - *Kompetences un to nepieciešamība Latvijas darba tirgū*. Pirmo reizi, pētnieki uzsvēra nepieciešamību izvērtēt izglītības piedāvājuma un darba tirgus pieprasījuma atbilstību. Straujā Latvijas tautsaimniecības attīstībā, Latvijas iekļaušanās ES un Eiropas izglītības telpas veidošanas procesā ir jānovērtē iegūtās izglītības atbilstība darba tirgus prasībām – mācību rezultātiem un kompetencēm (zināšanām, prasmēm un attieksmēm). Pētnieki aprakstīja un salīdzināja literatūrā, vai iepriekš veiktajos pētījumos dažādi lietotas definīcijas terminam „kompetences".

Autore savā darbā aprakstīs kompetences izcelsmi dažādās valstīs un to ietekmi uz sasniegumiem skaistumkopšanas pakalpojumu sfērā. Kompetences tiek definētas no diviem aspektiem: rīcības kompetences (soft skills), kas tiek raksturotas kā viedoklis par to, kā rīkoties, lai labi paveiktu savu darbu; tehniskās vai funkcionālās kompetences (hard skills), kas indivīdiem jāzina un jādara, lai labi paveiktu savu darbu. Minētajā Pētījumā ir uzskaitīts, kas veido kompetences:

- Personības motīvi – vajadzības, intereses, attieksmes, noslieces (rīcības kompetences);
- Personības rakstura īpašības (komunikācijas prasme, paškontrole un spēja vadīt stresu, spēja pieņemt lēmumus un risināt problēmas (rīcības kompetences);
- Izskats un uzvedība (rīcības kompetences);
- Profesionālās zināšanas un izglītība (funkcionālās kompetences);
- Profesionālā (darba) pieredze, prasmes un iemaņas (funkcionālās kompetences);
- Dažāda veida tehniskās prasmes un iemaņas (funkcionālās kompetences).

Pētot izglītības kvalitāti, kompetences tiek grupētas pēc trīs kritērijiem: zināt un saprast - teorētiskās zināšanas, spējas saprast; zināt, kā rīkoties - praktiskās un rīcības prasmes un to lietošana praksē; zināt, kā dzīvot - vērtības, attieksmes, atbildība (Tuning Educational Structures in Europe 2005). Pēdējos gados pētījumos tiek akcentētas vispārējās prasmes un pamatkompetences nodarbinātībai.

Zemāk autore identificē šī Pētījuma rezultātus, kas attiecas uz darba tēmu un kas tiks analizēti empīriskajā daļā:

- uzņēmumu/iestāžu attīstībai svarīgas ir darbinieku organizatoriskās un vadības prasmes, saskarsmes prasmes un prasmes mācīties; datorprasmēm un valodu prasmēm nav izšķirošas nozīmes organizāciju attīstībā;
- strauji attīstoša un mainīgā darba tirgus pieprasījumā, tika vērtētas darba ņēmēju kompetences vispārējo prasmju līmenī. Vispārējās prasmes ir pamats elastīgai pārejai starp dažādām izglītības pakāpēm, nodarbinātības jomām un amatiem;
- darba ņēmējiem nepieciešamākās kompetences darba devēju vērtējumā ir motivācija darbam, saskarsmes spējas un profesionalitāte. Paši darba ņēmēji un izglītotāji par vienu no nepieciešamākajām kompetencēm uzskata arī izglītību (teorētiskās zināšanas);
- pēc darba ņēmēju novērtējuma darbā pieprasīto prasmju līmenis ir augstāks nekā mācību laikā apgūto prasmju līmenis;

– novērtējot darba ņēmēju sagatavotību darba uzdevumu veikšanai, darba devēji norāda, ka profesionālajā sagatavotībā profesionālās vidējās izglītības ieguvējiem rezultāts ir zems – 50% jauno darbinieku ir laba teorētiskā sagatavotība, taču nav pietiekamas profesionālās iemaņas. Labs sagatavotības līmenis gan teorētiski, gan profesionālu uzdevumu veikšanai ir tikai 29% profesionālo vidējo izglītības iestāžu beidzēju. Tas norāda uz problēmām profesionālās izglītības nodrošināšanā, jo netiek izpildīts galvenais uzdevums – sagatavot gan teorētiski, gan dot praktiskās iemaņas darbam noteiktās profesijās. Vislielākā riska grupa ir vispārējo vidējo izglītību ieguvušie iedzīvotāji, no kuriem 54% ir gan nepietiekama teorētiskā, gan praktiskā sagatavotība darba tirgus prasībām; (58.lpp)

– lai izvērtētu darba devēju prasības, ir svarīgi noskaidrot, pēc kādiem kritērijiem darba ņēmēji tiek vērtēti .

Pielikumā autore pievienos šī pētījuma daļu „Detalizēts darbaspēka un darba tirgus pētījums tautsaimniecības sektoros", lai empīriskas daļas secinājumi ir vieglāk salidzināmi ar 2020. gada rezultātiem.

PI satura reforma tiek iviesta, īstejot Eropas Sociāla fonda darbības programmas "Cilvēkresursi un nodarbinātība", papildinājumā ar projektu "Nozaru kvalifikāciju sistēmas izveide un profesionālās izglītības pārstrukturizācija". (Projektu īsteno VIAA sadarbībā ar IKVD, VISC, LDDK, LBAS). Ar Ministru kabineta 2009.gada 16.septembra rīkojumu Nr.629 "Par koncepciju "Profesionālās izglītības pievilcības paaugstināšana un sociālo partneru līdzdalība profesionālās izglītības kvalitātes nodrošināšanā"" tika uzsākta profesionālās izglītības (turpmāk – PI) satura reforma.

Galvenie profesionālās izglītības sistēmas reformas aspekti (AIC, 1997/9):

- profesionālās izglītības sistēmas pārvalde;
- sociālo partneru un atbalsta institūciju infrastruktūra;
- mācību iestāžu tīkls;
- nacionālo standartu izstrāde;
- izglītības programmas, to metodiskais un materiālais nodrošinājums;
- skolotāju sagatavošana;
- izglītības kvalitātes novērtēšanas sistēma;
- profesionālās tālākizglītības sistēma;
- finansēšanas mehānismi.

PI reformas *mērķis* ir pašregulējoša, valsts un darba tirgus vajadzībām atbilstoša profesionālās izglītības sistēma, kas nodrošina iedzīvotājiem iespēju iegūt savām spējām un interesēm atbilstošas vispārējās un profesionālās zināšanas un prasmes visa mūža garumā.

Īstenojot PI satura reformu no 2009.gada līdz 2019.gadam, Saeima pieņēma virkni likuma grozījumus, tajā skaitā PIL un Izglītības likumā (turpmāk – IL). Ar grozījumiem likumā tika ieviestas vairākas būtiskas izmaiņas PI jomā, kas bija nepieciešamas un steidzamas, lai veiksmīgi turpināt minētajā koncepcijā paredzēto profesionālās izglītības satura reformu. Kā piemērām:

- ieviesta Latvijas kvalifikāciju ietvarstruktūra (turpmāk – LKI), kas pielīdzināta Eiropas kvalifikāciju ietvarstruktūrai (turpmāk – EKI);
- ieviests regulējums par Nozaru ekspertu padomēm (turpmāk – NEP);
- regulējums par darba vidē balstītām mācībām (turpmāk – DVB);
- regulējums par profesionālās izglītības iestāžu konventu;
- tika nodalīti profesiju standarti (turpmāk – PS) no profesiju klasifikatora (turpmāk – PK);
- veikta PI satura reforma;
- ieviestas moduļu programmas un modulārās programmas;
- izveidota īsa cikla pedagoģiskās izglītības (arodpedagoģijas) programma PI iestāžu pedagogiem un prakses vadītājiem ar dažādu iepriekšējo nepedagoģisko izglītību;
- realizēta PI iestāžu optimizācija;
- izveidoti pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības iestādes, PI iestādes ar specializāciju un PI kompetenču centri;
- izveidota PI trīspusējā sadarbības padome profesionālajā izglītībā;
- izveidota starpinstitucionāla darba grupa, kuras uzdevums ir izvērtēt dažādu institūciju sniegtos priekšlikumus PIL grozījumiem, kā arī nepieciešamības gadījumā izstrādāt grozījumus PIL un ar to saistītajos normatīvajos aktos, u.c.

Pēdejos gados tiek pievērsta uzmanība pieaugušo izglītībai un mūžizglītībai. Latvija pieslēdzas pie Eiropas virtuālās platformas pieaugušo izglītībā (Projekts "EPALE – Nacionālā atbalsta sistēma"). Veikts pētījums „Pieaugušo izglītības kvalitāte un tās nodrošinājums" (A.Fernāte, 2014) kur secināts, ka pieaugušo izglītības sistēmas kvalitāte paliek ārpus uzmanības loka.

Normatīvajos aktos uzmanība pievērsta galvenokārt likumdošanas attīstībai saistībā ar izglītības pakāpēm un veidiem, nevis izglītības iespēju dažādībai, kvalitātei un tam, cik izglītība pieejama dažādām iedzīvotāju grupām, neatkarīgi no viņu vecuma, dzimuma, veselības stāvokļa, dzīvesvietas, ienākumu līmeņa. Izglītības sistēmai trūkst elastības, atspoguļojot izglītības saņēmēju – bērnu, jauniešu un pieaugušo – strauji mainīgās vajadzības pēc daudzveidīgas un kvalitatīvas izglītības. Pieaugušie pārsvarā ir daļēji apmierināti ar pieaugušo izglītības pakalpojumu kvalitāti un ar izglītības jomā strādājošā personāla kvalitāti. Latvijas Republikas normatīvojos aktos nav skaidrots termins informālā izglītība. (A.Fernāte, 2014).

2014. gada maijā ES valstu izglītības ministri atzina kvalitātes nodrošināšanas pasākumu kopuma nozīmīgo lomu, jo tas izglītības īstenotājiem un politikas veidotājiem palīdz risināt aktuālas problēmas. Kvalitātes nodrošināšanas sistēmām ir jābūt balstītām uz principiem, kas paredz ne tikai „kontroljautājumu sarakstu", bet arī mācīšanās un mācīšanās kvalitātes uzlabošanu. Minētais attiecināms arī uz pieaugušo izglītību, jo pieaugušo izglītība veido pamatu plašai visas sabiedrības iesaistei profesionālajā tālākizglītībā un profesionālajā pilnveidē, neformālajā izglītībā un pašizglītībā, veidojot mūžizglītību par sabiedrības dzīves sastāvdaļu.

ES profesionālās un pieaugušo izglītības attīstības politikas īstenošanas ietvaros IZM vienošanās ir atspoguļota Rīgas secinājumos 22.06.2015. Tiek noteikti PI un tālākizglītības mērķi laika posmam līdz 2020. gadam, no vienas puses sekmējot izglītojamo nodarbinātību un personīgo izaugsmi, no otras - inovācijas un izcilību, kā arī PI prestižu. Akcentēta virzība uz izglītības un kvalifikācijas savstarpēju atzīšanu, veicot vienoto ES instrumentu ieviešanu, kuru pamatā ir EKI (ES&IZM, 2015). Sagatavotas ES rekomendācijas pieaugušo PI un tālākizglītības kvalitātes nodrošināšanai un 2017.gada Eiropas Komisijas Erasmus+ programmas projekta" Nacionālie koordinatori Eiropas programmas īstenošanai pieaugušo izglītības jomā" ir izstrādātas vadlīnijas pieaugušo neformālās izglītības kvalitātes nodrošināšanas politikas ieviešanai. 2018.gada, projektu "Profesionālās izglītības iestāžu efektīva pārvaldība un personāla kompetences pilnveide" ietvaros, tiek izdots metodiskais materiāls (rokasgrāmata) "Praktisks ceļvedis darbam ar pieaugušajiem profesionālās izglītības iestādēs", kurš ir izcils atbalsts mācību spēkiem un PII vadībai (VISC, 2018).

ES profesionālās un pieaugušo izglītības attīstības politikas īstenošanas ietvaros IZM vienošanās ir atspoguļota Rīgas secinājumos 22.06.2015. Tiek noteikti PI un tālākizglītības mērķi laika posmam līdz 2020.gadam, no vienas puses sekmējot izglītojamo nodarbinātību un personīgo izaugsmi, no otras - inovācijas un izcilību, kā arī PI prestižu. Akcentēta virzība uz

izglītības un kvalifikācijas savstarpēju atzīšanu, veicot vienoto ES instrumentu ieviešanu, kuru pamatā ir EKI (ES&IZM, 2015).

Veicot PI satura reformu, tiek veidotas modulārās PI programmas, orientētas uz sasniedzamajiem mācīšanās rezultātiem un visciešāk saistītas ar reāliem darba apstākļiem. Ieviešot modulārās profesionālās izglītības programmas (turpmāk – PIP), būtiski samazināsies laiks, kas vajadzīgs, lai ātri reaģētu uz darba tirgus prasībām, tautsaimniecībai ir ekonomiski izdevīgs risinājums, jo dod audzēknim iespēju iesaistīties darba tirgū uzreiz pēc pamatmoduļa apguves. Nepieciešamās specifiskās prasmes jaunietis var iemācīties uzņēmumā, vai arī turpināt apgūt citu moduli. PIP modulis ir profesionālās kvalifikācijas satura sastāvdaļa, kura pamatā ir sasniedzamo mācīšanās rezultātu vienība, kas sastāv no novērtējuma un pierādāmu zināšanu, prasmju un kompetenču kopuma. Moduli var piemērot vienai vai vairākām profesionālajām kvalifikācijām modulārajā izglītības programmā, vai īstenot atsevišķi profesionālo kompetenču pilnveidei, kā profesionālās izglītības programmu. Lai nodrošinātu profesionālās kvalifikācijas piešķiršanu, ir jānokārto profesionālās kvalifikācijas eksāmens, pēc MK noteiktas profesionālās kvalifikācijas eksāmena norises kārtības, izstrādāta satura, organizēšanas un vērtēšanas kārtības. Absolvējot PIP tiek izsniegts PI apliecinošais dokuments, kur norādīts LKI līmenis. Lai samazinātu PI nepabeigušo personu skaitu, ir paredzēta elastīga PIP apguvi apliecinoša valsts atzīta dokumentu izsniegšana par nepilnu PIP apguvi.

Mūsu valstī, salīdzinot ar vispārējo vidējo izglītību, PI prestižs ir relatīvi zems. PI pievilcību nosaka daudzi faktori – moderna un sakārtota mācību vide, mūsdienīgs aprīkojums, profesionāli un radoši pedagogi, iespēja pilnvērtīgi pavadīt brīvo laiku, apmeklēt papildus interešu pulciņus, atrast labu prakses un darba vietu. Pēdējos gados daudz ir paveikts PI reformu jomā – sakārtota skolu infrastruktūra, izstrādāts jauns izglītības saturs, bet svarīgi radīt atbilstošus stimulus izglītības iestādēm, lai tās būtu ieinteresētas pilnveidot savu piedāvājumu un atjaunināt IP atbilstoši mūsdienu prasībām. Trūkst pedagogu, kas ir gatavi un spēj jaunās programmas īstenot un audzēkņu iegūto zināšanu un prasmju mūsdienīgi novērtēt, izskan atrautība no reāla darba tirgu prasībām. Pedagogu kolektīvs noveco, tāpēc valsts līmenī ir jārisina jautājums par jaunu pedagogu ienākšanu PI. Jātiecas uz izcilību, nodrošinot mūsdienīgu mācību procesu, jaunāko tehnoloģiju pielietošanu, pilnveidojot metodisko darbu un pedagogu profesionālās kompetences. Trūkst sadarbība starp PI nozaru pedagogiem, darba devējiem un nozares ekspertiem, kopīgā metodiska kabineta (centra) izveide varētu palīdzet ātrāk sasniegt kopīgus mērķus. Profesionālās izglītības iestādēm (turpmāk – PII), kuras piedāvā apgūt vienādu kvalifikāciju, ir jāsadarbojas IP veidošanā, lai mācīšanās rezultāti būtu salīdzināmi un audzēknim, mainot PII, nebūtu problēmu turpināt iesāktās mācības. Valstīs, kur PI prestižs ir

salīdzinoši augsts, lielāka uzmanība tiek pievērsta metodiskai palīdzībai, konsultatīvā darba uzlabošanai, kampaņām, profesionālo prasmju konkursiem un starptautiskajām mobilitātēm.

Turpinot īstenot uzsākto profesionālās izglītības satura reformu, nepieciešams vēl pilnveidot esošās normas PI sistēmā un izglītības kvalitātes nodrošināšanā, aprobēt no jauna ieviestas, izdarīt secinājumus, lai mainīgajā darba vidē nodrošinātu PI atbilstību darba tirgus prasībām. Latvijas nākotnes redzējuma pamatā ir cilvēku prasmes. Saskaņa ar OECD vidējiem rādītājiem, par vidējo mazāks ir pieaugušo īpatsvars, kuriem trūkst motivācijas piedalīties pieaugušo izglītībā. Mācībspēku novecojošās prasmes ir jāatjauno. Nesen veiktās, kā arī plānotās rīcībpolitikas reformas veido labu potenciālu, tomēr ir nepieciešams darīt vairāk, lai nodrošinātu labākus prasmju rezultātus. Valdībai un visām iesaistītajām pusēm ir jāturpina kopā strādāt partnerībā, kurā piedalās visi valdības līmeņi, izglītības un mācību sniedzēji, darba devēji, arodbiedrības, bezpeļņas sektors un izglītojamie. Veiktā analīze un padomi atbalstīs vidēja termiņa izglītības un prasmju nacionālās stratēģijas izveidi Latvijā 2021.–2027. gadam (OECD, 2019).

OECD un Latvijas valdība ir identificējušas četras prioritārās jomas prasmju snieguma uzlabošanai Latvijā:

1. prioritāte. Izglītojamo prasmju rezultātu stiprināšana.
2. prioritāte. Mūžizglītības kultūras veicināšana.
3. prioritāte. Prasmju nelīdzsvarotības samazināšana darba tirgū.
4. prioritāte. Prasmju sistēmas pārvaldības stiprināšana.

Secinājumi

Latvijā turpinās vērienīgi PI sistēmas pilnveides procesi, ir uzsākta ambicioza izglītības satura pārveidošana, lai paaugstinātu PI kvalitāti, pievilcību un atbilstību darba tirgus vajadzībām, kā arī veicinātu izglītojamo interesi par PI. Satura reforma ietver pāreju uz kompetencēs balstītu mācību saturu, lai skolēniem iemācītu 21.gs. nepieciešamās prasmes.

PI politika galvenokārt ir vērsta uz sākotnējās nodrošināšanas pamatvajadzībām – samazināt audzēkņu atbirumu, veikt strukturālos uzlabojumus, lai sākotnēja PI būtu izmaksu efektīva, atbilstu darba tirgus vajadzībām un to izvēlētos vairāk jauniešu. Valstī un sabiedrībā kopumā ir būtiski celt PI prestižu, un to var paveikt tikai ar pārdomātu un sistēmisku pieeju. Galvenie IZM īstenotie pasākumi ietver PII tīkla sakārtošanu, infrastruktūras un tehniskā

nodrošinājuma modernizēšanu, pedagogu profesionālo kompetenču pilnveidi un kapacitātes palielināšanu, karjeras atbalsta pasākumu īstenošanu, motivācijas radīšanu, PIP kvalitātes paaugstināšanu, tajā skaitā īso, uz darba tirgus pieprasījumu orientēto PIP īstenošanu un pakāpenisku pāreju uz modulārām programmām, kā arī prakšu kvalitātes uzlabošanu un inovatīvu pieeju nodrošināšanu, piemēram, DVB mācības.

Lai noturētu ieņemto attīstības ritmu, ir nepieciešiešama ilgtspējīga finansēšanas mehānisma nodrošināšana profesionālai un pieaugušo izglītībai.

1.1. Profesionālās izglītības paradigmu maiņa

Ekonomikas jomā ES un pasaulēs valstīs – ir ekonomikas un finanšu krīzes seku pārvarēšana. Eurostat rādītāji par iedzīvotāju nodarbinātību Es valstīs liecina, ka kopējais bezdarba līmenis ir 9,6%, bet jaunieši vidū ir virs 20%. Latvijā bezdarba līmenis ir cieši saistīts ar iegūto izglītību, ka piemēram: 4% ir cilvēkiem ar augstāko izglītību un 24% starp mazkvalificēto darba spēku un jauniešiem. Iedzīvotāju skaits ar zemu PKL vai vispār bez tās, vecumā no 25 – 64 gadiem (strādājošie 2018.g -73,2%) ES valstīs ir sasniedzis 76 miljonus (Eurostat, 2019).

Šos rādītājus ir jāuztver, kā trauksmes signālu PI satura, standartu izvērtēšanai un uzlabošanai. ES stratēģiskajos plānošanas dokumentos tiek uzsvērta nepieciešamība pēc mūžizglītības, pamatojot to ar sabiedrības novecošanos un iespējamo iedzīvotāju pensijas vecuma paaugstināšanos, kā arī ar nepieciešamību piedāvāt cilvēkiem iespēju papildināt, pilnveidot savas prasmes, apgūt jaunas profesijas atbilstoši tirgus pieprasījumam un ar jauno izglīttibas saturu.

"Orientācija uz kompetencēm" (Kompetenzorientierung) ir burvju vārds, kas tagad dominē mācību un studiju plānos. Visu, ko līdz šim bija pieņemt mācīt un "Tālāk nodot" pēkšņi ir novecojis, beidzot " mirušo zināšanu" vietā jānāk noderīgu prasmju apguvei. Jaunā pieeja sola, ka nekas bezjēdzīgs (lieks) vairs nebūs jāmācās, vienīgi tas, kas ir saistīts ar skolēnu un studentu dzīvi, viņu vajadzībām un problēmām. (Konrad Paul Liessmann, 2014).

Analizējot iegūto pieredzi un literatūru, autore saskatīja, ka katrā valstī profesionālās izglītības pamatā ir dažādi kompetenču modeļi: viendimensionālie un daudzdimensionālie. Piemēram: ASV sākumā uzsvars tika likts uz uzvedības kompetencēm, funkcionālās un kognitīvās kompetences tiek pievienotas vēlāk, savukārt Lielbritānijā uz profesionālo funkcionālo kompetenču modeļa pamata vēlāk tiek iekļautas kognitīvās un uzvedības kompetences. Francija, Vācija un Austrija, kas kompetences pieeju sāka izstrādāt vēlāk, jau sākotnēji pieņēma daudzdimensionālo kopumu, bet ar savām atšķirīgām īpatnībām.

Katrā valstī ir skaidri nolasāms to "nacionālais kolorīts" un, līdz ar to atšķiras gan pasniegšanas metodika, gan saturs, gan sasniedzamā rezultāta mērķi un to vērtēšana. Kā piemēram:

- Amerikā liels uzsvars ir uz apkalpošanas kultūru, klientu servisu un komfortu;
- Vācijas skola liek akcentus uz komunikāciju, klienta vēlmju izpratni, analīzi, diagnostiku, uz precīzu tehniku un tehnoloģiju izvēli;
- Krievijā lielā cieņā ir pētnieciskums, pēctecība un secība, tēmas dziļa izpratne, plaša teorētiskā un metodiskā bāze;
- Anglijas skola izceļas ar savu kreativitāti, radošo pieeju un brīvību, drosmi jaunās tehnikas un tehnoloģijas pielietošanā;
- Japāņu skolas stiprās puses ir inovācijas, jaunās tehnoloģijas, vides aizsardzība, ekoloģiskums, veselība un ergonomika, atbildība un atbalsts mācekļiem.

Visā pasaulē kompetenču pieeja jau sen augsti novērtēta profesionālās izglītības jomā, bet vispārējā izglītība to vērtē neviennozīmīgi. Izglītības un zinātnes ministrija (turpmāk – IZM) izstrādā kompetenču pieejā balstītu mācību saturu un mācības atbilstīgi 21.gadsimta tendencēm un prasībām kļūst par realitāti. Valsts izglītības satura centra (turpmāk – VISC) īstenotā projekta ietvaros "Kompetenču pieeja mācību saturā", jeb "Skola2030" ir izstrādājis dokumentu - Izglītība mūsdienīgai lietpratībai: mācību satura un pieejas apraksts (IZM, 2016)

"*Competence*" vai **"*competency*"** ?

Angļu valodā jēdziens *competence* attiecas uz funkcionālajām jomām un *competency* uz uzvedības jomām, bet bieži tiek izmantotas nekonsekventi. Lai gan abiem ir līdzīgas nozīmes, *competence* (ko es daru) un *competency* (kā es to daru), zināšanas un kompetence tiek izmantotas dažādos kontekstos. Kompetence (*competence*) attiecas uz personas spējām vai prasmēm un zināšanām, kas viņam ir. Darba kompetence (*competency*) attiecas uz aprakstu par to, kā ir jārīkojas un kādā līmenī.

Kā definē un skaidro kompetenci Latvijā?

- Indivīda spēja lietot zināšanas, prasmes un attieksmes, risinot problēmas mainīgās reālās dzīves situācijās;
- Nepieciešamās zināšanas, profesionālā pieredze, izpratne kādā noteiktā jomā, jautājumā un prasme zināšanas un pieredzi izmantot konkurētā darbībā. (viņš/ viņa ir kompetents...);

– Ko es spēju plānot, vadīt, analizēt;

– Zināšanu un prasmju pietiekamība kādā jomā, jautājumā, darbības sfērā, kas ļauj indivīdam rīkoties visdažādākajās situācijās;

– Pierādīta spēja izmantot zināšanas, prasmes un personiskās, sociālās un/vai metodiskās spējas darba un mācību situācijās un profesionālajā un personīgajā attīstībā.

Analizējot aukstāk minēto, autore var secināt, ka Latvijā kompetence ir: *Competence + competency*.

Kā definē un skaidro prasmes Latvijā?

– māka veikt kādu darbību atbilstoši nepieciešamajai kvalitātei un apjomam, darbības izpildes priekšnosacījums (viņš/ viņa prot...).

– īpašas dotības, kas iegūtas apmācībās vai praksē un kas ir noderīgas darbam. Tās ietver spējas apgūt, atjaunot un paplašināt teorētiskās zināšanas un spējas, radoši tās izmantot praksē darba uzdevumu izpildē.

– Eiropas kvalifikāciju ietvarstruktūrā (turpmāk – EKI) prasmes apraksta kā kognitīvas (loģiskās, intuitīvās un radošās domāšanas izmantošana) vai praktiskas (ietverot roku veiklību un metožu, materiālu, darba rīku un instrumentu izmantošanu).

Ko nozīmē kompetenču pieejā balstīts mācību saturs?

Turpmāk skolās ir jāapgūst sešas pamatkompetences – matemātikas un datorzinātņu, dabaszinātņu un inženierzinātņu, valodas, sociālā un pilsoniskā, kultūras izpratnes un mākslas, veselības un fiziskās aktivitātes. Vispārējā un profesionālā izglītībā kompetenču pieejā balstīta mācību satura ieviešana tiks uzsākta pakāpeniski no 2018./2019. mācību gada un līdz 2022./2023. mācību gadām (MK Nr.670, 2015). Īstenojot kompetenču pieeju, saglabāsies mācību priekšmetu sistēma, nostiprinot sadarbību pedagogu starpā skolas līmenī mācību darba plānošanā un īstenošanā. Pamatjomas ir nemainīgas. Mainās tas, ko par šīm jomām saprot un ko var izdarīt. Jomas iedod kontekstus un situācijas dzīvē, ar kurām jāiemācās tik galā, rīkoties un pielietot zināšanas.

Profesionālā izglītība un apmācība *(Vocational Education and Training, turpmāk* - VET) un cilvēkresursu attīstība (*Human Resource Development, turpmāk* - HDR) ir balstīta uz vairākiem faktoriem: Pirmkārt, tehnoloģisko inovāciju ātrums produktos un procesos, papildus demogrāfiskajām izmaiņām, palielina adaptācijas un pielāgošanās apmācības, ka arī darba praksē balstītās apmācības nozīmi. Šī prasība noved pie otrā globālā faktora: tradicionālās izglītības sistēmas atjaunošanas un reformas. Treškārt, mūžizglītības politika Eiropā pievērš īpašu uzmanību neoficiālai un neformālai izglītībai. Lai identificētu un pārbaudītu iegūtās

kompetences, ir izveidota Personisko prasmju karte (*Personal Skills Card*) un Eiropas prasmju akreditācijas sistēma (*European Skills Accreditation System*). Latvijā: Brīvo arodbiedrību savienība 2010.g. martā sagatavoja ziņojumu: "'Neformālā izglītība un tās iedzīvināšanas procesi Latvijā', 2015.g., IKVD publicēja ceļvedi: Ārpus formālās izglītības sistēmās apgūtās profesionālās kompetences novērtēšana pretendentiem 'un metodiskos ieteikumus izglītības iestādēm un eksaminācijas centriem. Daudzās ES valstīs izglītības un izglītojošās sistēmas sāka pārbaudīt "neformālās" prasmes (Bjornavold, 1999, 2000). Šāda politika ir saistīta ar ceturto faktoru, modeli "*Social Europe*": sākt ar rezultātu izpēti, neatkarīgi no to iegūšanas veida, un mazāk orientēties uz izglītības iestādēs pavadīto laiku. Tā ir "veiksmes atslēga", lai nodrošinātu plašu pieeju apmācībām un pamats karjeras veidošanai tiem, kuriem bija mazāk iespēju sistemātiskai izglītībai un apmācībai, bet viņi tomēr attīstīja savas kompetences, pamatojoties uz savu pieredzi. Piektais faktors ir arī saistīts ar Eiropas politikas mērķiem "mācīšanās uz dzīves pieredzes pamata" un ir galvenā pieejas komponente, kas balstīta uz kompetencēm, lai apvienotu tradicionālo izglītību, profesionālo apmācību un apmācību uz personiskās pieredzes pamata (mācīšanas un mācīšanās stratēģijas). Sestais faktors, kas izstrādāts Eiropas nodarbinātības stratēģijā (*European Employment Strategy*), ir nepieciešamība pastāvīgi attīstīt darbaspēka prasmes un kvalifikāciju un nodrošināt darba resursu mobilitāti, izveidojot vispārējus profesionālās kompetences līmeņus.

Pasaulē kompetenču pieeja nav nekas jauns, Amerikā to sāka īstenot jau pagājušā gadsimta vidū. Kompetenču pieeja pasaulē vairāk orientēta uz profesionālo izglītību, skaidro Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes docente Ieva Margeviča-Grinberga.

Autore salīdzinās dažādas pieejas kompetenču izmantošanai, trīs dominējošos modeļos: vispirms ASV, pēc tam Apvienotajā Karalistē un pēc tam Francijā, Vācijā un Austrijā, kas attīstījās vairāk vai mazāk neatkarīgi.

Uzvedības pieeja: Amerikāņu tradīcija

Tiek uzskatīts, ka R.White (1959) uzsāk lietot terminu "kompetence", lai aprakstītu tās individualitātes īpatnības, kas ir cieši saistītas ar "izcilu" darba veikšanu un augstu motivāciju. Veicot savstarpējo saistību starp kognitīvajām kompetencēm un motivācijas tendencēm, R.White noteica kompetenci k" āefektīvu mijiedarbību (cilvēku) ar apkārtējo vidi un apgalvoja, ka pastāv "kompetenta motivācija" papildus kompetencei k" āsasniegtajai spējai". Sekojot šai pieejai, Deivids Maklelland (McClelland, 1976) izstrādāja testus, kas ļāva prognozēt ***efektivitāti darbā*** pretstatā intelekta testiem. Vēlāk Maklelland aprakstīja raksturīgās izcilās

darba izpildes īpašības kā "kompetences", un izmēģināja šo pieeju konsultāciju firmā Hay McBer. Maklelland izstrādā uzvedības kompetences koncepciju un ievieš veiksmīgu vadītāju uzvedības definīciju. Tika analizēti vairāk kā 2000 cilvēku no 12 uzņēmumiem, pēc rezultātiem tika noteikta jēdziena "kompetence" definīcija un sastādīts saraksts no 19 vadītāja kompetencēm.

Kompetenču vērtēšana tika veidota kā alternatīva kognitīvā intelekta tradicionālo testu izmantošanai, jo tiem ir vājas iespējas, lai prognozētu ***darba efektivitāti***. Kompetence tādējādi ieņem iemaņas un īpašības ārpus kognitīvajām spējām, piemēram, pašapziņa, pašregulācija un sociālās iemaņas. Šī tradīcija ir īpaši stipra ASV, kur kompetence ir definēta kā "cilvēku pamatraksturlielums", kur cēlonis ir saistīts ar efektīvu vai "izcilu darbu veikšanu", un parādās dažādās situācijās ilgstošā laika periodā (Boyatzis, 1982; Spencer&Spencer, 1993). 1989. gadā Lils un Saimons Spensers, pamatojoties uz kompānijas McBer darbiem, izstrādāja kompetenču modeļus ne tikai vadītājiem, bet arī uzņēmējiem, pārdevējiem un apkalpošanas sfēras darbiniekiem no dažādām organizācijām. Pat mūsdienās dominējošās uzvedības pieejas ietvaros daudzas kompetences koncepcijas ietver zināšanas un prasmes līdztekus attieksmei, uzvedībai, darba paradumiem, spējām un personiskām īpatnībām.

Lielākā daļa amerikāņu literatūras galvenokārt koncentrējas uz darba (funkcionālajām) kompetencēm (Aragon un Johnson, 2002; Boon un van der Klink, 2002), kuru pamatā tomēr ir uzvedības kompetences pieeja.

Ar savu attieksmi un uzvedības kompetencēm ASV speciālisti ir sasnieguši lielisku servisu un augsta līmeņa apkalpošanas kultūru, kas pēc autores domām, skaistumkopšanas nozarē (un ne tikai) ir viens no svarīgākajiem faktoriem. Lai saņemt friziera kvalifikāciju minimāls apmācības laiks ir 1200 stundas. Kompetences vērtēšana notiek valsts centros, teorijas tests 120 -150 jautājumi un 6 stundu praktiskais pārbaudījums. Atļauju darbam ir iespējams saņemt sekmīgi nokārtojot eksāmenu uz 70 %.

Funkcionālā pieeja: Britu tradīcija

Sakarā ar kvalificēta darbaspēka trūkumu Lielbritānijā, valdība 80. gados, pamatojoties uz kompetencēm, ir izveidojusi jaunu pieeju VET, lai izveidotu vienotu kvalifikāciju sistēmu, kas vēlāk ietekmēja šādu modeļu izstrādi citās Tautu sadraudzības valstīs (*Commonwealth of Nations*) un Eiropas Savienībā.

Šīs reformas ietvaros jaunās profesionālās kvalifikācijas (Nacionālā profesionālās kvalifikācijas apliecība, NVQs (*National Vocational Qualifications*) Anglijā un Velsā, Skotijas profesionālās kvalifikācijas apliecība SVQs, Skotijā) tika balstītas uz profesionālās

kompetences standartiem, kuru pamatā bija ***darbu funkcionālā analīze*** dažādos kontekstos (Mansfield and Mitchell, 1996). Profesionālie standarti tiek plaši izmantoti reālajā darbā (Mansfield, 1993); līdztekus nozaru arodbiedrībām, darba devēji spēlē vadošo lomu to validācijā. Tomēr darba devēju piedalīšanās profesionālās kvalifikācijas sistēmā nav sistēmiska, daļēji dēļ nepietiekamās orientācijas uz darba devēju vajadzībām un daļēji dēļ birokrātijas novērtēšanas procedūrās. Vērtēšana VQs (*Vocational Qualifications*) ietver darbinieku kompetences sertifikāciju, un tika izveidota, lai nodrošinātu prognostisku vērtību: *prasmes* un *spējas darba* apstākļos (Miller, 1991). Lai gan, ir dati, ka vērtējums nespēj aptvert daudzus no "neformālās" apmācības rezultātiem. Cita VQs kritika ir saistīta ar acīmredzamu teorētiskās bāzes trūkumu. Pamatojoties uz funkcionālo pieeju, VQs galvenokārt koncentrējās uz "acīmredzamām" kompetencēm, ko iegūst darba vietā, nevis sistemātiski iegūstamās zināšanās. Tomēr "atklātās" zināšanas vienmēr ir spēlējušas vadošo lomu *City and Guilds of London Institute* (CGLI) kvalifikāciju izstrādē, un jaunās VQs ietvaros šī tendence turpinās, jo *City and Guilds* ir kļuvis par vienu no pasūtītāju institūciju.

No brīža, kad uzsākta kompetentā pieeja VET, pamatakcents tiek likts uz funkcionālo kompetenci un uz spēju demonstrēt standartiem atbilstošu darbu, kas nepieciešami efektīvai darba veikšanai (Knasel un Meed, 1994).

Valdības pārskats 1996. gadā paplašināja kompetences definīciju profesionālai kvalifikācijai:

"Spēja piemērot zināšanas, izpratni un prasmes atbilstoši uzstādītiem standartiem. Tas ietver: problēmu risināšanu un atbilstību izmaiņām."

Cheetham and Chivers (1996, 1998) attīsta daudzdimensionālo profesionālās kompetences modeli. Viņu kompetences modelis ietver piecus mērījumus:

– funkcionālā kompetence (prasmes vai iemaņas, *know-how*) ietver: ko "cilvēks, kurš strādā šajā profesionālajā jomā, ir spējīgs izdarīt un spēj demonstrēt";

– kognitīvās kompetences, kas ietver ne tikai formālo izglītību, bet arī neformālo izglītību – pamatojoties uz pieredzi. Zināšanas (zina – ko), kas nostiprinātas ar izpratni (zina – kāpēc), atšķiras no kompetencēm;

– personiskās kompetences (uzvedības kompetences, "zina, kā uzvesties"), noteicamas "attiecībā pret ilgtspējīgām un noturīgām personības raksturīpašībām saistībā ar efektīvu vai izcilu darba veikšanu".

– ētiskā kompetence, "personiskais viedoklis un profesionālās vērtības, spēja rast uz tiem balstītus risinājumus darba situācijās".

– meta - kompetence, attiecas uz spēju tikt galā ar nedrošību, šaubām, tāpat kā ar pamācībām, aizrādījumiem un kritiku.

Šis modelis tika piemērots turpmāko vajadzību analīzei Lielbritānijas vadītāju prasībās, pēc Izglītības ministrijas pasūtījuma (Winterton ar līdzaut.,2000.g.), un modificētajā versijā (kur ētiskā kompetence tika iekļauta personīgo kompetenču kategorijā), pētījumos, kuri veikti pēc britu nodokļu aģentūras, Nodokļu un nodevu pārvaldes (Winterton un Winterton, 2002) pasūtījuma.

Pētījums par Menedžmenta Standartu realizāciju 16 organizācijās atklāja, ka 9 organizācijas ir izmantojušas funkcionālās kompetences pieeju, 2 izmantojušas uzvedības kompetences pieeju, un 5 organizācijas apvienojušas funkcionālās un uzvedības kompetences hibrīdā kompetenču modelī. No šī pētījuma izriet, ka Lielbritānijā kompetences jēdziens paplašinās lēni, lai aptvertu bāzes zināšanas un attieksmes, nevis tikai funkcionālās kompetences, kas saistītas ar darba specifiku.

Ar savu funkcionālās kompetences pieeju Lielbritānijas friziermākslas pārstāvi sasnieguši augstākās virsotnes. Pasaules vadošas skolas (Vidal Sassoon, Saco, Mahagony, Toni&Guy un citas) , atrodas tieši Londonā un tiek pārstāvētas visā pasaulē. Frizieru- iesācēju bāzes kurs Vidal Sassoon Academy ilgst 24 nedēļas un maksa ap 20 000 Eiro, 4 nedēļu kvalifikācijas celšanas kurs maksa ap 5 000 Eiro un ir obligāti jānokārto iestājas pārbaudījums. Neskatoties uz izmaksām, augstāk minētam skolām ir vislielākais pieprasījums. Kvalifikācija tiek piešķirta sekmīgi nokārtojot eksāmenu uz 60 %.

Daudzdimensionāla un kopīga pieeja: Francija, Vācija un Austrija

Kontinentālajā Eiropā, populārākas ir divas citas pieejas (Francijas un Vācijas piemērā). Pārējās Eiropas valstis sekoja Lielbritānijai. Franču un vācu pieejas, varbūt mazāk apspriežamas, bet tās tomēr pieiet problēmai ievērojami plašāk.

Francijas kompetences pieejas izpēte un attīstība sākās 80. gados un kļuva īpaši populāra kopš 90. gadu sākuma. Kompetenču parādīšanās un attīstība noritēja vairākās stadijās: pēc pirmās idejas rašanās organizāciju iekšienē, parādījās instruments profesionāļu praksēm un konsultantiem HRM jomā, pēc tam konceptuāla priekšstata veidošana par kompetencēm, un visbeidzot, ienāca kritiskā pieeja. Galvenās kompetenču pieejas attīstības posms sākās 1984. gadā un bija saistīts ar nepieciešamību izstrādāt jaunus kompetenču modeļus un to lomu uzņēmumu attīstībā (Cannac&CEGOS, 1985). Gilberts (2003) ir izpētījis franču kompetences pieeju, kurai ir saskatāmas nacionālās kultūras pazīmes (nozīmīgo lomu cilvēku profesionālās apmācības tiesību un kolektīvo vienošanos kontekstā), un kur McClelland pieejas stiprā

ietekme Francijā ir mazāk acīmredzama. Valsts sāka veicināt kompetenču pieejas izstrādi no 1993. gada, kad nacionālā nodarbinātības aģentura, ANPE (Agence nationale l' emploi) ir mainījis savu redzējumu uz *Re ´pertoire Ope´rationnel des Me-´tiers et des Emplois* sistēmām, pamatojoties uz kompetencēm, ar ko veicināja plašu apspriešanu akadēmiskajās aprindās.

Uzņēmumi ir pieņēmuši individuālo kompetences novērtēšanas sistēmu tā vietā, lai paļautos uz kvalifikāciju (Durand J.P., 2000). Tas veicināja lielāku elastību, bet dažreiz apdraudēja iedzīvotāju nodarbinātības nodrošināšanas sistēmu (Arnaud&Lauriol, 2002). Turpmākā kompetences kustības attīstība notika 90. gados, pilsoņu tiesības uz neatkarīgu kompetences novērtēšanu (*bilan de competences*), lai varētu individuāli attīstīties profesijas ietvaros (Joras, 2002). Dažās rūpniecības nozarēs tika ieviestas darba samaksas sistēmas, pamatojoties uz kompetencēm (brochier un Oiry, 2003; Klarsfeld un Saint-Onge, 2000). Nākamais kompetences attīstības posmu atbalstīja darba devēju asociācija (MEDEF Mouvement des Entreprises de France) - uzsāktais projekts "Objektīvas kompetences" (MEDEF, 2002), kas aicina izmantot kompetentu pieeju organizācijās, un turpmāka zinātnisko aprindu interese par kompetenču pieejas jautājumu. Franču pieeja ir ievērojami vispusīgāka, aplūkojot *savoir* (compe´tences the ´oriques, t.i. zināšanas), *savoir-faire* (compe´tences pratiques, t.i. funkcionālās kompetences) un *savoir-e-ˆtre* (compe´tences sociales et comportementales, t.i. uzvedības kompetences). Dejoux (1999) apgalvo, ka Francijā vēl nav izstrādāta kopējā empīriski validētā individuālo kompetenču teorija, bet tomēr ir definīcija, kas balstīta uz trim aspektiem. Trīs aspektu pamatā ir:

- ***zināšanas*** (savoir un connaissance);

- ***pieredze*** (savoir faire vai savoir agir);

- ***uzvedības raksturojumi*** (savoir e ˆtre vai la faculte ´ de s'adapter).

Līdz brīdim, kamēr Vācijā kompetence (Kompetenz) nebija galvenais elements vācu duālajā VET sistēmā, galvenais akcents profesionālisma noteikšanā bija uz precīzo nepieciešamo zināšanu definīciju, mazākā pakāpē uz rezultātiem.

Profesionālās kompetences jēdziens Beruf koncepcijā (parasti tulkojams kā profesija, bet aizskar amatniecību un amatniecības ģilžu tradīcijas), norobežo profesionālo apmācību un pedagoģiju. Šīs koncepcijas ietvaros modulāra un kompetenču apkopojoša pieeja izraisa šaubas, jo tās var sabojāt meistarības standartu vienotību. 80. gados parādās "galvenās kvalifikācijas" jēdziens (Schlüsselquali fi kationen), kas ietver individuālās kompetences, k ā "spēju darboties autonomi un risināt problēmas neatkarīgi", "elastīgums", "spēja sadarboties", ē"tiskums un morālais briedums". Tajā laikā, kad *Qualifikation* (pamatā profesionāļi), parāda

spējas tikt galā ar situācijas noteikumiem, *Kompetenz* pievēršas arī cilvēka spējai rīkoties, bet ir aptverošākās un plašākās, ietver ne tikai saturu vai priekšmeta zināšanas un prasmes, bet arī vispārīgās spējas.

1996. gadā vācu izglītības sistēma pieņēma "darbības kompetences" pieeju, virzienā no priekšmeta uz kompetencēm uz mācību plāniem, kas lielā mērā nosaka pētījumu jomu (Lernfelder) un mazāk saistību ar darbu: prasmes un iemaņas (Straka, 2004). Kompetenču standarta tipoloģija tagad parādās katra jaunā profesionālās apmācības mācību plāna sākumā, rūpīgi izstrādā profesionālās un tehniskās "darbības kompetences" (Handlungskompetenz) darbības jomas vai priekšmetu kompetences (Fachkompetenz), personiskās kompetences (Personalkompetenz) un sociālās kompetences (Soziaekompetenz).

Kompetences, kas attiecas uz darbības jomu, apraksta gatavību un spēju, uz priekšmeta satura pārziņu un prasmju pamata, veikt uzdevumus, risināt problēmas un novērtēt rezultātus secīgi un neatkarīgi atbilstoši mērķiem.

Vispārīgās kognitīvās kompetences (Sachkompetenz) modelis - spēju *domāt un rīkoties* ar dziļu caurskatīšanu un problēmu atrisināšanu, tas ir priekšnoteikums, lai attīstītu *Fachkompetenz,* kas ietver gan izziņas un funkcionālās kompetences.

Personiskās kompetences apraksta gatavību un spēju *saprast, analizēt* un *izvērtēt* iespējamos attīstības veidus, prasības un ierobežojumus personiskajā, darba un sabiedriskajā dzīvē, attīstīt savas prasmes tikpat sekmīgi, kā izvēlēties un realizēt dzīves plānus.

Personiskās kompetences, līdztekus profesionālajām un ētiskajām vērtībām, ietver tādas personības īpašības k" āneatkarība", "kritiskas domāšanas spējas", "pašpārliecība", "uzticība", "atbildība" un "pienākuma sajūta". *Personalkompetenz* ietver kognitīvās un sociālās kompetences. Dažos gadījumos paškompetences (Selbkompetenz) nosaka kā spēju *rīkoties tikumiski un neatkarīgi*, kas savukārt aizstāv sava pozitīv" āes" tēla un tikumības attīstīšanu. Sociālās kompetences apraksta *gatavību un spēju veidot un uzturēt attiecības*, identificēt un saprast iespējamos ieguvumus un riskus attiecībās, kā arī spēju sadarboties racionāli un godīgi, kas ietver sociālās atbildības un solidaritātes sajūtas attīstību. *Sozialkompetenz* ietver funkcionālās un sociālās kompetences.

Priekšmeta, personiskās un sociālās kompetences līdzsvars ir priekšnoteikums *Methodenkompetenz un Lernkompetenz*. *Methodenkompetenz* - kā *Sachkompetenz* un *Fachkompetenz* paplašinājums, ir transversālo stratēģiju un problēmu risināšanas piedāvāto procesu un algoritmu rezultāts, savukārt *Lernkompetenz* pielīdzināmi meta - kompetencēm:

"*learning how to learn*". Pašlaik Vācijā ir 350 profesionālie profili, kas veidoti vienotā formātā, kur kompetences tiek izstrādātas augstāk minētos ietvaros un terminos.

Austrijā, pieņēma Vācijai līdzīgu pieeju galvenajām kvalifikācijām (*Schlüsselquali fi kationen*), nosakot tās kā transversālās funkcionālās un profesionālās kvalifikācijas, kas ietver personības struktūras īpatnības un ārpus priekšmeta specifiskās spējas. (Archan un Tutschek, 2002). Tās ir sagrupētas trīs virzienos: kognitīvās, sociālās un personiskās kompetences. Kognitīvās kompetences (*Sachkompetenz*) – zināšanas, prasmes un spējas, ko var izmantot gan konkrētajā specifiskajā darbībā, gan transversāli, kā arī nepieciešamās prasmes un spējas, lai tiktu galā ar uzdevumiem un izstrādātu stratēģiju problēmu risināšanai. Tādējādi teorētiskā domāšana *Methodenkompetenz* (ietver apmācības metodes) un profesionālisms ir saistīti ar tādām iemaņām kā IT, darba vietas drošība un menedžments, kas attiecas uz *Sachkompetenz*. Sociālās kompetences (*Sozialkompetenz*) lielā mērā ir saistītas ar citām kompetencēm, un tās var noteikt kā spēju un gatavību atbildīgi sadarboties, mijiedarboties, veidot attiecības ar citiem cilvēkiem vai grupām. Pamata kvalifikācijas ietver arī Personiskās kompetences (*Selbstkompetenz*) un var tikt definētas kā spējas un gatavība attīstīties pašam, tāpat kā attīstīt prasmes, motivāciju un attiecības, lai efektīvi darbotos.

Kompetences vērtēšanā un izglītības kvalitātes kontrolē friziermākslā lielu lomu spēle Amatniecības kameras, asociācijas un darba dēvēji. Pamatā ir trīspakāpju atestācija. Minimāls apmācību laiks ir 2 gadi. Kvalifikācija tiek piešķirta pēc noslēguma pārbaudījumiem vidēji uz 66 %.

Pasaules pieredze kompetenču ieviešanā izglītībā

Šobrīd Šveicē, Vācijā un Austrijā ir liela pedagogu neapmierinātība ar kompetenču izglītību. Vācijā populārs ir viedoklis, ka "nevar prast, ja nezina". Šai pieejai pasaulē ir labi rezultāti profesionālajā izglītībā, bet Vācijā, piemēram, augstskolā piedāvā vidusskolas kursu matemātikā, jo skolā tas nav apgūts pietiekami. Speciālisti nekritizē pieeju, vaina meklējama pieejas īstenošanā. Piemēram, Šveicē ir definētas 4500 kompetences, Šveices skolotāji uzskata, ka tā ir atgriešanās pie normatīvās pedagoģijas.

Āzijā un Eiropā kompetenču izglītība parāda labus rezultātus atsevišķās jomās, bet ir priekšmeti, kuros pedagogi atgriežas pie tradicionālām mācību formām. Zviedrijā ir pozitīvi piemēri šajā jomā. Lai mainītu mācību formas, izmainītas skolas telpas, tās ir transformējamas. Ja klases priekšā ir tāfele un skolotājs, tad tā ir skolotāju centrēta pieeja, tāpēc Zviedrijā atsakās no tradicionālā klases iekārtojuma, tā fiziski un psiholoģiski izmainot mācību vidi. Mācību procesā visam ir būtiska nozīme. Amerikāņu pētnieks Millers saka, ka arī krēslam ir

pedagoģiska nozīme. Pasaules pieredze kompetenču izglītības jomā nav viennozīmīga, bet tiek vērtēta pozitīvi, - lai tiktu pie izpratnes, zināšanas jāiemācās pielietot.

Kompetenču pieeja profesionālā izglītībā un apmācībā

Skaistumkopšanas nozares privātās Profesionālās izglītībās iestādēs (turpmāk – PII) šī nav nekādā fundamentāla reforma, tiek turpināts darbs pie tā, lai mācekļiem nenodotu gatavas zināšanas un receptes, bet lai viņi prastu reāla dzīvē pielietot to, ko skolā ir mācījušies. Kopš PSRS izveidotais Sadzīves pakalpojuma kombināts izbeidz savu darbību, mūsu sfērā jau notikusi šī reforma. Autore, savā darba 15 gadu pieredzē starptautiska kompānija WELLA AG (Educations leader 1993 – 2008) ievēroja, ka bijušas PSRS republikas mācību saturs stipri atšķīrās no citam Eiropas savienības (turpmāk – ES) valstīm un balstoties uz savu darba pieredzi 2009.g. tika dibināta privātskola Skola – studija "Create in Riga" kur tiek uzsākta kompetenču pieejas aprobācija. Friziermākslā, piemēram, sen vairs nav gatavas un standartizētas matu griezuma formas "Ezītis", " Prezidents", " Garsons" vai frizūra " Rīdziniece" un standarta receptes matu krāsošanā. Mācekļiem ikdienā ir iespējas un pat nepieciešamība risināt kompleksus integrētus uzdevumus. Mūsu darba vienmēr uzsvars ir uz prasmi lietot – uz pārliecība balstītu koordinētu rīcību konkrētā situācijā. Piemēram : Friziermākslā, ka jebkura cita mākslas nozarē, pamatkompetence ir spēja pielietot kompozīcijas pamatus un tās ietver sevī zināšanas par kompozīcijas līdzekļiem, risinājuma veidiem, harmoniskas kompozīcijas noteikumiem un prasmes lietot un savienot krāsu, formu, faktūru darbā. Iegūtas jaunas zināšanas, tūlīt pat mēs pielietojam praksē, jo maz ticams, ka māceklis to darīs skolu beidzot tikai ar zināšanām. Valsts PII līdz ar modulāro profesionālās izglītības programmas (turpmāk – PIP) ieviešanu 2016./17. mācību gadā uzsākta kompetenču pieejas aprobācijA (VISC, 2016)

Kompetences pieeja biznesā

Uzņēmējdarbībā un darba tirgū kompetenču pieeja ir plaši pielietota.

Piemērs var būt korporatīvais Procter & Gamble uzņēmuma modelis. Tajā ir trīs kompetenču klāsteri, ko sauc par veiksmes virzieniem (3 spēki):

– prāta un domāšanas spēks (analītiskās spējas, prasme pieņemt nosvērtus lēmumus, nestandarta un radoša pieeja darbā);

– cilvēku spēks un mijiedarbība (darbs komandā, līderu potenciāls, pašattīstība un palīdzība citu attīstībā);

– ātruma un elastīguma spēks (ātra un daudzpusēja reaģēšana uz apkārtējās pasaules maiņu, iespēju izmantošana, pārmaiņu ierosināšana).

Daudzas kompānijas izmanto kompetenču pieeju HDR stratēģijā vai amatu aprakstos. Amata kompetenču piemēri:

– struktūrvienības vadītājam: līderība, komunikatīvās iemaņas, organizatoriskās spējas;
– pārdošanas menedžerim: komunikatīvās iemaņas, uzstājīgums rezultāta sasniegšanā, klientu orientēta pieeja;
– sekretāram: stresa noturība, komunikācijas prasmes.

Ar kompetenču sistēmu var risināt dažādus uzdevumus, piemēram: personāla atlase; jaunu darbinieku adaptācija; novērtēšanas pasākumi; kadru rezerves veidošana un karjeras plānošana; darbinieku apmācība un attīstība; motivācijas programmas; korporatīvās kultūras attīstība un citi.

Kompetences novērtēšana

Lai efektīvi pārvaldītu 225 000 darbinieku 19 000 bankas filiālēs *Price Water House Coopers*, tika izstrādāta sistēma, kas paredz darbinieku novērtēšanu pēc korporatīvo kompetenču līmeņa :

– klientu orientēta pieeja;
– orientācija uz rezultātu;
– tieksme pilnveidoties;
– komandas darbs;
– vadības dotības;
– uzdevumu izpildes kontrole.

Maksimālais novērtējums, ko piešķir darbiniekiem par katru kritēriju, ir 3 balles. Atkarībā no saņemtajiem punktiem darbinieki tika sadalīti trīs grupās.

1.1. tabula

Kompetences novērtēšana

Grupa	**Darbinieku daudzums**	**Rezultāts**
Zaļa	Piemērām 15%	Darbinieki ar augstu potenciālu, topošie vadītāji
Dzeltena	Piemērām 70%	Darbinieki, kuriem ir nepieciešama papildus apmācība potenciāla attīstībā
Sarkana	Piemērām 15%	Potenciālie kandidāti uz aizvietošanu

Kompetenču novērtēšanai var izmantot: projektīvās metodes, profesionālos un psiholoģiskos testus, *case method* situācijas analīzes metodi, rakstiskus uzdevumus, grupas diskusijas, praktisko uzdevumu izpilde, biznesa un lomu spēles.

Kompetences un darba tirgus.

Šobrīd 40 % darba devēju ziņo par grūtībām atrast cilvēkus ar pareizajām prasmēm, un daudzi uzsver, ka pretendentiem trūkst transversālu prasmju.

Transversālās (caurviju) prasmes - tās ir daudzmērķu prasmes, kuras var lietot un izmantot daudzās dažādās lomās. Caurviju prasmes ietver nozīmīgus skolēna darbības kognitīvos, afektīvos un sociālos aspektus, kas attiecas uz visiem cilvēka darbības virzieniem.

Jauni strādāšanas veidi un biežāka darbvietu maiņa (nepieciešamības vai izdevības dēļ) nozīmē, ka ir vajadzīgs plašāks prasmju klāsts. Personām piemītošas prasmes, kuras ir svarīgas amatos vai profesijās, kas atšķiras no tiem, kuros persona strādā attiecīgajā brīdī vai ir strādājusi iepriekš. Šīs prasmes var apgūt arī ārpus darba, brīvajā laikā vai izglītības un apmācības ceļā. Kopumā tās ir prasmes, kuras apgūtas vienā kontekstā vai ar mērķi tikt galā ar īpašu situāciju/problēmu un kuras iespējams izmantot citā kontekstā.

Kāpēc šādas prasmes ir svarīgas skaistumkopšanā ?

Lai noteiktu konkurences priekšrocības un nodrošinātu panākumus vienā konkrētajā lomā darba vietā, transversālās iemaņas ir tās, kuras var garantēt pieprasījumu ilgtermiņā.

Transversālo prasmju saraksts ir diezgan liels, bet tos parasti var grupēt piecās galvenajās kategorijās:

1. Starppersonu īpašības: arī zināmas kā starppersonu komunikācijas prasmes; tās ietver prasmju grupu, kas ļauj radīt pozitīvu attieksmi pret apkārtējiem, sazināties ar tiem,

ievērot saskarsmes psiholoģiju, ietekmēt un iedvesmot. Daži piemēri: deleģēšanas prasmes, koučinga prasmes, klausīšanās prasmes, prezentācijas prasmes, sadarbības iemaņas.

2. Analītiskās prasmes: ietver intelektuālas iemaņas, kas ļauj identificēt un analizēt problēmas un izdomāt radošus, inovatīvus un praktiskus problēmu risinājumus. Daži piemēri: pētniecības iemaņas, informācijas atlases prasmes, informācijas analīze, radošuma, risku analīzes iemaņas.

3. Tehniskās iemaņas: tām pieder praktiskas, tiešas funkcionālās iemaņas, piemēram, lieliska pieredze darbā ar datoru, prasme izmantot programmatūru, aparatūras, iekārtas. Piemēri: teicamas zināšanās darba ar Flash, Photoshop, Illustrator lai noformēt savu darba mapi vai sociālo tīklu lapu.

4. Organizatoriskās iemaņas: šīs prasmes ļauj sakārtot un strukturēt datus, plānot un sadalīt projektus vai resursus, veikt uzskaiti, kura ir precīza, efektīva un vienkārša izmantošanā, kā arī koordinēt vairākus resursus vai uzdevumus. Piemēri: prioritāšu noteikšana, laika organizēšana, uzdevumu pārvaldība, resursu pārvaldība, koordinēšanas iemaņas, teicams darbs komandā.

5. Personiskās īpašības: tās ietver prasmju grupu, ņemot vērā jūsu raksturu savā darbavietā. Daži piemēri: godīgums, uzticība, pacietība, kārtīgums, centība, spēja pieņemt lēmumus.

Kā noteikt un novērtēt transversālās prasmes?

Pārliecība par sevi, kas uzkrāta ar stingru, sistemātisku un pastāvīgu pašnovērtējumu, ir svarīga panākumu nodrošināšanai darba tirgū. Ir daudz pārdomātu pašnovērtējuma testu, kas ļauj analizēt personības stiprās un vājās puses. Katrs cilvēks var iziet prasmju sarakstām un pārbaudīt, kuras ar pārliecību var attiecināt ar sevi. Apmācības laikā, izvēloties profesiju, iestājoties darbā, svarīgi pārbaudīt šo prasmju vērtējumu un saņemt atsauksmi un padomus ko vajag uzlabot.

Saskaņā ar pilnveidoto mācību saturu un pieeju būtiski palielinās formatīvās vērtēšanas loma. Vērtēšana vienmēr ir bijusi neatņemama mācību procesa daļa. Bet kāpēc pašlaik uzsveram tieši formatīvo vērtēšanu? Ar formatīvās vērtēšanas palīdzību skolotājs atbalsta, sekmē, precīzi virza mācīšanos, lai skolēns sasniegtu konkrētos stundai vai ilgākam laika posmam definētos mācību mērķus. Mūsdienu situācijā esam vienisprātis par skolēnu prasmes mācīties (jeb vadīt savu mācīšanos) nozīmi, un tā pamatoti kļuvusi par skolā apgūstamā mācību satura daļu. Formatīvās vērtēšanas procesā skolēns gūst pieredzi, kā plānot un pārraudzīt mācīšanos, iegūt un izmantot atgriezenisko saiti, lai savu mācīšanos uzlabotu.

Ko aktualizē pēdējos 10 gados veiktie pētījumi?

Tiek runāts ne tikai par "vērtēšanu, lai mācītos", bet arī par "vērtēšanu kā mācīšanos", uzsverot skolēniem noderīgas, izmantojamas atgriezeniskās saites lomu, skolēnu iesaistīšanu savu rezultātu analīzē un turpmāko mācīšanās mērķu definēšanā. Vērtēšana ir integrēta mācību procesā, tā ir nepārtraukta, panāk skolēnu aktīvu, mērķtiecīgu iesaisti savstarpējā vērtēšanā un pašnovērtējumā, kas nozīmē mācīt skolēniem prasmi dot, pieņemt un izmantot atgriezenisko saiti.

Kas ir formatīvā vērtēšana?

Formatīvā vērtēšana ir pierādījumu iegūšana par skolēna sniegumu *mācīšanās laikā,* to interpretēšana un izmantošana, *lai pieņemtu pamatotu lēmumu par turpmākajiem mācību procesa soļiem.* Nepārtraukta ikdienas vērtēšana ir mācību procesa sastāvdaļa, kas palīdz veidot uz datiem balstītus spriedumus. Tās mērķis ir palīdzēt skolotājam uzlabot mācīšanu un skolēnam – mācīšanos un sniegumu. Formatīvo vērtēšanu īsteno skolotājs un skolēni partnerībā. Skolēnam ir skaidri snieguma kritēriji, un viņš mācās izvērtēt savu darbu atbilstoši snieguma līmeņu aprakstiem, sekot progresam atbilstoši izvirzītajiem mērķiem. Tā ir iespēja skolēnam saprast, cik tālu ir tikts mācīšanās procesā (kas izdodas, kas pagaidām vēl neizdodas), kurp jānokļūst, kā tur nokļūt, un rīkoties tūlīt, lai sniegumu uzlabotu.

Ar ko formatīvā vērtēšana atšķiras no summatīvās vērtēšanas?

Vērtēšana ir process, kurā tiek iegūti atbilstošie dati, tie tiek interpretēti, lai izdarītu informētus secinājumus par to, ko skolēns zina, prot, spēj izdarīt, bet mērķi var būt atšķirīgi. Summatīvās vērtēšanas laikā tiek novērtēts un *dokumentēts skolēna mācīšanās rezultāts kāda mācīšanās posma* (temata, kursa, moduļa, mācību gada, izglītības posma u. c.) *noslēgumā.* Būtiska ir arī vērtējuma izteikšanas forma. Summatīvās vērtēšanas gadījumā tās ir atzīmes, punkti u. tml. Formatīvajā vērtēšanā efektīvākais atgriezeniskas saites veids ir mutiski vai rakstiski komentāri. Tiklīdz skolēns saņem atzīmi, mācīšanās apstājas, tas arī ir spēcīgs signāls skolēnam par to, ka mācīšanās ir beigusies (*Kohn, 1994*). Ja skolotāja patiesais nolūks ir uzlabot skolēnu sniegumu, ne tikai novērtēt, tad būtiski ir nepalikt pie rezultāta konstatācijas.

No savas darba pieredzēs pieaugušo izglītībā, autore var tikai 100% piekrist Līgai Čakānei (*LU SIIC, Skola 2030 mācību satura izstrādes eksperte*), formatīva vērtēšana ikdienas darbā dod fantastiskus rezultātus. Tā dod skaidru atbildi uz šādiem jautājumiem:

Kas man izdodas – ko jau labi protu?

Kas pagaidām vēl neizdodas, kāpēc?

Ko un kā darīt turpmāk?

Ļoti precīzs ir Jaunzēlandes Izglītības ministrijas 2009. gadā dotais skaidrojums par abu vērtēšanas veidu atšķirību: "Ja mēs domājam par mūsu bērniem kā par augiem... Tad augu *summatīvā* vērtēšana ir vienkārši augu izmērīšana. Tas var būt interesanti un noderīgi, lai augus salīdzinātu un mērījumus analizētu, bet tas nedod nekādu efektu augu augšanai. *Formatīvā* vērtēšana atbilst augu barošanai un laistīšanai, ievērojot katra auga vajadzības, tā ļoti tieši ietekmē augu augšanu."

Formatīvā vērtēšana un atgriezeniskā saite

Atgriezeniskā saite ir pats informācijas apmaiņas process, kas ir formatīvās vērtēšanas svarīgākā daļa. Tās laikā tiek dotas un saņemtas atbildes uz jautājumiem ne tikai par uzdevuma izpildi, bet arī par mācīšanās procesu un iespējām sevi vadīt uz izvirzīto mērķi, tās laikā arī skaidro plānotos rezultātus un vērtēšanas kritērijus. Atgriezeniskā saite, kā rāda pats termins, ir abpusēja, tā ir starp skolēnu un skolotāju vai starp pašiem skolēniem. Tāpēc būtiska ir skolēnu iesaiste – mācīšanās dot un saņemt atgriezenisko saiti, izmantot to turpmāko mācīšanās mērķu noteikšanai.

Pilnvērtīga formatīvā vērtēšana prasa aprakstošu atgriezenisko saiti. Atzīme un citi simboli nedod atbildes uz šiem jautājumiem. Realitātē nav iespējams vienmēr visiem dot detalizētu vērtējumu, tāpēc pakāpeniski skolēniem attīstāmas pašnovērtēšanas prasmes. Šie jautājumi uzdodami gan par konkrēto uzdevumu (cik tas labi izpildīts?), gan par procesu (kas nepieciešams, kas jādara, lai saprastu, izpildītu?), gan par pašregulāciju (kā labāk sevi kontrolēt, kā virzīt un regulēt savu darbību?). (Hattie&Timperley, 2007)

Secinājumi

Neizdodas mums pildīt arī stratēģiju" Eiropa 2020" (ES EC, 2010) mērķi Profesionālās izglītības un apmācības jomā:

- nepieļaut, lai izglītību priekšlaikus pamestu vairāk kā 10 % audzēkņu no kopējā; Diemžēl profesionālā izglītībā šīs procents vēl jau projām ir krietni lielāks.
- vismaz 40 % cilvēku vecumā no 30 līdz 34 gadiem jāiegūst augstākā vai tai pielīdzināma izglītība.

Šī problēma ir ļoti aktuāla skaistumkopšanas nozarē. Latvijā nav iespējams iegūt augstāko izglītību skaistumkopšanas nozarē, izņemot kosmetoloģiju. Ir nepieciešami salonu vadītāji, radošie direktori, apmācības meistari, aroda pedagogi, tehnologi, bez kuriem nevar realizēt ideju par duālo DVB apmācību un vispār pieņemt praktikantus. Skaistumkopšanas

nozare ir pietiekami pievilcīga, bet trūkst kvalificēti pedagogi, progresīvas mācību metodes (nav neviens metodisks materiāls), kvalitatīva mācību, literatūras bāze. Ir jāpievērš uzmanību PI pieejamībai un satura atbilstībai dažādām vecuma grupām, ka arī iespējām pilnveidot profesionālas prasmes. Jāuzlabo arī mobilitātes iespēju, mūsu audzēkņi un pedagogi nestažējas ārvalstīs (autore augstāk minēja skaitļus), nav PI pakāpju savstarpējā salīdzināmība, sliktas svešvalodu un komunikāciju prasmes. Globalizācija – ir viens no noteicošiem paradigmas maiņu faktoriem un motīvātoriem. Iedzīvotāju mobilitāte, iedzīvotāju migrācija uz ārvalstīm, citu valstu darbaspēka ieplūšana Latvijā – tas viss, liecina par nepieciešamību mainīt PI, PS, PIP, PKL paradigmas.

2. FRIZIERU PROFESIONĀLĀ IZGLĪTĪBA LATVIJĀ

PI saturs ir viens no PI sistēmas reformas virzieniem Latvijā. Lai nodrošinātu darba tirgus prasībām atbilstošu friziera speciālistu sagatavošanu, ir izstrādāts visaptverošs PI satura reformas pasākumu komplekss. Ir veikta FSn izpēte, kas skar jautājumus par darba tirgus attīstības un darbaspēka pieprasījumu, PS standartu un PIP sasniedzamo rezultātu novērtējumu (darbaspēka atbilstība tirgus prasībām), PI kvalitātes kopējo novērtēšanu. Latvijā ir izveidota nozaru ekspertu padome (NEP), kas risina visus ar PI un nodarbinātību saistītos jautājumus un palīdz veidot tautsaimniecības vajadzībām atbilstošu PI sistēmu, kurai jāspēj ātri reaģēt uz darba tirgus pieprasījumu. Šajā procesā ne mazāk svarīga ir sociālo partneru izpratne par darba tirgus prasībām atbilstošu PI saturu, kuru nav iespējams veidot bez darba dēvējiem un tiešas nozaru ekspertu iesaistes. Lai šī reforma būtu sekmīga, ir jāatjauno mācībspēku novecojusī kvalifikācija, jāpārskata kandidātu atlase skolotāja profesijai, un jaunā profesionālās attīstības dzīves cikla pieeja, balstīta uz prasmju stratēģiju, cieši jāsaista ar skolotāju novērtēšanu. VISC ziņo, ka ESF projekta "Profesionālās izglītības iestāžu efektīva pārvaldība un personāla kompetences pilnveide" (Nr. 8.5.3.0/16/I/001) ietvaros 2018. gadā nodrošināti 73 profesionālās kompetences pilnveides semināri, kursi un mācības PII pedagogiem un administrācijas pārstāvjiem, prakšu vadītājiem, darba vidē balstītu mācību vadītājiem un konventa pārstāvjiem. Pasākumos kopā piedalījušies 3696 dalībnieki (VISC, 2019).

VISC Gada publiskaja pārskatā par 2018.g. ziņo par PI satura galveniem uzdevumiem:

- ieviest LKI;
- pilnveidot PS un PIP atbilstoši tautsaimniecības attīstībai;
- izveidot un ieviest pastāvīgi darbojošās nozaru ekspertu padomes līdzdalības nodrošināšanai PI satura noteikšanā;
- pilnveidot PI normatīvo regulējumu, lai varētu sekmīgi īstenot PI reformas.

Atbilstoši Izglītības attīstības pamatnostādnēm, ievērojot Eiropas Komisijas 2015. gada rekomendācijas par PI kvalitātes uzlabošanu, tostarp palielinot mācekļa darba piedāvājumu, un gūt panākumus jauniešu nodarbinātībā, VISC turpina īstenot uzsāktās reformas PI jomā, lai sasniegtu galveno ***mērķi*** – izveidot patstāvīgi strādājošu, kvalitatīvu, tautsaimniecības nozaru attīstības vajadzībām atbilstošu un duālās izglītības pieeju attīstošu PI satura nodrošināšanas sistēmu, kas spēj ātri reaģēt uz darba tirgus pieprasījumu, regulāri izvērtējot un atjaunojot PI saturu atbilstoši regulāri aktualizētajai nozaru kvalifikāciju struktūrai.

Pamatojoties uz izstrādātajiem nozaru profesiju zināšanu, prasmju un kompetenču aprakstiem, nozares profesijas attiecinātas pret Eiropas kvalifikāciju ietvarstruktūras (EKI) atbilstošajiem līmeņiem.

2.1 Frizieru profesionālās izglītības satura reforma

Frizieru profesija ir iekļauta profesiju klasifikatorā. LM Izveidots jauns **Profesiju klasifikators** un jaunas prasības. Informācija par Profesiju klasifikatoru ir aktualizēta 2019.gada 10.jūnijā (LM, 2019).

Profesiju klasifikators ir sistematizēts profesiju (arodu, amatu, specialitāšu) saraksts, kas veidots, lai nodrošinātu starptautiskai praksei atbilstošu darbaspēka uzskaiti un salīdzināšanu. Tas veidots, piemērojot Starptautisko standartizēto profesiju klasifikāciju (ISCO-08).

"Profesiju klasifikators ir apstiprināts ar Ministru kabineta 2017.gada 23.maija noteikumiem Nr.264. Profesiju klasifikatorā profesijas klasificētas grupās atbilstoši Starptautiskās Darba organizācijas noteiktiem kodiem, kā arī noteiktas to kvalifikācijas pamatprasības un profesionālās darbības pamatuzdevumi. Tajā aprakstītas galvenās prasības, kuras ir jāzina un jāprot ikvienam cilvēkam, uzsākot darbu attiecīgajā profesijā. Profesiju klasifikators nosaka obligātas lietošanas jomās.

Profesiju klasifikatoru aktualizācija notiek pēc nepieciešamības. Publisko tiesību subjekti un privāto tiesību subjekti priekšlikumus par Profesiju klasifikatora aktualizēšanu iesniedz Labklājības ministrijā.

Autore tālāk izceļ un sistematizē visu, kas attiecas uz frizieriem.

Profesiju piektā pamatgrupa "5 Pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki"

– Pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki strādā vadītāju vai vecāko speciālistu vadībā, atsevišķos gadījumos viņi var būt vadītāji.

Profesijas klasificētas šādās grupās: apakšgrupā - "51 Individuālo pakalpojumu jomas darbinieki" un mazajā grupā - "514 Frizieri, skaistumkopšanas darbinieki un tiem radniecīgu profesiju darbinieki".

Profesiju mazā grupa "514 Frizieri, skaistumkopšanas darbinieki un tiem radniecīgu profesiju darbinieki"

– profesijās nodarbinātie apkalpo klientus skaistumkopšanas salonos, frizētavās, pirtīs, veic kalpotāju pienākumus.

Profesijas klasificētas: atsevišķajā grupā "5141 Frizieri" un atsevišķajā grupā "5142 Skaistumkopšanas un tai radniecīgu profesiju darbinieki".

Profesijām atbilstošās kvalifikācijas pamatprasības:

Zina: profesionālās darbības metodes un paņēmienus, darbā izmantojamo tehnisko līdzekļu darbības principus un lietošanas noteikumus, savstarpēji saistīto darba procesu izpildes secību, to racionālu organizāciju, darba režīmus, dažādu pakalpojumu veidu izmaksu veidošanos, nozares terminoloģiju, ar nozari saistītos tiesību aktus un standartus, higiēnas, darba un vides aizsardzības normatīvo aktu prasības, darba tiesisko attiecību normas, profesionālās ētikas pamatprincipus un uzvedības normas;

Prot: lietot praksē teorētiskās zināšanas un tās nepārtraukti papildināt, izmantot informācijas tehnoloģijas, pašizglītoties, pilnveidot profesionālās prasmes un iemaņas;

Atbild: par savas profesionālās darbības rezultātiem, par veikto pamatuzdevumu izpildes norisi un radītajām sekām, par paša pieņemtajiem lēmumiem, par uzticētajiem darba līdzekļiem un priekšmetiem, par citu savā darbībā skarto personu drošību, par darba aizsardzības instrukciju un darba disciplīnas ievērošanu;

Izglītība: pamata vai vidējās pakāpes profesionālā izglītība.

Profesiju atsevišķā grupa "5141 Frizieri"

– profesijās nodarbinātie griež un ieveido matus vai suņa spalvas*, skuj bārdas un veic citus līdzīgus darbus.

*Autorei nav saprotams, kādēļ prasmes griezt suņa spalvas ir attiecināmas uz friziera profesiju un tiek uzskatīta par pamatuzdevumu. Ir atsevišķa grupa – Mājdzīvnieku kopēji un dzīvnieku aprūpes darbinieki (5164) un profesija Suņu Frizieris (5164 10).

Profesijai atbilstoši pamatuzdevumi: griezt, mazgāt, krāsot un ieveidot matus; skūt bārdu; pēc klienta pieprasījuma piemērīt parūkas; tīrīt ādu, ieziest ar krēmu, losjonu un tamlīdzīgiem līdzekļiem; noteikt un veidot klienta individuālo krāsu paleti; modelēt un veidot frizūras; modelēt un veidot frizūras un frizūru modes kolekcijas; lietot jaunākās tehnoloģijas un izmantot daudzveidīgus instrumentus, profesionālo matu un dekoratīvo kosmētiku; strādāt komandā; modelēt un veidot frizūras atbilstoši izstrādātajam individuālajam stilistiskajam tēlam, sadarbojoties ar klientu un pēc vajadzības piesaistot citus speciālistus; veidot individuālajam stilam un frizūrai piemērotu grimu; pārzināt modes un stila laikmetu tendences; veidot pozitīvas attiecības ar klientu.

Profesiju kodi:

- 5141 01 Frizieris;
- 5141 02 Parūku Meistars;
- 5141 03 Frizūru Modelētais;
- 5141 04 Dāmu Frizieris;
- 5141 05 Kungu Frizieris;
- 5141 07 Frizieris Stilists.

Izveidota **Skaistumkopšanas nozares struktūrā** iekļauto profesiju kartes (VISC, 2018), kurās redzamas nozaru pamatprofesijas, to specializācijas un saistītās profesijas, kopumā veidojot skaidru un saprotamu visu PKL PI satura struktūru. Lai iegūtās prasmes un kompetences būtu salīdzināmas ar citās ES valstīs iegūto kvalifikāciju, Latvijā tiek ieviesta kvalifikāciju ietvarstruktūra (LKI), kas atbilst EKI.

Skaistumkopšanas nozares struktūrā iekļauto **profesiju kartē** ir iekļautas tikai divas profesijas: *Frizieris* 3. LKI (2.PKL) un 4.LKI (3.PKL) *Frizieris – stilists*. 4.LKI (3.PKL) Atbilstoši Latvijas Amatniecības kameras rekomendācijām par līmeņu pielidzināšanu PKL, Frizieris – stilists atbilst Amatnieku kvalifikācijas līmenīm - Amatu zellis. Amatu meistara (5.LKI (4.PKL)), Akadēmiski izglītota amatu amatu meistara (6.LKI (5.PKL)), Akadēmiski izglītota amatu amatu meistara (7.LKI (6.PKL)) atbilstošai kvalifikācijai frizieru joma profesijas nav.

Profesija *Frizieris,* saskaņā ar **skaistumkopšanas nozares kvalifikāciju struktūru** (VISC, 2019) atbilst 3. LKI. Nozares PKL raksturojumā ir aprakstīti šādi sasniedzamie rezultāti: patstāvīgi veikt skaistumkopšanas un/vai fiziskās labsajūtas uzlabošanas procedūras un/vai pakalpojumus un/vai vizuālā tēla veidošanas darbus, atbildēt par savu profesionālo darbību un tās rezultātiem.

Profesija *Frizieris - stilists*, saskaņā ar skaistumkopšanas nozares kvalifikāciju struktūru atbilst 4. LKI. Sasniedzamie rezultāti : Patstāvīgi plānot, organizēt un individuāli vai piesaistot citus speciālistus veikt skaistumkopšanas un/vai fiziskās labsajūtas uzlabošanas un/vai sejas ādas un ķermeņa kosmētiskās kopšanas procedūras un/vai pakalpojumus un/vai klienta koptēla veidošanas darbus, atbildēt par savu profesionālo darbību un tās rezultātiem. Izprast, ievērot un skaidrot citiem darbiniekiem higiēnas un sanitārijas, klienta un speciālista drošības pasākumus, darba drošības prasības un profesionālās ētikas normas.

Nozares profesijas nosaukums – *Frizieris,* kvalifikācijs līmenis – 3. LKI (2.PKL) profesijas kods – 5141 01, profesijas specializācijas – nav, saistītas profesijas – Frizieris stilists 4.LKI (3.PKL)

Profesijas raksturojums un būtības apraksts: Frizieris izvērtē klienta vajadzības, veic friziera darbus un veido frizūru kolekcijas. Profesijas reglamentācija, papildu prasības: Reizi gadā ir jāveic obligātā veselības pārbaude. Profesijas citi nosaukumi, t.sk. svešvalodā: LV: dāmu frizieris, kungu frizieris, bārddzinis. EN: hairdresser, barber (ISCO, ESCO).

Nozares profesijas nosaukums – *Frizieris stilists*, kvalifikācijs līmenis – 4.LKI (3.PKL) profesijas kods – 5141 01, profesijas specializācijas – nav, saistītas profesijas – Frizieris3. LKI (2.PKL) un Vizuāla tēla stilists 4.LKI (3.PKL)

Profesijas raksturojums un būtības apraksts: Frizieris – stilists novērtē klienta individualitāti un veic friziera darbus, veido frizūru un kopējā tēla stila kolekcijas. Profesijas reglamentācija, papildu prasības: Reizi gadā ir jāveic obligātā veselības pārbaude. Profesijas citi nosaukumi, t.sk. svešvalodā: EN: hair stylist (VISC, 2019).

2018. gada 9.oktobrī apstiprināti MK noteikumi Nr. 626 "Noteikumi par obligāti piemērojamo profesiju standartu un profesionālās kvalifikācijas prasību sarakstu un tajā iekļauto PS un PKP publiskošanas kārtību", kuri veidoti pamatā ņemot vērā nozaru kvalifikāciju struktūras. **Profesiju standarti** (PS) tiks izstrādāti tikai pamatprofesijām, bet specializācijām – konkrētās profesionālās kvalifikācijas prasības (PKP). Līdz ar to būtiski samazināsies laiks, kas nepieciešams, lai veiktu izmaiņas esošajā PS, vai lai ieviestu jaunu specializāciju. PKP nosaka zināšanas, prasmes, attieksmes, profesionālās kompetences, kas nepieciešamas darba uzdevumu veikšanai attiecīgās nozares saistītajās profesijās un specializācijās. NEP deleģē nozares ekspertus PS, PKP izstrādei, kā arī izvērtē un sniedz atzinumu par PS, un izstrādā priekšlikumus par PKP. VISC sniedz metodisku atbalstu (VISC, 2017) un nodrošina PS, PKP izstrādi 2.-5.LKI līmenim, savukārt PI un nodarbinātības trīspusējās sadarbības apakšpadome tos saskaņo (PINSTA).

Friziera – stilista (4.LKI) PS saskaņots 2013.gada 15.maija PINSTA sēdē (VISC, 2013). Profesionālās darbības pamatuzdevumu kopsavilkums: – frizieris – stilists modelē un veido frizūras atbilstoši izstrādātajam individuālajam stilistiskajam tēlam, sadarbojoties ar klientu un pēc vajadzības piesaistot citus speciālistus; veido individuālajam stilam un frizūrai piemērotu grimu; pārzina modes un stila laikmetu tendences; veido pozitīvas attiecības ar klientu, spēj strādāt komandā. Frizieris – stilists strādā skaistumkopšanas salonos, kultūras un mākslas uzņēmumos vai kā pašnodarbināta persona, vai individuālais komersants.

Profesionālās darbības pamatuzdevumu un pienākumu izpildei nepieciešamās:

1. Zināšanas un prasmes. Priekšstata līmenī: citu speciālistu piesaiste vizuālā tēla veidošanā. Lietošanas līmenī: kalkulācijas metodes; lietvedība; profesionālās informācijas avoti; vadības pamatprincipi; profesionālā un vispārējā ētika; lietišķā saskarsme; darba tiesiskās attiecības; darba aizsardzība; Sagatavot nepieciešamās atskaites.

2. Kompetences. Spēja veikt darbu patstāvīgi vai komandā, uzņemties atbildību par rezultātu. Piesaistīt klientus, reklamējot un pārdodot savus pakalpojumus.

Jauns *Friziera* (3.LKI) PS saskaņots 2018.gada 21.novembra PINSTA sēdē (VISC, 2018). Profesionālās kvalifikācijas prasības: Profesijas specializācijas - Nav; Saistītās profesijas, kvalifikācijas līmenis - Nav. Profesionālās darbības pamatuzdevumu un pienākumu kopsavilkumā ir noteikta profesionālās darbības pamatprincipu ievērošana - veikt darba pienākumus atbilstoši uzņēmējdarbības principiem. Profesionālās darbības pamatuzdevumu un pienākumu izpildei nepieciešamās:

1. Zināšanas. Priekšstata līmenī: Ekonomikas pamatprincipi un ekonomiskie principi.

Ekonomiskie resursi un ekonomikas pamatproblēmas. Lietošanas līmenī: Komercdarbības veidi. Uzņēmuma darba organizācija. Tirgzinības pamati.

2. Kompetences: Spēja veikt darba pienākumus atbilstoši uzņēmējdarbības principiem, personīgi iesaistoties jaunu ideju radīšanā, izrādot iniciatīvu.

Vēl viena būtiska izmaiņa ir programmu satura pārstrukturēšana atsevišķos **moduļos** atbilstoši sasniedzamajiem rezultātiem.

PIP saturiski pārstrukturizē ar mērķi izveidot elastīgas PIP, kas nodrošinātu iespēju ātri reaģēt uz darbaspēka pieprasījumu gan īstermiņā, gan ilgtermiņā. PI sistēmā ir jāievieš uz profesionālajām kompetencēm balstīts izglītības process un uz sasniedzmajiem rezultātiem vērsta pieeja. Modulārās/moduļu pieejas ieviešana dos iespēju cilvēkiem pārvaldīt pārmaiņas un pielāgoties jaunajām attīstības tendencēm. Tas nozīmē, ka katram būs iespēja apgūt nepieciešamās kompetences jebkurā izglītības jomā gan profesionālajā sākotnējā izglītībā, gan profesionālajā tālākizglītībā. Lai ātri un elastīgi spētu reaģēt uz darba devēju nākotnes vajadzību pieaugumu pēc specifiskām prasmēm un iemaņām, PI kvalitātes uzlabošanai jāizmanto modulārā/moduļu pieeja PI satura īstenošanā. Metodiskie ieteikumi modulāro PIP izstrādei ir publicēti VISC mājās lapā (VISC, 2015).

Modulārā PIP nodrošina:

- pastāvīgu attīstību un elastīgas pārmaiņas atbilstoši tendencēm nozarē;
- izglītības pakalpojuma atbilstību darba tirgus prasībām;
- vispārējo un profesionālo zināšanu un prasmju saistību;

– izvēles iespējas un pārnesi vienas vai vairāku programmu ietvaros;

– izglītības iestāžu autonomiju un atbildību par izglītības kvalitāti, tostarp izglītības programmu pilnveidošanu un īstenošanu;

– uz mērķi orientētu izglītību;

– salīdzināšanas un pārneses iespēju Eiropas darba tirgū;

– neformālajā izglītībā vai pašmācības ceļā iegūto zināšanu, prasmju un kompetenču atzīšanas iespēju;

– iespēju izglītojamajiem pašiem izvēlēties izglītības saturu atbilstoši savām vajadzībām un vēlmēm.

Izglītības satura pārstrukturizācijas pamatā ir šādi PIP ***izveides principi*** (VISC, 2015) :

Pamatotības princips – izglītības programmas izveides nepieciešamība, nozīmīgums, atbilstība darba tirgus prasībām un nozares attīstībai, pieprasījums.

Sistēmiskuma princips.

Sistemātiskuma, pakāpenības un pēctecības princips – izglītības programmas izveides loģikas ievērošana, nodrošinot mācību priekšmetu/moduļu pēctecību un to saikni, kā arī izglītojamo vienmērīgu noslodzi.

Mērķtiecīguma princips – izglītības programmā ietvertā izglītības satura nodrošināšana izglītības programmas mērķa sasniegšanai. Izglītības programmas izstrādes sasniedzamo rezultātu plānošana, lai katrs modulis būtu ar skaidru sākumu un noslēgumu, būtu saistīts ar nākamo moduli, kā rezultātā sasniegtu konkrēto mērķi.

Elastīguma princips – izglītības programmas satura atbilstība nozares kvalifikācijas struktūrai, paredzot vienu vai vairāku profesionālo kvalifikāciju kompetenču apguvi.

Aktualitātes princips – izglītības programmas atbilstība mainīgajām darba tirgus prasībām, nozares jauno tehnoloģiju apguvei u.c.

Atklātības princips – dažādu pārstāvju (izglītotāju, darba devēju, darba ņēmēju) iesaiste PIP izveides procesā.

Teorijas un prakses vienotības princips – iespēja izglītojamajiem mācību procesā iepazīties gan ar ražošanas procesu zinātniskajiem jeb teorētiskajiem pamatiem, gan apgūt atbilstošas prasmes un profesionālās kompetences.

Atbilstoši PS izstrādāti moduļu **karte** un **programmu paraugi**. Izstrādāta modulārās izglītības programma kvalifikācijai Frizieris - stilists ir publiski pieejama VISC tīmekļa vietnē, kvalifikācijai Frizieris uz doto brīdi PIP nav. Izglītojamie, kuri apguvuši modulārajā programmā profesionālās kvalifikācijas "Frizieris-stilists" ieguvei paredzētos A, B un C daļas moduļus un ieguvuši nepieciešamo zināšanu, prasmju un kompetenču vērtējumu, kārto valsts noslēguma pārbaudījumus.

Atbilstoši PIP tiek izstrādāts vienots saturs un prasības **kvalifikācijas pārbaudījumiem** VISC mājās lapā ir pieejams profesionālās kvalifikācijas Frizieris – stilists eksāmena saturs un alternatīvais pārbaudījums, savukārt Frizieriem centralizēto profesionālās kvalifikācijas eksāmena (turpmāk – PKE) programmu 2019./2020 (VISC, 2018). Mācību gadam VISC izstrādājis saskaņā ar MK 2011.gada 30.augusta noteikumu Nr.662 "Profesionālās kvalifikācijas eksāmenu norises kārtība akreditētās profesionālās izglītības programmās" 20.p. un MK 2016.gada 26. aprīļa noteikumiem "Profesionālo kvalifikāciju saraksts, kuras iegūstot kārtojami centralizētie profesionālās kvalifikācijas eksāmeni". Uz doto brīdi MK izskata IZM iesniegto un 17.01.2019.gadā izsludināto jauno MK noteikumu projektu "Profesionālās kvalifikācijas eksāmenu norises kārtība akreditētās profesionālās izglītības programmās". Projekts paredz atvieglot eksāmenu norisi, samazinot PKE norises nodrošināšanai izstrādājamo dokumentu skaitu, kā arī atvieglo jaunu pārbaudījumu formu ieviešanu.

VISC ziņo, ka sadarbības partneris IKVD ir pabeidzis PKE satura un sasniedzamo rezultātu novērtēšanas metodikas izstrādi. Autorei neizdevas iepazīties ar šo metodiku, jo tai nav pieeja tīmekļu vietnēs. Jaunā metodika paredz atšķirīgus pamatprincipus no līdz šim lietotās metodikas PKE satura izveidošanā. Jaunizstrādātā metodika šobrīd tiek lietota PKE satura izstrādes iepirkumos kā tehniskās specifikācijas pielikums. Projekta sadarbības partneris IKVD nodrošina EQAVET kvalitātes kritēriju un rādītāju iekļaušanai PI kvalitātes nodrošināšanas sistēmā, sniedzot priekšlikumus ML autoriem un izveidojot 32 "Europass pielikumu" izglītības dokumentiem (VISC, 2019).

Veiksmīgi nokārtojot PKE, absolventam tiek izsniegts dokuments. Katrā dokumentā, kas apliecina iegūto izglītību un profesionālo kvalifikāciju, tiks norādīts atbilstošs LKI līmenis. PKE eksaminācijas institūciju iesūtītie eksāmenu rezultātu kopsavilkumi tiek apkopoti un publicēti VISC mājaslapā (VISC, 2019).

VISC plānotie pasākumi 2019.gadam : izvērtēt un saskaņot profesionālās pamatizglītības, arodizglītības, profesionālās vidējās izglītības un profesionālās tālākizglītības programmas īstenojošo izglītības iestāžu sagatavotos PKE materiālus – PKE programmas, eksāmenu uzdevumus un vērtēšanas kritērijus, citu dokumentāciju. Veikt atbalsta pasākumus PKE savlaicīgas sagatavošanas un precīzas norises nodrošināšanai (VISC, 2019).

Secinājumi

Situācijas izvērtējums atklāja vairākas būtiskas nepilnības:

1. Neviendabīga PS struktūra – atsevišķi standarti tiek izstrādāti skaistumkopšanas nozares sava starpā saistošam pamatprofesijām (PS Frizieris – stilists nav izmainīts kopš 2013.gada un nav saskaņots ar 2018.gada PS Frizieris), nav pilnībā noteiktas šaurās specializācijas (dāmu frizieris, kungu frizieris, bārddzinis) un tām atbilstošās prasības,

standartu izstrādes un saskaņošanas process ir komplicēts, un līdz ar to apstiprināšana MK var turpināties no pusotra līdz diviem gadiem.

2. Izstrādātās modulārās PIP saturs ir elastīgs, tā ieviešana tiks nodrošināta visas PI programmās, bet PIP skaits ir nepietiekošs. Vienai kvalifikācijai skolas izstrādā un īsteno atšķirīgas programmas ar stipri atšķirīgu programmas apjomu.

3. Nav definēti termini - saistītās profesijas un specializācijas; nav vienotas izpratnes par nozares līdzīgu profesionālo kvalifikāciju īsāku apguvi mūžizglītības kontekstā.

Kā galveno problēmu autore definē PS un PIP satura nepietiekamu atbilstību darba tirgus prasībām.

Analizējot PS definētās kompetences un profesijas klasifikatora galvenās prasības attiecībā pret friziera amatu, ir konstatētas vairākas savstarpēji pretējas prasības, kas savukārt atbilst Valsts attīstības plāniem. Salīdzinājums atspoguļots zemāk tabulā.

2.1. tabula

Profesiju standarta un profesiju klasifikatora salidzinajums

Profesiju standarti	**Profesiju klasifikātors**	**1. NAP / 2. IAP***
Patstāvīgi veikt pakalpojumus.	Strādā vadītāju vai vecāko speciālistu vadībā.	*1.valstij ir svarīgi stiprināt iedzīvotāju drošumspēju jeb spēju pielāgoties mainīgiem apstākļiem.*
Spēja veikt darba pienākumus atbilstoši uzņēmējdarbības principiem.	Atsevišķos gadījumos var būt vadītāji.	*1. nav iespējams prognozēt, kādi apstākļi ietekmēs Latvijas un tās iedzīvotāju attīstību.*
Spēj strādāt komandā, pašnodarbināta persona, vai individuālais komersants.	Strādā komandā.	*1.drošumspēja sekmēs cilvēka iespējas nākotnē iegūt un strādāt cienīgu darbu un gādāt par sevi, saviem tuviniekiem un sniegt ieguldījumu valsts attīstībā.*
Personīgi iesaistās jaunu ideju radīšanā, izrādot iniciatīvu.	Veic kalpotāja pienākumus.	*1. uzsvērts, ka Latvijā ir atvērta tautsaimniecība.*
Izvērtē klienta vajadzības, veic friziera darbus un veido frizūru kolekcijas.	Griež un ieveido matus vai suņa spalvas, skuj bārdas.	*2. turpināt paaugstinat PI pievilcību un turpinat sadarbību ar darba devējiem un nozarēm, īpaši uzsverot PI lomu valsts ekonomiskajā attīstībā un ilgtspējīgā darbaspēka saglabāšanā.*

*NAP - Latvijas Nacionālās attīstības plāns 2014.–2020. gadam (Saeima, 2012).

*IAP - Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014.–2020. gadam (Saeima, 2014).

EMPĪRISKĀ DAĻA

Ievads

Maģistra darba izstrāde autore balstījās uz studiju programmas saturu, savas profesionālās darbības un interešu jomu. Izvēlētas tēmas pamatojums: fundamentālais ieguvums - teorētisko zināšanu pilnveide, lietišķais ieguvums – aktuālu praktisko problēmu risināšanai nepieciešamas prasmes, ikdienas lietojamība . Darba autorei ir pieredze darbā skaistumkopšanas nozarē 28 gadi un 26. gadu garumā autore dalās pieredzē semināros, konferencēs, praktiskās nodarbībās, formālā un neformālā izglītībā skaistumkopšanas nozarē Latvijā un ārzemēs. Esošais pamatdarbs SIA "Skola – studija "Create in Riga"" saistīts ar pieaugušo izglītību, līdz ar to, darbs pamatā orientēts atspoguļot šo sfēru. Sabiedrība ar ierobežotu atbildību „Skola - studija „Create in Riga" (turpmāk – Izglītības iestāde) ir privāta akredetēta izglītības iestāde. Izglītības iestāde tika dibināta 2009.gadā. Izglītības iestāde īsteno četras profesionālās tālākizglītības izglītības programmas, desmit profesionālās pilnveides izglītības programmas, organizē seminārus, meistarklases FSn speciālistiem – frizieriem, vizāžistiem un vizuāla tēla stilistiem. Studentu skaits dažādās programmās uz doto brīdī ir 188 cilvēki.

Pētījuma gaita:

1. etaps: Profesionālās izglītības iestādes darbības tiesiskais regulējums.

2. etaps: Friziera profesionālās kvalifikācijas ieguve Latvijā

3. etaps: Friziera profesionālās kvalifikācijas ieguve Lietuva

4. etaps: Friziera profesionālās kvalifikācijas ieguve Igaunija

5. etaps: Darba tirgus analīze un prasmju neatbilstība darba tirgū.

6. etaps: Profesijas standarta Frizieris atbilstība tirgus pieprasījumam.

6. etaps: Secinājumi

7. etaps: Ieteikumi

Mērķis Pētījuma mērķis ir analizēt un izvērtēt Friziera profesijas standartu un profesionālās izglītības programmu atbilstību darba tirgus prasībām, sniedzot pamatotu analītisko bāzi adekvātu lēmumu pieņemšanai par darba tirgū pieprasītu un atbilstošu profesiju.

Pētījuma mērķa sasniegšanai autore ir izvirzījusi šādus **uzdevumus:**

- Izpētīt pastāvošo sistēmu profesiju standartu izstrādē un ieviešanā, izstrādāt priekšlikumus sistēmas uzlabošanai un izpētīt esošo profesiju standartu atbilstību mūsdienu darba tirgus prasībām un to uzlabošanas nepieciešamību.
- Noskaidrot absolventu novērtējumu no darba devēju puses. Analizēt iegūtos rezultātus un izstrādāt priekšlikumus iegūtās izglītības rezultātu pilnveidei.
- Izpētīt analoga un salīdzinoša rakstura literatūru Latvijā un ārzemēs.
- Atrast un atspoguļot aktuālus piemērus.
- Analizēt pētījumus par skaistumkopšanas nozari.
- Izpētīt profesijas apgūšanas rezultātus.
- Analizēt darba tirgu pieprasījumu un to veicinošos faktorus.
- Izpētīt darba tirgus prognozes.
- Organizēt fokusa grupas darbu.
- Veikt ekspertu intervijas.
- Apkopot un analizēt iegūtos rezultātus, atspoguļot situāciju.

Pētījuma metodes pamatojums: Pētījumā ir izmantotas savstarpēji papildinošas pētniecības metodes – nozares politikas plānošanas dokumentu un normatīvo aktu analīze, iepriekš veikto pētījumu rezultātu sekundārā analīze, profesijas standarta Frizieris analīze izmantojot fokusa grupu metodi un ekspertu intervijas.

Prakses pētījuma jautājums: Vai skaistumkopšanas nozares profesijas ”Frizieris” profesijas standarta aktuālā redakcija atbilst tirgus pieprasījumam Latvijā?

Pētījuma bāze: Darba dēvēji, nozares speciālisti, nozares eksperti, PI pedagogi.

Pētījuma ierobezojums: Profesionāla izglītība skaistumkopšanas nozarē.

3. PROFESIONĀLĀS IZGLĪTĪBAS IESTĀDES DARBĪBAS TIESISKAIS REGULĒJUMS

Profesionālās izglītības iestādes darbības tiesiskais pamats ir IL, PIL, likums "Par amatniecību", MK noteikumi, citi normatīvie akti un attiecīgās profesionālās izglītības iestādes nolikums. Profesionālās izglītības iestādes nolikumu apstiprina tās dibinātājs.

Izglītības iestādēm, saistošais tiesiskais regulējums ir plašs, uz tām attiecas dažādas tiesību nozares, galvenokārt izglītības normatīvie akti, ka arī citu nozaru tiesiskais regulējums. Piemēram, Higiēnas prasības skaistumkopšanas pakalpojuma sniegšanai - Veselības ministrijas pārziņā; darba tiesības un darba aizsardzība - Labklājības ministrijas pārziņā.

Latvijas tiesību sistēmā ne visiem tiesību avotiem ir vienāda nozīme un tie ir iedalāmi atsevišķās tiesību avotu grupās. Normatīvie akti ir rakstveida juridiskie akti, ko izdod kompetentas valsts iestādes un kas satur tiesību normas. Normatīvo aktu mērķis ir noregulēt sabiedriskās attiecības. Pie normatīvajiem aktiem pieder arī tādi akti, kas ne tikai nosaka tiesību normas, bet arī groza tās vai atceļ (Tiesību pamati, 2011).

Normatīvajiem aktiem ir raksturīgas šādas pazīmes:

- tos izdod kompetenta institūcija;
- tie satur vispārēja rakstura obligātu priekšrakstu par cilvēku vai iestāžu nepieciešamu uzvedību (darbību vai bezdarbību);
- priekšrakstiem ir valsts gribas izpausme;
- tie ir adresēti jebkuram tiesību subjektam un var tikt piemēroti vairākkārt;
- tiem ir stingri noteikta dokumentārā forma;
- tiem jābūt publicētiem un ievadītiem darbībā (Tiesību pamati, 2011).

Normatīvo aktu hierarhija ir atkarībā no juridiskā spēka stingri noteikta normatīvo aktu izvietošanas un savstarpējās pakļautības sistēma. Tiesību aktus iedala divās grupās – ārējie (piemēram: PS) un iekšējie (piemēram: PII).

Turpmākajā nodaļā autore analizēs ārējos normatīvos aktus, kas saistoši PII.

<u>Ārējie normatīvie tiesību akti:</u>

Profesionālās izglītības iestādei, ir saistoši daudz un dažādi ārējie normatīvie tiesību akti. Normatīvo aktu hierarhija ir atkarībā no juridiskā spēka stingri noteikta normatīvo aktu izvietošanas un savstarpējās pakļautības sistēma. Latvijā ir izveidota šāda ārējo normatīvo aktu hierarhija:

1. Latvijas Republikas Satversme;

2. Starptautisko tiesību normas;

3. Likumi;

4. Ministru kabineta noteikumi;

5. Pašvaldību saistošie noteikumi.

Latvijas Republikas Satversme

Satversme ir augstākais likums valstī, jo nosaka sabiedrības pamatus, valsts varas organizāciju un cilvēka un pilsoņa tiesības un brīvības.

- Tiesības uz profesijas izvēli ir nostiprinātas Satversmes 106.pantā :**“** Ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai. Piespiedu darbs ir aizliegts. Par piespiedu darbu netiek uzskatīta iesaistīšana katastrofu un to seku likvidēšanā un nodarbināšana saskaņā ar tiesas nolēmumu.”

- Tiesības uz izglītību ir nostiprinātas Satversmes 112.pantā, piešķirot tām cilvēka pamattiesību statusu: „Ikvienam ir tiesības uz izglītību. Valsts nodrošina iespēju bez maksas iegūt pamatizglītību un vidējo izglītību. Pamatizglītība ir obligāta.”

Valstij ir pienākums nodrošināt katram tās indivīdam attīstīt un pilnveidot savu personību tā, lai varētu dzīvot pašcieņas pilnu dzīvi, kā arī kļūt par pilnvērtīgu sabiedrības locekli. Tas tiek nodrošināts ar valsts regulējumu izglītības jautājumos un nodrošinot šo tiesību īstenošanai nepieciešamo finansiālo un cita veida atbalstu ar likumu un Ministru kabineta noteikumu palīdzību.

Starptautiskās tiesību normas

Tās ir ietvertas starptautiskajos līgumos, kas ir vienošanās starp divām vai vairākām valstīm, vai citiem starptautisko tiesību subjektiem sakarā ar savstarpējo tiesību un pienākumu radīšanu, izmaiņām vai izbeigšanu politiskā, ekonomiskā vai citā jomā, tajā skaitā izglītībā.
Pie nozīmīgākajām starptautiskajām tiesību normām izglītības jomā pieskaitāma Apvienoto Nāciju Organizācijas Vispārējā cilvēktiesību deklarācija, kur 26.pants nosaka katra cilvēka tiesības uz izglītību. Tās atzītas kā vienas no cilvēka pamattiesībām. Deklarācijā ir noteikts, ka katram cilvēkam ir tiesības uz izglītību. Izglītībai, vismaz pamata un vispārējai izglītībai, ir jābūt bezmaksas, turklāt pamatizglītībai ir jābūt obligātai. Kas attiecās uz profesionālo izglītību - tai ir jābūt visiem pieejamai.

Apvienoto Nāciju Organizācija – (turpmāk ANO). Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. (1948.gads). Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācija (turpmāk - UNESCO) ir specializēta ANO aģentūra. 2010.gadā stājās spēkā atjaunotais UNESCO Latvijas Nacionālās komisijas (LNK), likums kas precizēja organizācijas juridisko statusu un funkcijas.

Saskaņā ar atjaunoto likumu UNESCO LNK darbojas kā atvasināta publisko tiesību juridiska persona LR MK pārraudzībā. Tās mērķis ir stiprināt izglītības, zinātnes, kultūras, komunikāciju un informācijas lomu valsts un sabiedrības ilgtspējīgā attīstībā, valstiskuma stiprināšanā, demokrātisko vērtību īstenošanā un nabadzības mazināšanā, kā arī sekmēt sabiedrības labklājību, tās locekļu līdztiesību un savstarpēju cieņu Latvijā.

Latvijai ir saistoši arī citi starptautiskie tiesību akti, kas regulē izglītības nozari, piemēram ES Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija, Boloņas process (sākās 1999. gada 19. jūnijā, kad 29 Eiropas valstu izglītības ministri parakstīja Boloņas deklarāciju), Vienotie profesionālās izglītības kvalitātes indikatori ES**,** Eiropas kredītpunktu sistēma profesionālās izglītības un apmācības PIA jomā, Eiropas kvalitātes nodrošināšanas pamatprincipu ietvarstruktūra PIA.

PIA kvalitātes nodrošināšana.

Eiropas kvalitātes pamatprincipu ietvarstruktūra ir viena no Eiropas iniciatīvu sērijām, kas izveidotas, lai veicinātu darbaspēka mobilitāti. Tā palīdz valstīm veicināt un pārraudzīt uzlabojumus to PIA sistēmās. Akta (Eiropas Parlamenta un Padomes Ieteikums (2009. gada 18. jūnijs) par Eiropas kvalitātes nodrošināšanas pamatprincipu ietvarstruktūras izveidošanu PIA (OV C 155, 8.7.2009., 1.-10. lpp.)) konteksts: rekomendācijām jāpalīdz modernizēt izglītības un apmācības sistēmas un jānodrošina to, lai cilvēki nepārtrauc mācības, neiegūstot kvalifikāciju. To mērķis ir arī uzlabot izglītības, apmācības un nodarbinātības savstarpējo saistību.

Eiropas kvalitātes nodrošināšanas profesionālajā izglītībā un profesionālajā tālākizglītībā (EQAVET)

EQAVET - Atbalsts izglītībai un apmācībai Eiropā un citur pasaulē.
Attiecībā uz PIA jomu – *EQAVET* sistēmā izstrādātie ievirzes instrumenti un mācību materiāli ir atbalstījuši dalībvalstu panākumus kvalitātes kultūras jomā, un lielākā daļa dalībvalstu jau ir īstenojušas vai pašlaik izstrādā valsts kvalitātes nodrošināšanas pieeju, kas atbilst *EQAVET*. Būtu jāpieliek lielāki centieni, lai nodrošinātu, ka saistībā ar kvalitātes nodrošināšanas mehānismiem vairāk ņem vērā mācīšanās rezultātus un ka tajos iekļauj neformālo mācīšanos un mācīšanos darbavietā vai nu formālā vai neformālā ceļā, atbilstoši apstākļiem valstī.

Briges komunikē 2010 sniedz visaptverošu redzējumu par PI. Dokumenta mērķis ir ES PI sistēmas veidot pievilcīgākas, atbilstošākas, orientētas uz karjeru, novatoriskas un elastīgas.

Likumi

No plašā izglītības tiesiskā regulējuma loka, autore aplūkos galvenos un svarīgākos likumus, kas regulē formālās un neformālās izglītības iestādes darbu un attiecas uz PI iespēju apgūt friziera profesiju. Darba autore izlases kārta aplūkos atsevišķus *likuma pantus un punktus (p.)* un sniegs komentārus.

Izglītības likums

Izglītības likums ir galvenais izglītības jomu regulējošais normatīvais tiesību akts Latvijā. Tas saistošs ikvienai izglītības iestādei. Likuma mērķis ir nodrošināt katram Latvijas iedzīvotājam iespēju attīstīt savu garīgo un fizisko potenciālu, lai veidotos par patstāvīgu un attīstītu personību, demokrātiskas Latvijas valsts un sabiedrības locekli.
Likums regulē izglītības ieguves pamatprincipus, izglītības sistēmas organizatorisko struktūru, MK, IZM, pašvaldību un citu iestāžu kompetences izglītības jomā, izglītības iestāžu izglītības programmas un standartus, pedagogu un izglītojamo (un likumisko pārstāvju) tiesisko statusu, kā arī izglītības sistēmas finansēšanas tiesiskos aspektus.

Likuma 1.pantā ir definēti: formālā izglītība; mācību priekšmeta vai kursa standarts; neformālā izglītība; pašizglītība; pieaugušo izglītība; profesionālā izglītība;profesionālā kvalifikācija; profesionālās kvalifikācijas dokuments;tālākizglītība.

Pēc autores domām, jēdzieni nav skaidri definēti. Pieaugušo izglītībai nav standarti un pamatnostādnes. Profesionālās kvalifikācijas dokumentiem ir dažādi nosaukumi un nav skaidri definēts, kādā veida tie ierobežo profesionālo darbību. Piemērām: Ar iepriekš iegūtu vismaz vidējo izglītību, absolvējot tālākizglītības programmu (960 stundas) pēc vidējas izglītības tiek izsniegta Profesionālas kvalifikācijas apliecība 3.PKL un pēc Profesionālās vidējās izglītības programmas (2120 stundas) tiek izsniegts Diploms par profesionālo vidējo izglītību 3.PKL. Ar stipri atšķirīgu stundu skaitu var iegūt vienu un to pašu kvalifikācijas apliecinošu dokumentu 3.PKL Frizieris – stilists, kur PS ir viens un tas pats.

Likuma 7.pantā 5.p. viena, no galvenās izglītības mērķgrupām ir pieaugušie.

Neskatoties uz to, ka Valsts izglītības attīstības stratēģijā (Saeima, 2014) ir nosprausts mērķis, ka 2020.gadā 15% no pieaugušajiem ir iesaistīti izglītībā (no esošajiem 6 %), ir maz aktivitātes un atbalsta programmas no IZM puses. Ir nepieciešami kvalitātes standarti pieaugušo izglītībai, pētījumi un prognozes par aktualitātēm PIP piedāvājumiem ir jāveic vismaz reizi pusgadā, nav pilnveidoti normatīvie regulējumi (kā piemērs - klasifikatori), nav nodrošināta efektīva cilvēkresursu un finanšu resursu pārvalde. Nav pietiekams atbalsts pedagogiem darbā ar pieaugušiem, jānodrošina pedagogu, akadēmiskā personāla, pieaugušo izglītības personāla

profesionālā pilnveide un starptautiskas pieredzes apmaiņa. Pieaugušo izglītotāju skaits, kas piedalījušies mobilitātes aktivitātēs 2017.gadā ir 29 cilvēki, saskaņā ar Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģiju līdz 2030.gadam (turpmāk - "Latvija 2030") ir jāpalielina šis skaitlis līdz 37. Autorei tas šķiet nenopietni, it sevišķi, kad saskaņā ar" Latvija 2030" prioritātēm ir nosprausts mērķis - palielināt iedzīvotāju (25-64 gadu vecumā) piedalīšanos pieaugušo izglītībā no esošiem 6,8% (2017.g) līdz 15%.

Likuma 8.pantā ir noteiktas šādas izglītības ieguves formas: klātiene; neklātiene; tālmācība; pašizglītība; izglītība ģimenē.

Pēc autores domām, jēdzieni nav skaidri definēti un nav skaidras nostādnes kādās no šīm izglītības formām ir attiecināmas uz PI.

Likuma 8.1. pantā ir noteikta LKI. Uz friziera profesiju ir attiecināmi:

2.LKI - spēja uzrādīt pamatzināšanas un izmantot tās vienkāršu praktisku uzdevumu veikšanai konkrētā jomā daļēji patstāvīgi speciālista uzraudzībā; 1. PKL – teorētiskā un praktiskā sagatovība, kas dot iespēju veikt vienkārsus uzdevumus noteiktā praktiskās darbības sfēra (PIL)

Skaistumkopšanas nozares klasifikatorā ir aprakstīts šis līmenis, bet Skaistumkopšanas nozares struktūrā iekļauto profesiju kartē nav atbilstošas profesijas. Pēc autores domām, lai audzēknis ātrāk var iekļauties darba tirgū, ir nepieciešams papildināt profesijas karti ar "Friziera asistents, palīgs, vai māceklis".

3.LKI — spēja uzrādīt vispārējas zināšanas un izmantot tās dažādu uzdevumu veikšanai nemainīgā un stabilā vidē, uzņemoties atbildību par darba rezultātu; 2PKL — teorētiskā un praktiskā sagatavotība, kas dod iespēju patstāvīgi veikt kvalificētu izpildītāja darbu (PIL)

Skaistumkopšanas nozares klasifikatorā ir aprakstīts šis līmenis - Patstāvīgi veikt skaistumkopšanas un/vai fiziskās labsajūtas uzlabošanas procedūras un/vai pakalpojumus un/vai vizuālā tēla veidošanas darbus, atbildēt par savu profesionālo darbību un tās rezultātiem. Skaistumkopšanas nozares struktūrā iekļauto profesiju kartē ir atbilstoša profesija - Frizieris. Ņemot vērā citu valstu pieredzi (Igaunija, Lietuva, Ungārija, Īrija, Vācija, Grieķija un citi) un PS saturu, autore uzskata, ka plaša profila frizieriem PIP saturs atbilst 4.LKI, savukārt šo līmeni ir nepieciešams papildināt, iekļaujot profesijas kartē šaurākās specializācijas – Dāmu vai Kungu frizieris, bārddzinis, frizieris – kolorists, frizūru modelētājs.

4.LKI — spēja uzrādīt vispusīgas zināšanas un patstāvīgi plānot un organizēt darbu attiecīgajā jomā, uzņemoties atbildību, strādājot individuāli, komandā vai vadot citu cilvēku darbu; 3PKL — paaugstināta teorētiskā sagatavotība un profesionālā meistarība, kas dod

iespēju veikt noteiktus izpildītāja pienākumus, kuros ietilpst arī izpildāmā darba plānošana un organizēšana (PIL)

Skaistumkopšanas nozares klasifikatorā ir aprakstīts šis līmenis - Patstāvīgi plānot, organizēt un individuāli vai piesaistot citus speciālistus veikt skaistumkopšanas un/vai fiziskās labsajūtas uzlabošanas un/vai sejas ādas un ķermeņa kosmētiskās kopšanas procedūras un/vai pakalpojumus un/vai klienta koptēla veidošanas darbus, atbildēt par savu profesionālo darbību un tās rezultātiem. Skaistumkopšanas nozares struktūrā iekļauto profesiju kartē ir atbilstoša profesija – Frizieris-stilists. Ņemot vērā citu valstu pieredzi (Igaunija, Lietuva, Somija. Ungārija, Īrija, Vācija, Grieķija un citi) un PS saturu, autore uzskata, ka friziera-stilista PIP saturs atbilst 5.LKI, savukārt šo līmeni ir nepieciešams papildināt, iekļaujot profesijas kartē – frizieris, frizieris – kolorists, frizūru modelētājs (sasukas meistars). Atbilstoši Latvijas Amatniecības kameras rekomendācijām par līmeņu pielīdzināšanu PKL un LKI Amatu zellis atbilst 4.LKI

5.LKI — spēja uzrādīt vispusīgas un specializētas attiecīgajai jomai atbilstošas zināšanas; spēja izmantot analītisku pieeju praktisku problēmu risināšanai attiecīgajā profesijā mainīgā vidē; spēja izprast savas darbības jomu plašākā sociālajā kontekstā, piedalīties attiecīgās nozares attīstīšanā, izvērtēt savu un citu cilvēku darbību; 4PKL — teorētiskā un praktiskā sagatavotība, kas dod iespēju veikt sarežģītu izpildītāja darbu, kā arī organizēt un vadīt citu speciālistu darbu (PIL)

Skaistumkopšanas nozares klasifikatorā ir aprakstīts šīs līmenis - Patstāvīgi plānot un individuāli vai pēc nepieciešamības piesaistot citus speciālistus un/vai vadot komandu plānot, organizēt un veikt estētiskās sejas/ ķermeņa ādas aprūpes terapijas procedūras un/vai skaistumkopšanas un/vai fiziskās un psiholoģiskās labsajūtas uzlabošanas un/vai sejas ādas un ķermeņa kosmētiskās kopšanas un/vai ārstnieciskās procedūras un/vai pakalpojumus un/vai klienta koptēla veidošanas un to izpildei nepieciešamos resursus, izvērtēt un pilnveidot savu un/vai savas komandas profesionālo darbību un tās rezultātus, bet Skaistumkopšanas nozares struktūrā iekļauto profesiju kartē nav atbilstošas profesijas frizieru jomā (ir iekļauta tikai viena profesija – Skaistumkopšanas speciālists kosmetoloģijā). Pēc autores domām, ir nepieciešams papildināt profesijas karti ar friziera-stilista profesiju, modelētāju un iekļaut profesijas kartē šaurākās specializācijas - konkursa meistars, frizieru prakses vadītājs un matu krāsu dizains. Autore uzskata, ka šī kvalifikācija iegūstama tikai pēc kvalifikācijas "Frizieris" iegūšanas. Atbilstoši Latvijas Amatniecības kameras rekomendācijām par līmeņu pielīdzināšanu PKL un LKI, šim kvalifikācijas līmenim atbilst Amatu meistars 5.LKI

6.LKI — spēja uzrādīt pamata un specializētas zināšanas nozarē un izmantot tās profesionālas, māksliniecisкas, inovatīvas vai pētnieciskas darbības veikšanai; spēja izmantot zinātnisku pieeju problēmu risināšanai, uzņemties atbildību un iniciatīvu; spēja pieņemt

lēmumus un rast radošus risinājumus mainīgos apstākļos; 5 PKL — noteiktas nozares speciālista augstākā kvalifikācija, kas dod iespēju plānot un veikt arī zinātniskās pētniecības darbu attiecīgajā nozarē (PIL)

Skaistumkopšanas nozarei konkrētais kvalifikācijas līmenis netiek aprakstīts. Skaistumkopšanas nozares struktūrā iekļauto profesiju kartē nav atbilstošas profesijas. Nav attiecināms uz friziera profesijām, bet ir reāls tirgus pieprasījums. Pēc autores domām, darba tirgū un izglītības jomā ir nepieciešams šis kvalifikācijas līmenis. Autore uzskata, ka nepieciešams papildināt profesijas karti ar profesijām: frizieris – tehnologs (ar papildus zināšanām ķīmijā, bioloģijā, triholoģijā, dermatoloģijā, mārketingā, andragoģijā, pārdošanā), friziermākslas (aroda) pedagogs (ar papildus zināšanām pedagoģijā, psiholoģijā, andragoģijā, mākslā), salona vadītājs (ar papildus zināšanām vadībā (menedžments), uzņēmējdarbībā, psiholoģijā un marketingā), frizūru – dizains, imidža dizains (ar papildus zināšanām mākslā, andragoģijā un marketingā). Autore uzskata, ka šī kvalifikācija iegūstama tikai pēc kvalifikācijas "Frizieris" iegūšanas. Atbilstoši Latvijas Amatniecības kameras rekomendācijām par līmeņu pielīdzināšanu PKL un LKI, šim kvalifikācijas līmenim atbilst Akadēmiski izglītots Amatu meistars 6.LKI/7LKI

<u>Likuma 15.pantā</u> ir IZM kompetence izglītībā:

6.p.- organizē pedagogu izglītošanas un profesionālās meistarības pilnveides darbu, koordinē pētnieciski metodisko darbu;

Pēc autores domām, ceļā uz Latvijas attīstības plānos nospausto mērķu sasniegšanu, IZM nevajadzētu šķirot valsts, pašvaldības un privātās PII, ir jāapvieno spēki, no visām nozarē esošajām PII, jāorganizē kopīgas apmācības pedagogiem. Viena maza PII nevar uzaicināt no ārzemēm izcilus meistarus (honorāri sākās no 5000 eiro), bet kopīgiem spēkiem to var izdarīt, kā arī kopīgi izpētīt un aprobēt dažādas pasaules vadošu frizieru skolu metodikas un ieviest Latvijā vienotu sistēmu. Laba prakse bija Latvijā padomju laikos – strādāja metodiskais kabinets, kur tika izstrādāti metodiskie materiāli. Uz doto brīdi, frizieru jomā nav izstrādāts neviens metodiskais materiāls, kas attiecas uz profesionālām iemaņām, tas nozīmē, ka nav vienoti kvalitātes standarti. Katra PII interpretē PS esošo uzdevumu un kompetenci pēc saviem uzskatiem un spējām to saprast. Kā piemēru autore var minēt PS Frizieris prasmes prasību – Izvēlēties dažādas sarežģītības pakāpes mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus frizūru noformēšanai, vai kompetences prasība - spēja piemērot matemātisko domāšanu darba uzdevumu veikšanai.

10.p.- koordinē valsts izglītības iestāžu sadarbību izglītībā ar ārvalstīm un starptautiskajām organizācijām;

Autore uzskata, ka frizieru jomā, šādas sadarbības vispār nav. Ir jāsekmē frizieru profesijas atbilstību Eiropas standartiem sadarbojoties ar starptautiskajām organizācijām, ka piemēram UNI Europa, Coiffure EU (ES sociālie partneri) Frizieru pakalpojumu nozarē ir izveidojusies Eiropas iesaistīto pušu atzīta kvalifikāciju struktūra, kura pamatojas uz Eiropas līgumu par Eiropas frizieru sertifikātu ieviešanu. Šajā Eiropas skatījumā frizieru tālākizglītību iespējams sadalīt trīs līmeņos; A līmenis atbilst nacionālajiem izglītības standartiem, turpretim B un C līmeņi atbilst Eiropas standartiem. Aplūkojot praktiskus projektu piemērus, kas gadu gaitā īstenoti programmā EUC hair, Eiropas sociālie partneri vienojušies, ka, piesaistot gan Eiropas frizieru sertifikāta „B līmeni", gan vadības izglītības programmas „C līmeni" EKI, izglītības programma tika ievietota Eiropas standartu sistēmā, kurai vajadzētu būt vienlīdzīgai Eiropas līmeņa izglītības programmām atzīšanas un kvalitātes ziņā. Patiesībā frizieru pakalpojumu nozares standarti pamatojas pamatprincipā, proti, ka Eiropas frizieru sertifikātā ikvienai valstij ir jāizlemj, kādā veidā nonāk no „A" līmeņa līdz „B" un „C" līmenim. Autore uzskata, ka PII izglītotājiem pirmajā kārtā ir jāiegūst "C" līmeņa sertifikātu, savukārt PII ir jārealizē PIP atbilstoši "A" un "B" līmenim vismaz (CEDEFOP, 2012).

11.p.- izstrādā valsts izglītības standartu prasībām atbilstošus mācību priekšmetu vai kursu programmu (izņemot augstākās izglītības programmas) paraugus;

Latvijā Frizieru PS ir attālināts no realitātes, par ko autore rakstīs zemāk tekstā, un nav izstrādāti visiem esošiem PS PIP paraugi, savukārt esošā Frizieris stilists modulārā programma neatbilsts tirgus prasībām.

17.p.- organizē elektronisko mācību resursu un izglītības standartiem atbilstošu mācību līdzekļu izstrādi;

Šī, pēc autores uzskatiem ir viena no prioritātēm. Kopš LR neatkarības frizieru jomā nav izdots neviens mācību līdzeklis atbilstoši PS vai citām regulām. Mūsdienu laikā, elektroniskie mācību resursi ir neatņemama PIP sastāvdaļa. Resursu izveidei ir jāpiesaista nozares vadošos speciālistus, darba devējus, talantīgus mācekļus. Ir jāizveido videotēku, elektronisko bibliotēku, jaunas mācību grāmatas, darba burtnīcas, testus zināšanu pārbaudei un citus.

Likuma 16.pantā ir citu nozaru ministriju kompetence izglītībā.

2.p.- izstrādā mācību saturu profesionālajos mācību priekšmetos;

4.p.- nodrošina savā padotībā esošo izglītības iestāžu darbību, kā arī organizē un finansē standartiem atbilstošu mācību līdzekļu izdošanu un iegādi profesionālajos mācību priekšmetos;

Pēc autores domām, sākotnējā problēma ir tā, ka Skaistumkopšanas nozarei nav viens partneris – atbildīgā ministrija. Katrs priekšmets attiecās uz dažādam ministrijām (Veselības, Kultūras, Labklājības, Finanšu un citas). Lai sakārtotu nozari, ir nepieciešams sākt reālu sadarbību. Pagaidām tas izpaužas tikai pavēlēs formā un jaunos noteikumos. Piemērām ir pieņemtas jaunas higiēnas prasības, tiek nostādīts obligāts apjoms no veselības ministrijas, bet nav izstrādāts mācību saturs PIP. Tas pats attiecas uz ergonomiku (frizieriem bieži ir arodslimības); finansēm un ekonomiku (VID statistika apliecina ekonomisko neizglītotību), matemātiku un dabaszinātnēm (valsts mēroga problēma, ir vajadzīgs atbalsts no speciālistiem - trūkst zināšanas bioloģijā, fizikā, ķīmijā, ģeometrijā un matemātikā), valodu (vajadzīga terminu vārdnīca gan latviešu, gan krievu, gan angļu valodā) un datorprasmēm (nav nevienas atbilstošas programmatūras vai platformas latviešu valodā). Šos materiālus var izstrādāt kopā ar aroda pedagogiem un nozares ekspertiem.

Likuma 20.pantā ir noteikta IKVD pamatdarbība.

3.p.- Izglītības kvalitātes valsts dienests: 2) analizē izglītības iestāžu darbību, izstrādā priekšlikumus normatīvo aktu grozījumiem un izglītības iestāžu darba uzlabošanai;

Pēc autores domām, IKVD ir ciešāk jāsadarbojas ar privātām PII, gan labu piemēru pārņemšanai valsts PI iestādēs, gan slikto piemēru novēršanai, lai nodrošinātu godīgu konkurenci.

Likuma 36.pants nosaka izglītības programmu īstenošanu.

1.p.- Izglītības programmas tiek īstenotas izglītības iestādē, biedrībā, nodibinājumā, amatu meistaru darbnīcā, studijā vai vienībā, kuras uzdevumos ietilpst pieaugušo izglītības programmu īstenošana. Izglītības programmas īstenošana uzsākama viena gada laikā no tās licencēšanas dienas.

2.p.- Izglītības iestāde ir tiesīga īstenot vairākas izglītības programmas.

A.Zaļaiskalne sava promocijas darbā "Pārmaiņu vadība profesionālās izglītības satura pilnveidošanā Latvijā" (Rīga, 2014.g.) uzskata, ka PIP veidu plašais spektrs apgrūtina potenciālo PII audzēkņu, ka arī sociālo partneru, DD institūciju izpratni par PIP saturu, un autore pilnībā piekrīt, ka ir nepieciešams risināt šo problēmu. A.Zaļaiskalne ierosina samazināt PIP veidu skaitu, atstājot tos PIP veidus, kurus apgūstot, būtu iespējams iegūt diplomu. Tas ir sekojošas PIP :

- profesionālās pamatizglītības programmas; *
- profesionālās vidējās izglītības programmas;
- profesionālās augstākās izglītības programmas.

Savukārt profesionālās tālākizglītības un profesionālās pilnveides izglītības programmu saturs būtu jāiekļauj iepriekš minētājās PIP kā šo programmu apguves moduļi, kas dotu iespēju, apgūstot noteikta apjoma moduli, saņemt attiecīgu dokumentāru apliecinājumu. (A.Zaļaiskalne, 2014.). Pēc autores uzskatiem, tālākizglītības un profesionālās pilnveides izglītības programmu vajag atstāt, kā atsevišķu PI ieguves veidu, bet mainīt definīciju un pielietošanas sfēru un mērķauditojiru. Tālākizglītības programmu vajag izmantot pārējai no viena PKL uz nākamo PKL, un profesionālās pilnveides izglītības programma būtu nepieciešama specializācijai nozares ietvaros.

Autora piezīme – apgūstot šo programmu, nevar iegūt diplomu.

Profesionālās izglītības likums

Likums regulē profesionālās izglītības pakāpes, līmeņus, profesionālās izglītības organizāciju, tās struktūru no dibināšanas līdz likvidācijai, MK, IZM, kā arī citu ministriju, pašvaldību, arodbiedrību, biedrību, nodibinājumu kompetences, pedagogu un izglītojamo statusu, izglītības saturu un finansēšanas kārtību. Darba autore izlases kārtā aplūkos atsevišķus *likuma pantus un punktus* (p.) un sniegs komentārus.

Likuma 2.pantā ir Likuma mērķis un uzdevumi. 4) nodrošināt Latvijas profesionālās izglītības un PK salīdzināmību ar ārvalstīs iegūstamo profesionālo izglītību un profesionālo kvalifikāciju, radot iespējas izglītojamajiem turpināt izglītību ārvalstīs un konkurēt starptautiskajā darba tirgū.

Latvija PKL frizieru jomā neatbilst lielākai daļai ES valsts, un iespējas izglītojamiem konkurēt starptautiskajā tirgu ir ierobežotas. Nākošajā darba sadaļā autore salīdzinās Latvijā un ārzemes iegūstāmo PI.

Likuma 4.pantā ir noteikti profesionālās izglītības pakāpes: 1.p.- Latvijas izglītības sistēmā ir noteiktas šādas profesionālās izglītības pakāpes:

1) profesionālā pamatizglītība – profesija Frizieris.

2) profesionālā vidējā izglītība – profesija Frizieris – stilists.

3) profesionālā augstākā izglītība - nav attiecināms uz friziera profesiju.

Likuma 5.pantā ir noteikti profesionālās kvalifikācijas līmeņi:

***Pirmais** PKL — teorētiskā un praktiskā sagatavotība, kas dod iespēju veikt vienkāršus uzdevumus noteiktā praktiskās darbības sfērā (atbilst 2.LKI līmenim).* Nav attiecināms uz friziera profesiju. Autore izteica savu viedokli sadaļā par IL.

Otrais *PKL — teorētiskā un praktiskā sagatavotība, kas dod iespēju patstāvīgi veikt kvalificētu izpildītāja darbu (atbilst 3.LKI līmenim);* Atbilstošā profesija - Frizieris, autore izteica savu viedokli sadaļā par IL.

Trešais *PKL — paaugstināta teorētiskā sagatavotība un profesionālā meistarība, kas dod iespēju veikt noteiktus izpildītāja pienākumus, kuros ietilpst arī izpildāmā darba plānošana un organizēšana (atbilst 4.LKI līmenim);* Atbilstošā profesija - Frizieris, autore izteica savu viedokli sadaļā par IL.

Ceturtais *PKL — teorētiskā un praktiskā sagatavotība, kas dod iespēju veikt sarežģītu izpildītāja darbu, kā arī organizēt un vadīt citu speciālistu darbu (atbilst 5.LKI līmenim);* Nav attiecināms uz friziera profesiju. Autore izteica savu viedokli sadaļā par IL.

Piektais *PKL — noteiktas nozares speciālista augstākā kvalifikācija, kas dod iespēju plānot un veikt arī zinātniskās pētniecības darbu attiecīgajā nozarē (atbilst 6./7.LKI līmenim).* Nav attiecināms uz friziera profesiju.

Stratēģijā“ Eiropa 2020” (ES EC, 2010) nosprausti mērķi izglītībā: vismaz 40 % cilvēku vecumā no 30 līdz 34gadiem jāiegūst augstākā izglītība.

Šī problēma ir ļoti aktuāla skaistumkopšanas nozarē. Latvijā nav iespējams iegūt augstāko izglītību skaistumkopšanas nozarē, izņemot kosmetoloģiju. Saskaņā ar Skaistumkopšanas nozares aprakstu 2015.g. (VIAA, 2015) nozarē no 8657 nodarbinātām personām lielākais skaits ir frizieru jomā – 2013.gadā 4819, lielākā daļa no tiem darbojas kā pašnodarbinātās personas (3271).

Gan uzņēmumos, gan individuāla darba veicējiem ir nepieciešamas kompetences atbilstošas 4.PKL. Savukārt 5.PKL ir nepieciešams visiem, kas ir saistīts ar apmācību un metodisko darbu, ka arī salona vadītājiem un mākslinieciskam direktoram. Kā atsevišķa speciālistu grupa ir tie, kuri pārstāv mūsu valsts reģionālajos, starptautiskajos konkursos, Eiropas un Pasaules čempionātos, viņiem kvalifikācija, kompetences un prasmes nozarē ir augstākas nekā PI standarta programmas absolventiem.

Likuma 6.pantā ir par profesionālo izglītību un PK apliecinošiem dokumentiem.

Par akreditētas profesionālās izglītības programmas apguvi un vienādu piešķirto kvalifikāciju, tiek izsniegti dažādi valsts atzīti profesionālās izglītības dokumenti. Kā piemērs Frizieris – stilists ar 3.PKL pēc vidējās profesionālas programmas apgūšanas saņems diplomu par profesionālo vidējo izglītību, un pēc tālākizglītības programmas -
apliecību par PI. Nav saprotams, kā tas ierobežo vai dod prioritātes darba tirgū ieņemamajiem amatiem, jo tas netiek reglamentēts amatu aprakstos.

Likuma 7.pants Ministru kabineta kompetence.

Ministru kabinets nevar reāli noteikt ne PS, ne profesionālās kvalifikācijas prasību (PKP), ka arī nozares kvalifikāciju struktūru un kārtību, kādā akreditējami eksaminācijas centri, kuros kārtojami centralizētie profesionālās kvalifikācijas eksāmeni. Var apstiprināt izstrādes kārtību, kā arī institūciju, kas izstrādā un aktualizē šīs regulas. Latvijā ir pārlieka birokrātija, kura kavē savlaicīgu dokumentu pieņemšanu. No iesniegšanas brīža līdz pieņemšanai atjaunots PS gaidīs ne mazāk kā divus gadus, ņemot vērā to izstrādes laiku (vismaz gads, kopā ar pievienoto PIP) - kopējas laiks trīs gadi. Mūsdienu ātri mainīgā vidē tas ir stipri par ilgu.

Likuma 9.pantā ir par citu ministriju kompetencēm.

Autore uzskata, ka šis likuma pants nav attiecināms uz friziera profesijām, jo savā darba pieredzē nevienu reizi nav saskārusies ar to izpildi no saistītajām ministrijām (iepriekš darbā autore minēja piemērus). Autore personīgi vērsās Veselības ministrijā, lai nodrošinātu pedagogu izglītības ieguves un profesionālās kompetences pilnveides kursus atbilstoši tirgus un atbilstošas ministrijas normatīvo aktu prasībām, un saņēma atteikumu.

Likuma 11.pantā ir par profesionālās izglītības atbalsta iestādes darbību.

Šīs likuma pants tiek pildīts daļēji: nav organizēta mācību līdzekļu izstrāde, pedagogu tālākizglītība un meistarības pilnveide frizieru jomā, darba tirgus un citi ar PI FSn saistīto pētījumu ir stipri par maz.

Likuma 12.pantā ir par nozaru ekspertu padomju, arodbiedrību un citu biedrību vai nodibinājumu kompetencēm. 2.p.- Nozaru ekspertu padomes.

Autore aprakstīs Skaistumkopšanas nozares NEP darību. NEP darbības mērķis ir fiktīvs un reālā dzīve tas netiek realizēts. Darba autore vairāk kā gadu nevar nodibināt komunikāciju ar Skaistumkopšanas NEP, nesaņem atbildes uz nosūtītajiem jautājumiem, nav atbildes arī uz telefona zvaniem. Nav skaidrs, kādā veidā tiek izvēlēti nozares eksperti, kurš nosaka kārtību un kādā veidā tiek pārbaudīta ekspertu kompetence. Frizieru profesionālās izglītības saturs neatbilst darba tirgus prasībām. Zemāk autore sniegs pētījuma rezultātus par PS Frizieris atbilstību darba tirgus prasībām, ka arī nozares darba dēvēju un speciālistu viedokli par NEP darbību. Autore izpētīja situāciju par nozarē darbojošām asociācijām un arodbiedrību. Uz doto brīdi nav nevienas savam nolikumam atbilstoši darbojošās institūcijas. PS izstrādes procesā, nozaru problēmjautājumu risināšanai NEP norāda uz asociācijām, kuras nenodarbojas ar šiem jautājumiem, vai vispār vairs neeksistē. NEP nav publicējis nevienu ziņojumu par nozarēm nepieciešamo izglītojamo skaitu profesionālās izglītības iestādēs, NEP neņem vēra pētījumu rezultātus par nozari nepiedalās nozares kvalifikāciju struktūras izveidē, saskaņojot to ar darba

tirgus prasībām, nesniedz priekšlikumus par attiecīgajai nozarei nepieciešamām profesijām un atbilstošām specializācijām, NEP neievēro PS izstrādes metodiku un sniedz atzinumus neizvērtējot līdz galam to atbilstību nozares aktualitātēm.
Nav skaidrs un nav ziņojumu, kādā veida NEP risina jautājumus, kas saistās ar nodarbinātību, pieprasījumu un piedāvājumu attiecīgās nozares darba tirgū.
3.p.- NEP ir tiesības ierosināt izmaiņas profesionālās izglītības iestāžu darbībā.

IZM, pirms piešķir NEP tik atbildīgas tiesības, nepieciešams pārbaudīt, vai tiešam tur tiek pārstāvēti eksperti, kuri pilda savu darbu ar pilnu atdevi. Pēc autores domām, Skaistumkopšanas nozares NEP neattaisno savu finansiālo ieguldījumu, jo nepilda savas funkcijas.

Likuma 22.pantā ir par profesionālās izglītības saturu reglamentējošiem pamatdokumentiem. PS vai PKP saskaņo ar PINTSA;

Pēc autores domam, šī ir vēl viena organizācija, kura nenes atbildību par neizdarīto darbu, parakstītiem dokumentiem. Organizācijas darbinieki regulāri neatbild uz telefona zvaniem un elektroniskā pasta sūtījumiem, nesniedz atbildes uz nosūtītajiem jautājumiem.

Likuma 24.^{2} pantā ir par nozares kvalifikāciju struktūru.

Pēc autores domām, nozares kvalifikāciju struktūru ir nepieciešams atjaunot, papildinot ar nozares profesijam, kā arī nozares profesijās ietilpstošo specializāciju un saistīto profesiju pārskatu, kurā norādīti profesionālās kvalifikācijas līmeņi profesijām un specializācijām. Autore secinājumos un ieteikumos piedāvās savu redzējumu.

Likuma 26.pantā ir par profesionālās izglītības programmu veidiem.

Zemāk tekstā autore analizēs un salīdzinās visas programmas kuras tiek izmantotas frizieru PI, kā arī sniegs ieteikumus izmaiņām.

Likuma 28.pantā ir par profesionālās izglītības programmu īstenošanu 1.p.- Profesionālās izglītības ieguves formas ir šādas: 1) klātiene, tai skaitā darba vidē balstītas mācības; 2) neklātiene; 3) pašizglītība;

21.gadsimtā tiek plaši izmantots internets. Lai veiksmīgi īstenotu PI mērķi - piesaistīt pieaugušos mūžizglītībai, PI programmas īstenošanu nepieciešams pielāgot mūsdienu tendencēm, vismaz daļēji apgūstot tās tālmācībā.

5.p.- Profesionālās tālākizglītības programma ietver ne mazāk kā 30 procentus no valsts arodizglītības vai valsts profesionālās vidējās izglītības standartā noteiktā obligātā profesionālā satura apjoma.

Pēc autores domām, šo punktu būtu nepieciešams ar steigu mainīt. Nevar sagatavot kvalificētu speciālistu tik īsā laikā. Šādi iegūstamā kvalifikācijas kvalitāte ir pielīdzināma mazkvalificētiem speciālistiem, kuri veido valstī bezdarbnieku pamatdaļu. Frizieru apmācības jomā šīs programmas apjoms veido 640 akadēmiskās stundas, no kuram 240 stundas ir kvalifikācijas prakse un vismaz 20 stundas sagatavošana gala pārbaudījumiem. FS paredz 49 kompetences, NEP piedāvā pievienot klāt vēl piecas, kopā jāapgūst 54 kompetences 380 stundās - tas nav reāli īstenojams, nordrošinot nepieciešamo kvalitāti. Katrai kompetencei ir nepieciešams izrēķināt ieteicamo apguves laiku, un tālākizglītībā noteikt minimālo kompetenču skaitu, no tā izriet arī programmas apjoms stundās.

Likuma 29.[1] pantā par ārpus formālās izglītības sistēmas apgūtās profesionālās kompetences novērtēšanu.

Pēc autores domam šīs ir veiksmīgākās likuma izmaiņas, cilvēkam ir tiesības iegūt izglītību sev vēlamā vietā un laikā. Atliek pielāgot eksāmena saturu mūsdienu prasībām un pieaugušiem nodrošināt kvalitatīvas konsultācijas klātiene, vai papildināt informācijas datu bāzi (ieskaitot mācību materiālus) tīmekļa vietnē.

Latvijas Republikas likums Par Amatniecību

Latvijas Amatniecības kamera organizē amatapmācību, bet Friziera amatu apgūt nevar. Pēc asociācijas norīkojuma (kurai iepriekš ir jānodrošina frizieriem kvalifikācijas celšanas kursus, autores piebilde – šādas asociācijas Latvijā nav (sk. 1.pielikumu), frizieris sagatavo CV un portfolio, iesniedz LAK, samaksājot 24 eiro biedru naudu un par pieteikuma izskatīšanu, par eksāmenu 80 eiro. LAK organizē apmācības programmu (380 eiro), ietverot amatniecības vēstures un pedagoģijas ievada kursu. Topošajiem meistariem minimālais darba stāžs profesijā, kurā tiks kārtots eksāmens - 8 gadi (ieskaitot profesionālo izglītību). Eksāmena saturs: trīs praktiskie darbi un teorijas tests, vērtēšanā piedalās LAK Amata meistari. Pēc LAK reģistrā esošās informācijas, Amata meistari uz 09.01.2020.gadu ar derīgiem prakses sertifikātiem ir pieci, Amata zeļļi ir trīs. Sekmīgi nokārtojot eksāmenu tiek izsniegts Amata meistara diploms un prakses sertifikāts. Sertifikāta derīguma termiņš ir 1 gads. Samaksājot biedru naudu, sertifikāts tiek pagarināts. Amata Meistara diploms ir derīgs tikai ar prakses sertifikātu, no tā izriet – ja nesamaksā biedru naudu – diploms nav derīgs (LAK, 2019).

Ministru kabineta noteikumi

Izglītības iestādes, tajā skaitā arī profesionālās izglītības iestādes, darbību regulē liels skaits MK noteikumi, darba ietvaros nav iespējams analizēt visus. Autore izvēles kārtā minēs

MK noteikumus, kuri ir saistīti ar darba tēmu un analizēs nozīmīgākos MK noteikumus, saistītus ar frizieru PS.

– Izglītības iestāžu un citu Izglītības likumā noteikto institūciju reģistrācijas kārtība.

– Kārtība, kādā akreditē izglītības iestādes, eksaminācijas centrus un citas Izglītības likumā noteiktās institūcijas, vispārējās un profesionālās izglītības programmas un novērtē valsts augstskolu vidējās izglītības iestāžu, valsts un pašvaldību izglītības iestāžu vadītāju profesionālo darbību.

– Kārtība, kādā izsniedzami valsts atzīti profesionālo izglītību un profesionālo kvalifikāciju apliecinoši dokumenti un akreditētas profesionālās izglītības programmas daļas apguvi apliecinoši dokumenti.

– Noteikumi par Latvijas izglītības klasifikāciju.

– Noteikumi par profesionālās izglītības iestāžu pedagoģiskā procesa un eksaminācijas centru profesionālās kvalifikācijas ieguves organizēšanai obligāti nepieciešamo dokumentāciju.

– Profesionālās kvalifikācijas eksāmenu norises kārtība akreditētās profesionālās izglītības programmās.

– Profesionālās izglītības kompetences centra statusa piešķiršanas un anulēšanas kārtība.

– Vispārējās un profesionālās izglītības programmu licencēšanas kārtība.

– Noteikumi par valsts profesionālās vidējās izglītības standartu un valsts arodizglītības standartu.

– Profesijas standarta, profesionālās kvalifikācijas prasību (ja profesijai neapstiprina profesijas standartu) un nozares kvalifikāciju struktūras izstrādes kārtība.

– Noteikumi par Profesiju klasifikatoru, profesijai atbilstošiem pamatuzdevumiem un kvalifikācijas pamatprasībām.

Autore uzskata, kā šie Noteikumi par Profesiju klasifikatoru, profesijai atbilstošiem pamatuzdevumiem un kvalifikācijas pamatprasībām ir stipri novecojuši un ir nepieciešams tos pārstrādāt.

Autore savā darba pieredzē nevienu reizi nav saskārusies ar parūku meistaru, un profesija Frizūru modelētājs tiek aizstāta ar profesiju Frizieris stilists, kaut gan autore uzskata, ka tās ir divas dažādas profesijas un nepieciešams saglabāt abas, aprakstot specializāciju nozarē.

4. PROFESIONĀLĀS IZGLĪTĪBAS IESTĀDES DARBĪBAS REZULTĀTU NOVĒRTĒJUMS

Šobrīd 40 % darba devēju ziņo par grūtībām atrast cilvēkus ar pareizajām prasmēm, un daudzi uzsver, ka pretendentiem trūkst transversālu prasmju. Transversālās (caurviju) prasmes - tās ir daudzmērķu prasmes, kuras var lietot un izmantot daudzās dažādās lomās. Caurviju prasmes ietver nozīmīgus skolēna darbības kognitīvos, afektīvos un sociālos aspektus, kas attiecas uz visiem cilvēka darbības virzieniem. "Labus" darbiniekus meklē ar spējam pielietot zināšanas pielietot praksē un spēju iemācīties jaunas lietas.

Jauni strādāšanas veidi un biežāka darbvietu maiņa (nepieciešamības vai izdevības dēļ) nozīmē, ka ir vajadzīgs plašāks prasmju klāsts. Personām piemītošas prasmes, kuras ir svarīgas amatos vai profesijās, kas atšķiras no tiem, kuros persona strādā attiecīgajā brīdī vai ir strādājusi iepriekš. Šīs prasmes var apgūt arī ārpus darba, brīvajā laikā vai izglītības un apmācības ceļā. Kopumā tās ir prasmes, kuras apgūtas vienā kontekstā vai ar mērķi tikt galā ar īpašu situāciju/problēmu un kuras iespējams izmantot citā kontekstā. Lai gan augsti specializētajām iemaņām var būt izšķiroša nozīme, lai noteiktu konkurences priekšrocības un nodrošinātu panākumus vienā konkrētajā lomā darba vietā, transversālās iemaņas ir tās, kuras var garantēt pieprasījumu ilgtermiņā.

4.1. Friziera profesionālās kvalifikācijas ieguve Latvijā

Latvijā friziera PKL ieguvei un pilnveidei ir pielāgotas dažāda veida PIP (IZM, 2019).

Profesionālo izglītību ***pēc pamatizglītības*** ieguves var apgūt:

1. Profesionālās vidējās izglītības programmās– mācību ilgums četri gadi, iegūstot profesionālo vidējo izglītību un 3. PKL (4.LKI) atbilstošu profesionālo kvalifikāciju Frizieris – stilists (VISC, 2013). Programmas apjoms 5768 stundas, no kurām 60% ir vispārizglītojošie un 40% profesionālie mācību priekšmeti. Izglītojamo mācību slodzi veido - patstāvīgais darbs 638 stundas, 4170 kontaktstundas mācību iestādē un 960 stundas darba vidē kvalifikācijas prakses laikā. Patstāvīgā darba stundu skaits nedrīkst pārsniegt 15 % no programmas apjoma. Profesionālie mācību priekšmeti vai moduļi - 2307 stundas kopā teorijai un praksei, kur to procentuālā attiecība ir 50% un 50%, pieļaujamā atkāpe - pieci procenti (MK Nr. 211, 2000). Absolvējot programmu, tiek izsniegts izglītības dokuments, kas apliecina profesionālās izglītības programmas apguvi - Diploms par profesionālo vidējo izglītību, 4. LKI līmenis Frizieris – stilists. (MK Nr. 902, 2005). Absolvējot Pēc profesionālās vidējās izglītības

programmas apguves jaunietis var uzsākt darba gaitas vai turpināt mācības augstākās izglītības iestādē.

2. Arodizglītības programmās – a) mācību ilgums trīs gadi, iegūstot daļēju profesionālo vidējo izglītību un 2. PKL (3.LKI) atbilstošu profesionālo kvalifikāciju Frizieris. Programmas apjoms 4260 stundas, no kurām 60% ir vispārizglītojošie un 40% profesionālie mācību priekšmeti. Izglītojamo mācību slodze veido patstāvīgais darbs 326 stundas, 3094 kontaktstundas mācību iestādē un 840 stundas darba vidē kvalifikācijas prakses laikā. Patstāvīgā darba stundu skaits nedrīkst pārsniegt 15% no programmas apjoma. Profesionālie mācību priekšmeti vai moduļi - 1704 stundas kopā teorija un prakse. Teorijas un prakses procentuālās attiecības ir 35% un 65%, pieļaujamā atkāpe - pieci procenti. Absolvējot programmu, tiek izsniegts izglītības dokuments, kas apliecina profesionālās izglītības programmas apguvi - Atestāts par arodizglītību 3.LKI līmenis Frizieris.

b) Ar pamatizglītības atestātu no 17 gadu vecuma var iegūt profesionālo izglītību 2. profesionālās kvalifikācijas līmenim (3.LKI) atbilstošu profesionālo kvalifikāciju Frizieris (VISC, 2018). Mācību ilgums viens gads, programmas apjoms 1560 stundas, no kurām visi 100% ir profesionālie mācību priekšmeti. Izglītojamo mācību slodze veido patstāvīgais darbs 125 stundas, 875 kontaktstundas mācību iestādē un 560 stundas darba vidē kvalifikācijas prakses laikā. Patstāvīgā darba stundu skaits nedrīkst pārsniegt 15 % no programmas apjoma. Profesionālie mācību priekšmeti vai moduļi 1560 stundas kopā teorija un prakse. Teorijas un prakses procentuālās attiecības ir 35% un 65%, pieļaujamā atkāpe - pieci procenti. Absolvējot programmu, tiek izsniegts izglītības dokuments, kas apliecina profesionālās izglītības programmas apguvi - Profesionālās kvalifikācijas apliecība 3.LKI līmenis Frizieris. Pēc arodizglītības programmas apguves jaunietis var uzsākt darba gaitas, kā arī turpināt mācības, lai iegūtu vispārējo vidējo izglītību.

3. Tālākizglītības programmās - Bez iepriekšējās izglītības ierobežojuma var iegūt profesionālo izglītību 2. PKL (3.LKI) atbilstošu profesionālo kvalifikāciju Frizieris. Mācību ilgums netiek reglamentēts, programmas apjoms 640 stundas, no kurām visi 100% ir profesionālie mācību priekšmeti. Izglītojamo mācību slodzi veido patstāvīgais darbs, kontaktstundas mācību iestādē un darba vidē kvalifikācijas prakses laikā 240 stundas. Patstāvīgā darba stundu skaits nedrīkst pārsniegt 10 % no programmas apjoma. (MK noteikumi Nr.211). Profesionālie mācību priekšmeti vai moduļi 640 stundas kopā teorija un prakse. Trešajam LKI atbilstošais profesionālās tālākizglītības programmu minimālais apjoms (stundās) tiek noteikts, ņemot vērā attiecīgā PS prasības. Teorijas un prakses procentuālās attiecības profesionālās tālākizglītības programmās un profesionālās pilnveides izglītības

programmās netiek reglamentētas, tās nosaka izglītības iestāde.. Absolvējot programmu, tiek izsniegts izglītības dokuments, kas apliecina profesionālās tālākizglītības programmas apguvi - Profesionālās kvalifikācijas apliecība 3.LKI līmenis Frizieris.

4. Profesionālās pilnveides un neformālās izglītības programmās - Bez iepriekšējās izglītības ierobežojuma var apgūt profesionālo izglītību 2. PKL (3. LKI) atbilstošu profesionālo kvalifikāciju Frizieris formālās izglītības sistēmas vai ārpus tās. Apgūto profesionālo kompetenci, kas atbilst otrā profesionālās kvalifikācijas līmeņa profesionālajai kompetencei novērtē akreditēta izglītības iestāde vai eksaminācijas centrs, kam Izglītības kvalitātes valsts dienests ir deleģējis veikt šo uzdevumu. Veiksmīgi nokārtojot eksāmenu tiek izsniegta Profesionālās kvalifikācijas apliecība 3.LKI līmenis Frizieris (MK Nr. 146, 2011).

Vairākas PI iestādes piedāvā iegūt profesionālo kvalifikāciju vidusskolu absolventiem un pieaugušiem ar vismaz vidējo izglītību, mācoties atbilstoši iegūstamajam PKL, profesionālās izglītības programmās, kuru apguves ilgums ir no sešiem mēnešiem līdz diviem gadiem.

Profesionālo izglītību Frizieris vai Frizieris - stilists ***pēc vidējas izglītības*** ieguves var apgūt:

1. profesionālās vidējās izglītības programmās – mācību ilgums 1,5 gads, iegūstot profesionālo vidējo izglītību un 3. PKL (4.LKI) atbilstošu profesionālo kvalifikāciju. Programmas apjoms 2120 stundas, no kurām 100% profesionālie mācību priekšmeti. Izglītojamo mācību slodzi veido patstāvīgais darbs 195 stundas, 1365 kontaktstundas mācību iestādē un 560 stundas darba vidē kvalifikācijas prakses laikā. Patstāvīgā darba stundu skaits nedrīkst pārsniegt 15% no programmas apjoma. Profesionālie mācību priekšmeti vai moduļi - 2120 stundas kopā teorija un prakse. Teorijas un prakses procentuālās attiecības ir 50% un 50%, pieļaujamā atkāpe - pieci procenti (MK noteikumi Nr.211). Profesionālās vidējās izglītības programmās, kurās mācās izglītojamie ar iepriekš iegūtu vidējo izglītību, teorijas kontaktstundu skaitu var samazināt līdz 30 % no izglītības programmas apjoma, pieļaujams programmas apjoms 1802 stundas. Absolvējot programmu, tiek izsniegts izglītības dokuments, kas apliecina profesionālās izglītības programmas apguvi - Diploms par profesionālo vidējo izglītību, ceturtais LKI līmenis Frizieris – stilists. Pēc profesionālās vidējās izglītības programmas apguves jaunietis var uzsākt darba gaitas vai turpināt mācības augstākās izglītības iestādē.

2. Arodizglītības programmās – mācību ilgums viens gads, iegūstot daļēju profesionālo vidējo izglītību un 2. PKL (3.LKI) atbilstošu profesionālo kvalifikāciju. Programmas apjoms 1560 stundas, no kurām 100% profesionālie mācību priekšmeti. Izglītojamo mācību slodzi veido patstāvīgais darbs 125 stundas, 875 kontaktstundas mācību

iestādē un 560 stundas darba vidē kvalifikācijas prakses laikā. Patstāvīgā darba stundu skaits nedrīkst pārsniegt 15% no programmas apjoma. Profesionālie mācību priekšmeti vai moduļi - 1560 stundas kopā teorija un prakse. Teorijas un prakses procentuālās attiecības ir 35% un 65%, pieļaujamā atkāpe - pieci procenti. Absolvējot programmu, tiek izsniegts izglītības dokuments, kas apliecina profesionālās izglītības programmas apguvi - Profesionālās kvalifikācijas apliecība 3.LKI līmenis Frizieris.

3. Tālākizglītības programmās – Ar vidējo vai arodizglītību var iegūt profesionālo izglītību 3. PKL (4.LKI) atbilstošu profesionālo kvalifikāciju Frizieris - stilists. Mācību ilgums netiek reglamentēts, programmas apjoms 960 stundas, no kurām visi 100% ir profesionālie mācību priekšmeti. Izglītojamo mācību slodzi veido patstāvīgais darbs, kontaktstundas mācību iestādē un darba vidē kvalifikācijas prakses laikā 240 stundas. Patstāvīgā darba stundu skaits nedrīkst pārsniegt 10 % no programmas apjoma. Profesionālie mācību priekšmeti vai moduļi - 960 stundas kopā teorija un prakse. Ceturtajam LKI atbilstošais profesionālās tālākizglītības programmu minimālais apjoms (stundās) tiek noteikts, ņemot vērā attiecīgā profesijas standarta prasības. Teorijas un prakses procentuālās attiecības profesionālās tālākizglītības programmās un profesionālās pilnveides izglītības programmās netiek reglamentētas, tās nosaka izglītības iestāde. Absolvējot programmu, tiek izsniegts izglītības dokuments, kas apliecina profesionālās tālākizglītības programmas apguvi - Profesionālās kvalifikācijas apliecība 4.LKI līmenis Frizieris - stilists.

4. Profesionālās pilnveides un neformālas izglītības programmās - var apgūt profesionālo izglītību 2. vai 3. PKL (3. vai 4.LKI) atbilstošu profesionālo kvalifikāciju Frizieris vai Frizieris - stilists ārpus formālās izglītības sistēmas . Absolvējot profesionālas pilnveides programmu vismaz 160 stundas apjomā, tiek izsniegta - Apliecība par profesionālās pilnveides izglītību. Apgūto profesionālo kompetenci, kas atbilst otrā vai trešā profesionālās kvalifikācijas līmeņa profesionālajai kompetencei novērtē akreditēta izglītības iestāde vai eksaminācijas centrs, kam Izglītības kvalitātes valsts dienests ir deleģējis veikt šo uzdevumu. Veiksmīgi nokārtojot eksāmenu tiek izsniegta Profesionālās kvalifikācijas apliecība 3.LKI līmenis Frizieris vai 4.LKI Frizieris – stilists.

Profesionālas programmas kopsavilkumu Latvijā (sk. 2. pielikumu)

4.2. Friziera profesionālās kvalifikācijas ieguve Lietuvā

Friziera profesiju Lietuvā ir iespēja apgūt gan valsts, gan privātās izglītības iestādēs (KTMC.lt., 2019). Profesionālās apmācības programmas absolventiem tiek piešķirta profesionālā kvalifikācija - Frizieris, IV līmeņa kvalifikācija atbilstoši Lietuvas kvalifikāciju ietvarstruktūrai (LTKS), tiek izsniegts profesionālās izglītības diploms (AIKOS.lt., 2019)

Klaipēdas Tehnoloģiju apmācībās centra direktore Violeta Petrušiene sniedza paskaidrojumus un papildus informāciju par programmas apguves nosacījumiem: Sākotnējā profesionālās apmācības programm“ āFrizieris” tiek uzņemti 10. (no 16.g.v.) un 12. klases (no 18.g.v.) absolventi. Profesionālās programmas apjoms ir vienāds, tajā ietilpst 110 kredītpunkti. 1 kredītpunkts atbilst 27 akadēmiskam stundām, no kurām 22 stundas ir klātienes mācības un 5 stundas ir patstāvīgs darbs. Kopā programma ilgst 2970 stundas. Pēc pamatskolas ir jāmācas 3 gadus, papildus profesionālas izglītības diplomam tiek izsniegts brieduma sertifikāts par vidējo izglītību (Brandos atestatas), savukārt pēc vidusskolas profesija tiek iegūta divos gados.

Tālākizglītības programma pieaugušiem ar iepriekš iegūto kvalifikāciju un vidējo izglītību ilgst 1,5 gadu un tajā ietilpst 90 kredītpunkti (UAB Hairstylist Studio, 2019). Atšķiras 1 kredītpunkta akadēmisko stundu apjoms. Ņemot vērā, ka izglītojamais apgūst papildus kvalifikāciju, viņam tiek samazināts kontakta stundu skaits un tiek ieskaitīti vispārizglītojošie priekšmeti no iepriekšējas izglītības. 1 kredītpunkts atbilst 18 akadēmiskam stundām, no kurām visas 1620 stundas ir klātienes mācības.

Papildus tiek piedāvāta specializēta programma bezdarbnieku apmācībai ar saīsināto apmācības laiku (LDB.LT, 2019), piešķiramo III līmeņa profesionālo kvalifikāciju un iegūstamo apliecību par arodizglītību. Ar pamatskolas izglītību apmācības ilgums ir 38 nedēļas, mācību slodze nedēļā 40 akadēmiskas stundas un kopējais programmu apjoms 1520 stundas. 12 nedēļas tiek veltītas teorijai un 26 nedēļas praksei. Praktiskās mācības notiek divos posmos – mācību iestādē (521 stunda) un reālajā darba vietā (522stundas). Savukārt 29 nedēļu (1160 stundas) apmācības programma tiek piedāvāta pretendentiem ar vismaz vidējo izglītību (no 18.g.v.). Praktisko apmācību ilgums ir 18,6 nedēļas no kurām 50% (373 stundas) mācību prakse iestādē un 50% (373 stundas) kvalifikācijas prakse darba vietā. No 31.08.2019 Lietuvas valdība izskata projektu par vienoto apmācības programmu bezdarbniekiem ar kopīgo apjomu līdz 1280 stundām.

Tālāk ir lieliskas iespējas attīstīt friziera karjeru, turpinot studijas koledžā. Pabeidzot mācību programmu, tiek piešķirtas stipendijas uzņemšanai tajā pašā virzienā (nozarē) izvēlētā

koledžā. Kā piemēru, autore var minēt trīs koledžas, pilna laika studijas ar apjomu 180 kredītpunkti, kur viens kredītpunkts atbilst 27 akadēmiskam stundām.

Viļņas koledža/Vilniaus kolegija - Lietišķo zinātņu universitāte. Mākslas un radošo tehnoloģiju fakultāte piedāvā divas profesionāla bakalaura programmas: Coiffure design (Frizūru dizains) un Image design (Koptēla dizains). Kauņas koledža un Šv. Ignaco Lojolos koledža piedāvā profesionāla bakalaura programmu: Image design (MTS.lt., 2019).

Frizūru dizains (Professional Bachelor of Fashion Design /Profesionālais bakalaurs modes dizainā). Pēc studiju programmas pabeigšanas absolvents varēs strādāt par frizūru dizaineru vairākos skaistumkopšanas industrijas uzņēmumos, skaistumkopšanas salonos, studijās un frizētavās, izglītības iestādes un apmācības centros, teātros, izklaides un šovbiznesā, televīzijā, kino vai foto studijās, kultūras pasākumu organizācijās, pastiža izstrādājumu salonos, reklāmas aģentūrās, piedalīties mākslinieciskos projektos, konkursos un citur. Strādāt par konsultantu Lietuvas un ārvalstu privātā un publiskā sektora uzņēmumos, radīt individuālu tēlu.

Koptēlu dizains (Professional Bachelor of Fashion Design /Profesionālais bakalaurs modes dizainā). Pēc studiju programmas pabeigšanas absolventi varēs strādāt skaistumkopšanas nozares uzņēmumos, skaistumkopšanas studijā, salonos, mākslinieciskajos kolektīvos un projektos, koncertorganizācijās un projektos, apģērbu dizaina studijās, veikalos, teātros, kino studijā, reklāmas aģentūrās, izklaides industrijā, kultūras, atpūtas un iepirkšanās centros, strādāt par konsultantu privātajos un valsts uzņēmumos Lietuvā un ārvalstīs, veidot individuālu tēlu, veikt biznesa finanšu grāmatvedību, attīstīt un vadīt modes biznesu u.c. (AIKOS.lt., 2019)

Studiju programmu rezultāti

Paredzams, ka programmas absolventi spēs:

- novērtēt modes tendences un stilus;
- pārvaldīt mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus;
- komunicēt un sadarboties ar klientiem;
- novērtēt klienta ārējas dotības un vajadzības;
- konsultēt par koptēla noformējumu un stilu;
- pieņemt lēmumus, apkopojot attīstītās un iecerētas idejas;
- izveidot un apvienot koptēla komponentus;

– īstenot izveidoto koptēlu, pielietojot dizaina komponentus un principus;

– prezentēt izveidoto koptēlu;

– organizēt un vadīt radošo procesu.

Koledžas programmas absolventiem tiek piešķirts profesionāla bakalaura grāds mākslā, kas atbilst VI līmeņa kvalifikācijai Lietuvā un ES valstīs.

Profesionālas programmas kopsavilkumu Lietuvā (sk. 3. pielikumu)

4.3. Friziera profesionālās kvalifikācijas ieguve Igaunijā

Igaunijā profesionālo izglītību var iegūt valsts, municipālās un privātās profesionālās izglītības iestādēs (HE Est., 2019). Katrā Igaunijas apgabalā ir vismaz viena profesionālās izglītības iestāde. Profesionālās izglītības jomu juridiski regulē likums par Profesionālās izglītības iestādi. 2013. gadā Saeima pieņēma jaunu Profesionālās skolas likumu, kas būtiski mainīja profesionālās izglītības sistēmu.

Lai ātri ieviestu izmaiņas Profesionālās izglītības iestādes likumā un jauno profesionālās izglītības standartu, 2013. – 2014. gadā tika uzsākta profesionālās izglītības organizācijas un mācību programmu reforma.

Vissvarīgākās izmaiņas bija:

– Jaunu profesionālās apmācības veidu identificēšana, kas tieši saistīti ar Igaunijas kvalifikācijas līmeņiem. Kā piemērs - 5. kvalifikācijas līmeņa profesionālā apmācība vai specializēta profesionālā izglītība tiek realizēta Igaunijā no 2013/2014 mācību gada, līdz šim 5.kvalifikācijas līmeņa apmācības netika piedāvātas (HE Est., 2019).

– Efektīva vērtēšanas principa piemērošana, dažādu profesionālās apmācības veidu un programmu izveide, kvalifikācijas prasības izglītības nozares darbiniekiem;

– Apmācības tiesību īstenošana;

– Jaunas vienības izveidošana un ieviešana izglītības apjoma uzskaitei. Igaunijas profesionālās izglītības ieskaites punkts ir 1 EKAP, kurš atbilst izglītojamo 26 akadēmisko stundu darbam. Profesionālās izglītības standarts izceļ auditorijas, praktisko un patstāvīgo darbu. Savukārt praktiskais darbs sadalās: skolas un darba vidē.

Profesionālās izglītības standartā tiek regulētas vispārējās 2.-5. kvalifikācijas līmeņa prasības profesionālajā izglītībā (KUTSEKODA Est., 2019). Frizieru profesijas standarti nav,

mācību programmas tiek veidotas atbilstoši konkrētam kvalifikācijas līmenim, ar atbilstošu EKAP apjomu, apgūtām A, B, C kompetencēm un iepriekš iegūtas izglītības ieejas nosacījumiem. Frizieru kvalifikācijas līmeņi ir no 3. līdz 5. Kvalifikācijas eksāmenu var nolikt savā izvēlētā skolā, ja profesionālas izglītības iestādei ir tiesības piešķirt kvalifikāciju. Ja mācību iestādei nav tādas tiesības, tad kvalifikācijas eksāmenu var nokārtot bez maksas gada laikā jebkurā citā organizācijā ar atbilstošām tiesībām piešķirt kvalifikāciju. Absolventiem tiek izsniegta apliecība par atbilstošo kvalifikācijas līmeni.

Profesionālo izglītību var iegūt pēc sākotnējās vai tālākizglītības programmām (MARIDEL Est., 2019). Iestājoties sākotnējā profesionālās izglītības programmā pretendentam nav nepieciešama speciāla iepriekšēja sagatavotība. Priekšnoteikums uzņemšanai tālākizglītības programmās ir profesijas apguve, kas atbilst iepriekšējam vai tam pašam kvalifikācijas līmenim, vai atbilstošo kompetenču un izglītības līmeņa apguve. Nepieciešamo kompetenču esamību novērtē profesionālā mācību iestāde. Tālākizglītību veic tikai arodmācībās 4. un 5. līmenī.

Friziera profesiju 3.kvalifikācijas līmeni var apgūt pieaugušie (nav speciālās prasības pret iepriekšējo izglītību), skolas piedāvā pieaugušo apmācības programmas sākot ar 1280 akadēmisko stundu apjoma, no kurām 960 teorija un prakse mācību iestādē un 320 stundas kvalifikācijas prakse darba vietā. Prakses kopīgā daļa mācību programmā ne mazāk par 50%.

Tālākizglītības pieaugušo apmācības programma 4.kavlifikācijas līmeņa ieguvei ir izglītības programmas ar 1600 akadēmisko stundu apjomu, no kurām 1056 teorija un prakse mācību iestādā, un 544 stundas kvalifikācijas prakse darba vietā. Prakses kopīgā daļa mācību programmā ne mazāk par 50%.

Tālākizglītības pieaugušo specializētās profesionālās apmācības programma 5.kavlifikācijas līmeņa (TTHK Est., 2019) ieguvei ir izglītības programmas ar vismaz 640 akadēmisko stundu apjomu, no kurām 520 (vai 480) teorija un prakse mācību iestāde un 120 (vai 160) stundas kvalifikācijas prakse darba vietā. Prakses kopīgā daļa mācību programmā ne mazāk par 50%.

Nepieciešamo 5.kvalifikācijas līmenim (KUTSEKODA Est., 2019) ECTS var iegūt mācoties atsevišķos kursos augstskolās. Piemēram, Estonian Academy of Arts (Igauņu mākslas Akadēmija) piedāvā dažādas šauras specializācijas kursus un atsevišķus izglītības moduļus.

Sākotnējo vidējo friziera profesionālo izglītību 4.kvalifikācijas līmeni var iegūt pēc pamatskolas un vidusskolas (IDA-VIRUMMA Est., 2019). Pēc 9.klases izglītības programmas apjoms ir 180 ECTS (4680 stundas), no kurām 30 ECTS ir kvalifikācijas prakse, 27 ECTS ir

izvēles mācību moduļi un 123 ECTS ir pamatprogrammu moduļi. Prakses kopīgā daļa mācību programmā ne mazāk par 35%. 12.klases absolventiem izglītības programmas apjoms ir 120 ECTS (3120 stundas), no kurām 30 ECTS ir kvalifikācijas prakse, 18 ECTS ir izvēles mācību moduļi un 72 ECTS ir pamatprogrammu moduļi. Prakses kopīgā daļa mācību programmā ne mazāk par 50%.

Sākotnējās specializētās profesionālās apmācības programmas atbilstošas 5.kvalifikācijas līmenim var apgūt uzreiz pēc vidusskolas. Piemērām: Frizieris vīriešu vai sieviešu meistars, frizieris – kolorists vai pastiža darbu meistars. Izglītības programmas apjoms ir no 120-150 ECTS no kurām prakses kopīgā daļa mācību programmā ne mazāk par 50%. Tālākizglītības specializētas profesionālās apmācības programmas atbilstošas 5.kvalifikācijas līmenim var apgūt uzreiz vai pēc laika, jau ar esošo vismaz vidējo izglītību un 4. profesionālo kvalifikāciju. Izglītības programmas apjoms ir no 15-60 ECTS. Prakses kopīgā daļa mācību programmā ne mazāk par 50%.

Profesionāla tālākizglītība un profesijas pilnveide, saistītas profesijas vai šaurāka specializācija, frizieru meistarība konkursa darbos, stilistikā, koloristikā, pedagoģijā, salonu vadībā – tā ir iespēja izglītoties visa mūžu garumā (NVTC Est., 2019).

Profesionālas programmas kopsavilkumu Igaunijā (sk. 4. pielikumu)

Secinājumi

Friziera profesiju ir iespējams apgūt visās Baltijas valstīs gan valsts, gan privātās izglītības iestādēs ar pamatskolas izglītību, ar vidējo izglītību un profesionālo tālākizglītību. Atšķiras programmu apjoms stundās, Latvijā tas ir vismazākais visās kvalifikācijās, bet Igaunijā vislielākais. Salīdzinot Frizieru kvalifikācijas līmeņus Baltijas valstīs tie atšķiras. Kopsavilkums zemāk, autores veidotas tabulās.

4.1 tabula

EKI Kvalifikācijas līmeņu salīdzinājums Baltijas valstīs.

FRIZIERU EKI	LATVIJA	LIETUVA	IGAUNIJA
III	Frizieris	Nav	Nav
IV	Frizieris-stilists	Frizieris	Frizieris
V	Nav	Nav	Frizieris- meistars
VI	Nav	Frizūras dizains	Nav

Latvijā 4. EKI ir augstākais iegūstamais kvalifikācijas līmenis, ko piešķir Frizieris – stilists kvalifikācijai. 5. EKI līmenis tiek piešķirts tikai Igaunijā kvalifikācijai Frizieris - meistars un savukārt Lietuvā augtākais ir 6.EKI līmenis kvalifikācijai Frizūras dizains. Latvijā diemžēl profesionālo bakalauru nav iespējams iegūt, Lietuvā ir vairākas koledžas, kas piedāvā iegūt profesionālo bakalauru. Arī Igaunijā ir dažas augstskolas, kas piedāvā 5.EKI kvalifikācijas līmeni atbilstošus kursus.

4.2. tabula

Frizieris IV Kvalifikācijas līmenis. Izglītības programmas apjoma salīdzināšana Latvija, Lietuva un Igaunija.

Programmas veids	**LATVIJA** **Frizieris-stilists** Programmas apjoms:	**LIETUVA** **Frizieris** Programmas apjoms:	**IGAUNIJA** **Frizieris** Programmas apjoms:
Profesionālās vidējās izglītības programma Pamatizglītība	2307 stundas k.s 1961 p.d. 346	2970 stundas k.s 2420 p.d. 550	4680 stundas k.s 4680 p.d. Max.10%
Profesionālās vidējās izglītības programma Vidējā izglītība	2120 stundas vai 1802 stundas* k.s 1925 p.d. 195	2970 stundas k.s 2420 p.d. 550	3120 stundas k.s 3120 p.d. Max.20%
Profesionālās tālākizglītības programma	960 stundas k.s 960 p.d. Max.10%	1620 stundas k.s 1620 p.d. papildus	1600 stundas k.s 1600 p.d. Max.15%

* ja tiek samazināts teorijas apjoms par 30%

k.s	Kontaktstundas
p.d.	Patstāvīgais darbs

5. DARBA TIRGUS ANALĪZE UN PRASMJU NEATBILSTĪBA DARBA TIRGŪ.

Eiropas pusgada tematiskā faktu lapā ir aprakstīts situācijas stāvoklis par darba tirgu nepieciešamām prasmēm ES valstīs uz 2017.gadu un konstatēta prasmju neatbilstība tirgus vajadzībām.

Attēls tālāk norāda darba devēju vērtējumu par profesionālās izglītības atbilstību uzņēmuma vajadzībām.

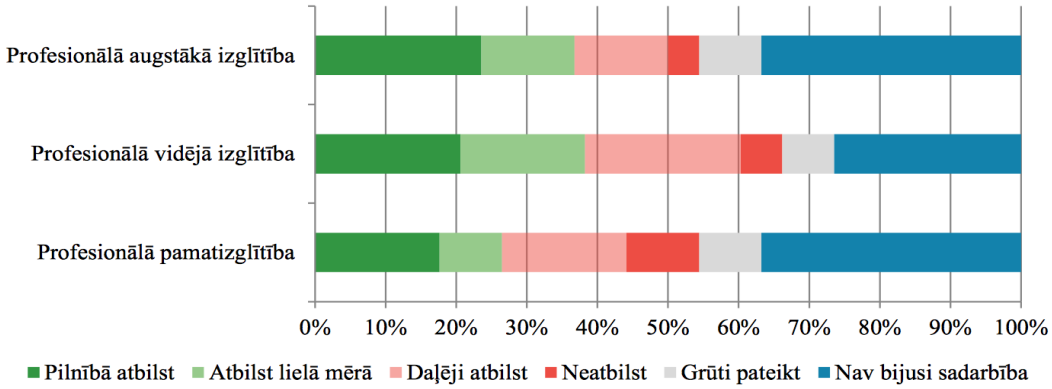

5.1. att. **Darba devēju vērtējums par profesionālās izglītības atbilstību uzņemuma vajadzībām**

Prasmju neatbilstība apzīmē prasmju pieprasījuma un piedāvājuma neatbilstību darba tirgū. Citiem vārdiem sakot, tā ir situācija, kurā darba devēju pieprasītās prasmes atšķiras no darba meklētāju vai darba ņēmēju piedāvātajām prasmēm. Ja prasmju neatbilstība, kurai var būt dažādas izpausmes, ir ilgstoša, tā var radīt ilgtermiņa un īstermiņa ekonomiskos un sociālos zaudējumus iedzīvotājiem, darba devējiem un sabiedrībai kopumā (ES EC, 2017).

5.1 Latvijas DD konfederācijas aptauja

Latvijas Darba devēju konfederācija (turpmāk – LDDK) veica darba devēju (turpmāk – DD) aptauju: "Par kvalificēta darbaspēka pieprasījumu". Aptauja tika veikta Izglītības un zinātnes ministrijas ES līdzfinansēta projektā «EPALE Nacionālā atbalsta sistēma» (A.Līce, 2016).

Rezultātu analīze parāda, ka Latvijā DD saskaras ar ievērojamām grūtībām darba spēka pieejamībā: 70% no viņiem pastāvīgi, bieži vai diezgan bieži trūkst kvalificēts darbaspēks, 85% saskaras ar grūtībām atrast tādus darbiniekus, kurus uzņēmums vērtētu kāl "labus". Meklējot darbiniekus, 47% uzņēmumu dod priekšroku speciālistiem ar profesionālo kvalifikāciju (vidējo vai augstāko izglītību).

Vairāk nekā puse uzņēmumu norāda, ka vissvarīgākās no zināšanām, prasmēm un kompetencēm ir potenciālo darbinieku spējas zināšanas pielietot, spējas iemācīties jaunas lietas, latviešu valodas zināšanas, disciplīnas ievērošana un profesionālās zināšanas. Tām pēc svarīguma uzreiz seko komunikācijas un sadarbības prasmes, spēja piemēroties pārmaiņām un tikt galā ar stresu, spēja ieguldīt savā attīstībā, to plānot un uzņemties atbildību par savu karjeru, spēja patstāvīgi pieņemt lēmumus, iniciatīva, gatavība uzņemties jaunus darba pienākumus, angļu valodas prasme, analītiskās prasmes, datorzināšanas u.c. Aptaujas ietvaros nebija neviena uzņēmuma, kam potenciālo darbinieku iepriekšējā darba pieredze nebūtu svarīga vispār, tomēr priekšrocība pretendentiem ar pieredzi būs ļoti svarīga tikai 22% uzņēmumu, kas liecina, ka tai tomēr nav izšķirošā nozīme un jauniem profesionāļiem durvis ir vaļā. 96% respondentu ir atzīmējuši, ka darbinieku kvalifikācijas celšana ir būtiska un svarīga. Mācību izmaksas ir galvenais šķērslis dalībai pieaugušo izglītībā gan iedzīvotājiem (saskaņā ar CSP 2013.gada apsekojumu), gan darba devējiem. Nākamie nozīmīgākie šķēršļi darba devējiem saistās ar mācību piedāvājumu, darbinieku motivāciju un ierobežotām iespējām mācībām veltīt laiku, netraucējot darbam. Iedzīvotāji, savukārt, nespēju savietot mācības ar darba laiku min kā 2. būtiskāko šķērsli, kam seko ģimenes apstākļi, neapmierinošs mācību piedāvājums, darba devēja atbalsta trūkums, kā arī citi iemesli.

Attēls Nr. 8 Visbiežāk norādītās mūžizglītības zināšanas, prasmes un kompetences, ko norādījuši darba devēji atbildot uz jautājumu *„Lūdzu, atzīmējiet, kuras no šīm mūžizglītības zināšanām, prasmēm un kompetencēm Jūsu uzņēmums sagaida no nozares profesijā strādājošajiem?"* (Avots: Darba devēju aptauja, 2015).

5.2. att. **Mūžizglītības zināšanas, prasmes un kompetences**

5.2 Skaistumkopšanas nozares apraksts. 2012.g

Latvijā ar skaistumkopšanas nozari saistītās profesijas var apgūt 34 izglītības iestādēs, t.sk. augstskolās, koledžās, profesionālās izglītības iestādēs. Kopumā izglītības iestādēs iespējams iegūt izglītību 10 ar šo nozari saistītās profesijās.

Analizējot pēdējo trīs gadu mācību iestādes beigušo fiziskās labsajūtas uzlabošanas pakalpojumu darbinieku zināšanas, prasmes un attieksmes, uzņēmēji visaugstāk vērtē jauno darbinieku spēju iekļauties kolektīvā (70% aptaujāto šo faktoru, proti, novērtēja ar 4 un 5 jeb augstā vai ļoti augstā līmenī), attieksmi pret darba pienākumiem (64,5%), vēlmi pilnveidot savu kvalifikāciju (60%).

Savu kārt tādas jauno darbinieku zināšanas, prasmes un attieksmes kā mērķtiecība un profesionālās zināšanas, pēc uzņēmēju domām ir salīdzinoši zemākā līmenī, jo lielākā daļa (51,7% un 53,4%) respondentu šīs izglītības iestādēs gūtās zināšanas, prasmes un attieksmes vērtē kā zemas vai vidējas. Tas norada uz to, ka daļā profesionālo izglītības iestāžu sniegtā **izglītības kvalitāte neatbilst nozares prasībām**. Tas ir pretstatā ar izglītības iestāžu pārstāvju viedokli, proti, 71,5% aptaujāto absolventu profesionālās prasmes novērtēja kā augstas vai ļoti augstas. Savukārt darba devēju vērtējumā tādas zināšanas un prasmes kā zināšanas par nozari kopumā (to norādīja 59,4% aptaujāto), radoša domāšana (54,1%) un teorētiskās zināšanas (57,8%) lielākā daļa darba devēju novērtēja kā augstas vai ļoti augstas.

Izvērtējot izglītības iestāžu informāciju par absolventu nodarbošanos pēc profesionālo izglītības programmu absolvēšanas, redzams, ka **nodarbinātība** ir salīdzinoši **zema** – tikai aptuveni 48% absolventu pēc izglītības iestādes beigšanas strādā savā profesijā Latvijā. 16% absolventu izvēlas strādāt citā nozarē, un līdzvērtīga absolventu daļa izvēlas strādāt ārvalstīs, tikai desmitā daļa turpina izglītību augstākās izglītības iestādēs, bet aptuveni 4% absolventu pēc izglītības iestādes beigšanas nestrādā un nemācās (VIAA, 2012).

5.3. Skaistumkopšanas nozares apraksts. 2015.g

Skaistumkopšanas nozarē darba devēji no profesionālās izglītības absolvējušajiem visvairāk sagaida to angļu un krievu valodu zināšanas, iniciatīvas un uzņēmējdarbības prasmes, informācijas un komunikācijas tehnoloģiju (turpmāk IKT) prasmes, un sociālās zināšanas un prasmes. Tajā pašā laikā tikai **27%** no profesionālās pamatizglītības pakāpes iestāžu absolventiem šīs prasmes **ir atbilstošas** darba devēju gaidām. Turpretī profesionālās vidējās pakāpes un augstākās izglītības absolventu prasmju atbilstības novērtējums darba devēju vērtējumā ir augstāks attiecīgi 39% un 37%.

No absolventiem sagaidāmās svešvalodas zināšanas un iniciatīvas un uzņēmējdarbības spējas galvenokārt skaidrojamas ar to, ka šajā nozarē darbiniekiem ir jāstrādā ar klientu individuāli, jābūt radošam un patstāvīgam, tas savukārt ietver sevī gan nepieciešamās valodas prasmes, gan sociālās iemaņas.

Būtiskākās profesionālās zināšanas, prasmes un kompetences ko darba devēji papildus norādījuši, kā nepieciešamas nozares profesijā strādājošajiem:

- Profesionālajā pamatizglītības pakāpē: Zināšanas skaistumkopšanas pamatdarbos, komunikācijas prasmes, prasme ievērot personīgo higiēnu un ētika.

- Profesionālajā vidējās izglītības pakāpē: spējai būt daudzveidīgiem, patstāvība un radošums, prasmēm patstāvīgi interesēties un apgūt jaunas metodes, prasme komunicēt ar klientiem, atsevišķām profesijām jāpārzina cilvēka fizioloģija, tehniskās zināšanas, spēja mākslinieciski skatīties uz lietām. Liela daļa darba devēju norāda, ka profesionālās pamatizglītības pakāpes absolventiem pārsvara zināšanas ir ļoti vispārīgas un **viņi nav piemēroti darbam** viņu uzņēmumos.

Prasmju novērtējums darba ņēmēju skatījumā :

Veicot darba ņēmēju aptauju, būtiski bija uzzināt viedokli par iegūtās izglītības programmas saturu un kvalitāti. Apkopots arī respondentu novērtējums par iegūtajām zināšanām un prasmēm, un vai iegūtā izglītība dod karjeras izaugsmes iespējas. Saskaņā ar absolventu un darba ņēmēju aptauju rezultātiem darba ņēmēji apgūtās izglītības programmas saturu un kvalitāti kopumā vērtē kā drīzāk pozitīvu. Kā noderīgākās profesionālās prasmes un zināšanas, kuras iegūtas mācību vai studiju laikā, respondenti norāda komunikāciju ar klientiem un **labu izpratni par teoriju**. Darba ņēmējiem, nākotnē būtu nepieciešams papildus apgūt par inovācijām nozarē un iegūt padziļinātas zināšanas par profesijai specifiskām lietām, piemēram, pareizo instrumentu izvēli (VIAA, 2015).

Salīdzinot 2014./2015. m.g. ar 2011./2012. m.g. tika konstatēts, ka kopumā skaistumkopšanas nozares profesionālajā pamatizglītības un vidējās izglītības pakāpes programmās kopējais audzēkņu skaits ir samazinājies. Audzēkņu skaita samazinājums novērojams programmās, kuras izveidotas pēc 2011./2012. m.g.

Analizējot šīs nozares tendenci, ir secināms, ka bezdarba līmenis kopumā skaistumkopšanas nozarē samazinās, 2015.gadā bezdarba līmenis pret 2013.gadu ir samazinājies par 19%.

Saskaņā ar EM darba tirgus prognozēm līdz 2020. gadam un 2030. gadam, pieprasījums pēc vidējās profesionālās izglītības pakāpes paaugstināsies starp tām nozares profesijām, kas saistītas ar individuālo pakalpojumu sniegšanu, savukārt šajā kategorijā pieprasījums pēc augstākās izglītības pakāpeniski samazināsies gan vidējā, gan ilgtermiņā. Saistībā ar konkrētu profesiju pieprasījuma tendencēm, EM prognozē, ka pieprasījums pēc

nozares profesiju pārstāvjiem, kas ir saistīti ar individuālo pakalpojumu jomu, līdz 2020. gadam var palielināties par 2,5 %, salīdzinot ar 2014. gadu. Tai pašā laikā EM prognozes liecina, ka šīs nozares profesiju kategorijas piedāvājums var samazināties par 3,7 %, salīdzinot ar 2014. gadu, tādejādi nedaudz samazinot starpību starp piedāvājumu un pieprasījumu. Darba devēju aptaujas dati norāda, ka nākamo piecu gadu laikā darbinieku skaits lielā daļā nozares profesiju paliks nemainīgs vai pat pieaugs. Vidēji 17,5 % aptaujāto nozares darba devēju norāda, ka pieprasījums pēc nozares profesijām tuvāko piecu gadu laikā nemainīsies, savukārt vidēji 9,8 % no aptaujātajiem ir pārliecināti, ka darba vietu skaits nozares profesijās pieaugs. Darba devēju aptaujas dati liecina, ka tuvāko piecu gadu laikā darba vietu skaits it īpaši varētu pieaugt tādās nozares profesijās kā manikīra un pedikīra speciālists, frizieris un kosmētiķis. Nozares darba devēji norāda arī iespējamu darba vietu samazinājumu, šīs prognozes īpaši skar profesijas, kas ir saistītas ar pirtniecību – aptaujas dati liecina, ka neviens no aptaujātajiem nozares darba devējiem neprognozē pieprasījuma palielināšanos pēc šīs kategorijas profesiju pārstāvjiem (VIAA, 2015).

2017. gada Ekonomikas pārskats (OECD, 2017).

Latvijā konstatēta nepietiekama strādājošo prasmju atbilstība nodarbinātības vajadzībām. Lai gan pēdējo gadu laikā valsts daudz dara situācijas uzlabošanai, Latvijai kā OECD dalībvalstij ir nepieciešama starptautiski salīdzinošā analīzē balstīta, uz augstāku produktivitāti un ražotspēju vērsta izglītības un prasmju attīstības stratēģija, kas paredz stratēģisku pieeju prasmju piedāvājuma un pieprasījuma līdzsvarošanai un strukturēti risina ar prasmju nepietiekamību saistītos Latvijas ekonomiskās attīstības izaicinājumus.

5.4. Skaistumkopšanas finanšu un ekonomikas situāciju analīze.

DD augsti novērtē darba ņēmējus ar iniciatīvu, radošo pieeju, spēju pielāgoties problēmsituāciju risināšanai un mainīgai videi (OECD, 2015), tomēr darījumdarbības un uzņēmējdarbības prasmes ES iedzīvotāju vidū joprojām ir zemā līmenī. Tikai dažas dalībvalstīs vairāk nekā puse pieaugušo uzskata, ka viņiem ir nepieciešamās prasmes un zināšanas uzņēmējdarbības sākšanai (Kelley, Herrigton, Singer &Bosma, 2015-18). Savukārt, starp EU-25 dalībvalstīm, jauno uzņēmējdarbības reitingā Latvija ir pirmajā vietā.

2014. gadā Eiropas Savienībā bija 30,6 miljoni pašnodarbinātu cilvēku. No tiem 24,5 miljoni bija sievietes, jaunieši (15–24 gadi), seniori (50–64 gadi), tie, kuri iepriekšējā gadā bija bez darba vai dzimuši ārpus Eiropas Savienības. Lai gan tas veido lielāko daļu pašnodarbinātības darbību, šo grupu cilvēki bieži vien ir mazāk iesaistīti uzņēmējdarbības veidošanā un pašnodarbinātības pasākumos nekā vispārējie iedzīvotāji (sk. Attēlu Nr.1.).

Parasti viņi saskaras ar atšķirīgiem un lielākiem šķēršļiem uzņēmējdarbības veidošanai un sava biznesa izaugsmei nekā tie, kas ir vispārpieņemti. Cilvēki no šīm grupām var gūt panākumus uzņēmējdarbībā, ***ja viņiem tiek sniegts pareizais atbalsts***.

OECD sadarbojas ar Eiropas Komisiju, Nodarbinātības un sociālo lietu ģenerāldirektorātu, lai pārbaudītu šķēršļus, ar kuriem saskaras uzņēmējdarbības veidošana un pašnodarbinātība cilvēkiem, kuri ir nelabvēlīgā situācijā vai nepietiekami pārstāvēti uzņēmējdarbības aktivitātēs (jaunieši, seniori, invalīdi, sievietes, etniskās minoritātes, bezdarbnieki un citi) un sabiedriskās politikas pasākumi, kas var veicināt šo darbību atbalstīšanu. ES politikas veidotājiem tiek rīkotas augsta līmeņa semināru sērijas, lai veicinātu savstarpēju mācīšanos un veidotu spējas, kas saistītas ar iekļaujošas uzņēmējdarbības politikas attīstību. Ka piemērām: Atbalsts jauniešiem uzņēmējdarbībā (OECD, 2015).

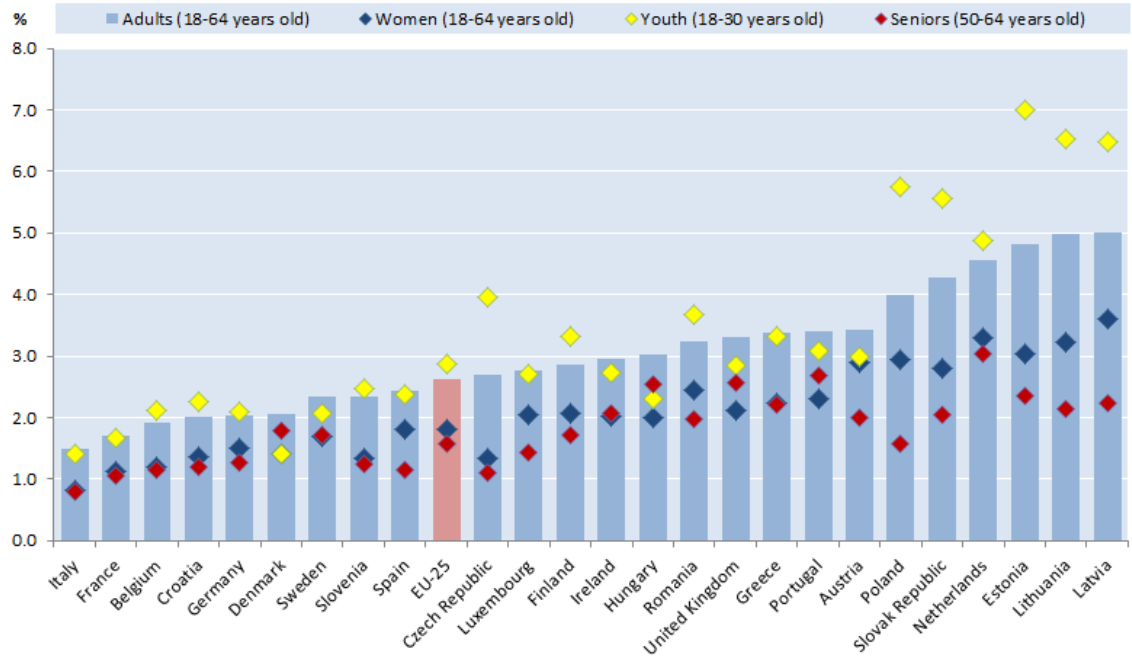

5.3. att. **New Business ownership rates.** Avots OECD, 2015

Latvijas aktīvās darba tirgus politikas izvērtējumā (OECD, 2019) ir rakstīts, ka uzņēmējdarbības programmas var piekļūt neizmantotam uzņēmēju potenciālam bezdarbnieku vidū. Zināmā mērā politikas veidotāji var risināt bezdarbu visos Latvijas reģionos, veicinot uzņēmējdarbību un jaunuzņēmumu veidošanu, lai radītu ilgstošu nodarbinātības izaugsmi pašos reģionos. Pašnodarbināto personu skaits ir pieaudzis lielākajā daļā Latvijas reģionu. Pierīgā laikā no 2012. gada līdz 2016. gadam tas pieauga par 40 %, lai gan pastāv bažas, ka tas varētu atspoguļot mikrouzņēmumu nodokļa ieviešanu, kas tiek saistīts ar fiktīvas pašnodarbinātības pieaugumu. Uzņēmumu skaita pieaugums ir aptuveni 5 % gadā gan pilsētu, gan lauku reģionos

Latvijā, kas ir viena no augstākajām vērtībām ESAO valstīs, uz kurām šādi dati attiecināti. 2015. gadā veiktā apsekojuma dati liecina, ka 3% no visiem bezdarbniekiem Latvijā vēlētos kļūt par pašnodarbinātām personām, kas ir vairāk nekā vidēji ES valstīs. Tomēr tikai 2 % bezdarbnieku Latvijā 2016. gadā reģistrējās kā pašnodarbinātie. Šī atšķirība izceļ neizmantoto uzņēmēju potenciālu, kas šķiet lielāks nekā jebkurā citā ES valstī (LM, 2019).

Skaistumkopšanas nozares pētījumi, Centrālās statistikas pārvaldes (turpmāk - CSP) un Valsts ieņēmuma dienesta (turpmāk – VID) dati apliecina, ka Frizieru un skaistumkopšanas nozarē (turpmāk – FSn) lielākā daļa ir pašnodarbinātie, uzņēmumi un fiziskās personas mikrouzņēmumu nodokļa maksātāji. Saskaņā ar VID rīcībā esošo informāciju uz 2015.gada 26.februārī Latvijā bija reģistrēti 8 211 nodokļu maksātāji, kuri sniedz FSn pakalpojumus. No tiem 1 852 (22,6 %) ir juridiskas personas un 6 359 (77,4 %) fiziskas personas – saimnieciskās darbības veicēji (no tiem 179 ir patentmaksas maksātāji).

Minētajā nozarē ir 1 236 darba devēji, no tiem 1 206 ir juridiskas personas (tajā skaitā individuālie komersanti), kas ir nodarbinājuši kaut vienu darbinieku, un 30 – fiziskas personas (no kurām 20 ir mikrouzņēmumu nodokļa maksātāji), kas nodarbina divus un vairāk darbiniekus. VID veicot nozares pārbaudes un apkopojot statistikas datus konstatēja, ka 2014.gadā FSn nodarbināto vidējie mēneša ienākumi ir 165 EUR, kas ir 22,4 % apmērā no vidējās darba samaksas valstī (738 EUR). Atbilstoši Latvijas administratīvi teritoriālajam iedalījumam, 2014.gadā augstākie vidējie mēneša ienākumi FSn nodarbinātajiem bija Vidzemes plānošanas reģionā (198 EUR), savukārt zemākie – Zemgales plānošanas reģionā (130 EUR). 2015.gada februārī VID aicināja FSn strādājošos pašiem turpmāko divu mēnešu laikā novērst pārkāpumus saimnieciskajā darbībā: fiziskās personas legalizēt un reģistrēt saimniecisko darbību, novērst pārkāpumus nodokļu aprēķinu jomā un deklarēt gan saimnieciskās darbības ieņēmumus, gan darbiniekus, gan darbiniekiem aprēķinātās algas pilnā apmērā, tādējādi nodrošinot sev valsts sociālās garantijas un vienlaikus godprātīgi pildot savas saistības pret sabiedrību un valsti kopumā. VID brīdināja: ja persona pēc aicinājuma nereģistrē saimniecisko darbību, tiek piemērota administratīvā atbildība par saimnieciskās darbības nereģistrēšanu, piemērojot naudas sodu no 210 līdz 350 EUR un ar to saistīto nokavējuma naudu no laikā nenomaksātā pamatparāda 0,05 procentu par katru nokavēto dienu un soda naudu 100% apmērā, kā arī, ja netiks sniegti objektīvi pierādījumi par faktiskajiem saimnieciskās darbības ieņēmumiem pilnā apjomā, VID uzsāks vērienīgu preventīvo un represīvo pasākumu kopumu šīs nozares nodokļu maksātājiem - var veikt arī saimniecisko darbību ierobežojošus pasākumus, piemēram, nodokļu maksātāja vai tā struktūrvienības saimnieciskās darbības apturēšanu, administratīvā papildu soda – aizlieguma ieņemt noteiktus amatus – piemērošanu un citus.

Vienlaikus VID aicināja iedzīvotājus informēt par konstatētajiem pārkāpumiem nodokļu jomā, piemēram, kases čeku neizsniegšanu, nereģistrētiem saimnieciskās darbības veicējiem u.c. (VID, 2015).

Lai izsekotu nozares attīstības dinamiku un analizētu darba tirgū esošo situāciju, autore analizēja VID pieejamo informāciju uz 01.01.2019.g. (VID, 2019). un CSP Latvijas statistikas datus (CSP, 2019).

5.1. tabula

Nodokļu maksātāju skaits.

Nodokļu maksātāju skaits		**01.01.2017**	**01.01.2018**	**01.01.2019**
Valstī	Juridiskas personas	*222 643*	*217 772*	*208 593*
	Fiziskas personas	*129 747*	*134 234*	*136 651*
	NM kopā	*352 390*	*352 006*	*345 244*
Frizieru un skaistumkopšanas nozarē	Juridiskas personas	*1 892*	*1 795*	*1 664*
	Fiziskas personas	*6 760*	*7 405*	*7 528*
	NM Kopā	***8 652 (2,5%)***	***9 200 (2,6%)***	***9 192 (2,7%)***

No kopējā nodokļu maksātāju skaita FSn 2016.gadā veidoja 2,5%, 2017.gadā – 2,7% un 2018.gadā – 2,7%, savukārt, salīdzinot ar 2015.gada VID datiem pieaugums ir par 12%. Tas norāda, ka uzņēmēji ir ņēmuši vērā VID aicinājumus, ēnu ekonomika nozarē sāk lēnām uzrādīt pozitīvus rādītājus, nozare attīstās un pieaug pieprasījums. Statistikas dati norāda uz to, ka 59,7% FSn uzņēmumu darbības ilgums ir vairāk nekā 5.gadi, šīs rādītājs stipri neatšķiras no valstī vidēja 64,9% un liecina par to, ka uzņēmumi var pastāvēt.

Vidējais *valstī* darba devēju skaits mikrouzņēmumu nodokļa maksāšanas režīmā ir 45,75% pret darba ņēmēju skaitu (uz 01.01.2019), savukārt FSn šis procents ir 57,9%. Vidējais *valstī* darba devēju skaits vispārēja nodokļa maksāšanas režīmā ir 9,85% pret darba ņēmēju skaitu (uz 01.01.2019), savukārt FSn šis procents ir 22,8%. (5.4. att.)

	2016.gads	2017.gads	2018.gads
Vidējais darba ņēmēju skaits vispārējā nodokļu maksāšanas režīmā	3 204	2 886	2 754
Vidējais darba ņēmēju skaits mikrouzņēmumu nodokļa maksāšanas režīmā	2 435	1 932	1 903
Vidējais darba devēju skaits vispārējā nodokļu maksāšanas režīmā	621	607	628
Vidējais darba devēju skaits mikrouzņēmumu nodokļa maksāšanas režīmā	1 348	1 087	1 102

5.4. att. **Vidējais darba ņēmēju un darba devēju skaits FSn uz 01.01.2019.** *Avots VID, 2020.*

Vidējais *valstī* fiziskas personas skaits no kopēja nodokļa maksātāju skaita ir 39,6% (01.01.2019), savukārt FSn šis procents ir 81,9%. (5.3. att)

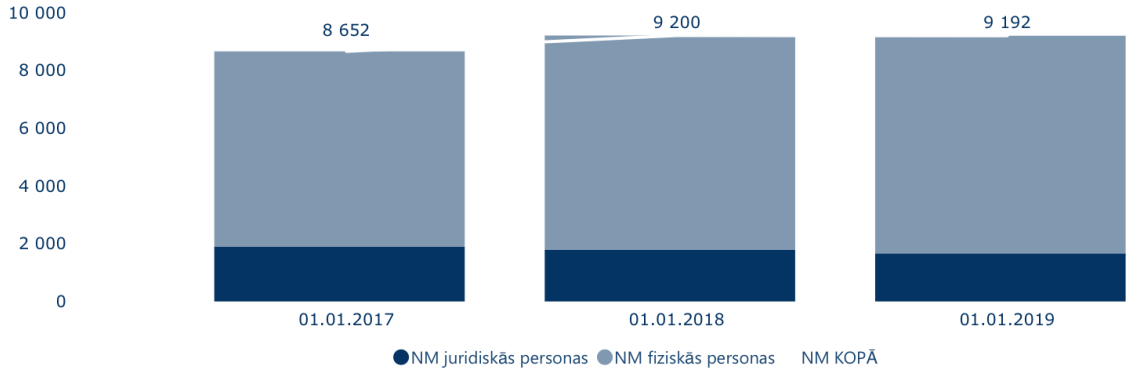

Datums	NM juridiskās personas	NM fiziskās personas	NM KOPĀ
01.01.2017	1 892	6 760	8 652
01.01.2018	1 795	7 405	9 200
01.01.2019	1 664	7 528	9 192

5.3. att. **Nodokļu maksātāju skaits FSn uz 01.01.2019**. *Avots VID, 2020.*

Autore izveidoja uzskatāmu tabulu, kur var skaidri redzēt, ka FSn strauji krītas vidējais ienākumu saņēmušo nodarbināto skaits, tajā paša laikā valstī šis procents pakāpeniski pieaug.

5.2. tabula

Vidējais DD, DN un ienākumu saņēmušo nodarbināto skaits

Vidējais DD, DN un ienākumu saņēmušo nodarbināto skaits		**01.01.2017**	**01.01.2018**	**01.01.2019**
Valstī	Vidējais DD skaits	*79 369*	*78 807*	*80 141*
	Vidējais DN skaits	*791 661*	*797 658*	*813 932*
	Kopā	*871 030*	*876 465*	*894 073*
	Vidējais ienākumu saņēmušo nodarbināto skaits	*742 120*	*748 791*	*764 868*
	Saņem algu %	***85,2%***	***85,4%***	***85,6%***
Frizieru un skaistumkopšanas nozarē	Vidējais DD skaits Mikrouzņēmums Pārējie DD	*1348* *621*	*1087* *607*	*1102* *628*
	Kopā DD	*1 969*	*1 694*	*1 730*

	Vidējais DN skaits Mikrouzņēmums Pārējie DN	*2435* *3204*	*1932* *2886*	*1903* *2754*
	Kopā DN	*5 639*	*4 818*	*4 657*
	Kopā	*7608*	*6512*	*6387*
	Vidējais ienākumu saņēmušo nodarbināto skaits Mikrouzņēmums Pārējie DN	*1969* *2878*	*1589* *2587*	*1531* *2456*
	Kopā	*4847*	*4176*	*3987*
	Saņem algu %	***63,7%***	***64,1%***	***62,4%***

Vidējais *valsts īpatsvars* darba ņēmēju ienākumiem, kuri mazāki par valstī noteikto minimālo darba algu ir 16,4% un virs 1400 EUR saņem 17,4 % (2018.gads), savukārt FSn šis procents ir 66% un virs 1400 EUR saņem 0,8%. Vidējais *valsts īpatsvars* darba devēju ienākumiem, kuri mazāki par valstī noteikto minimālo darba algu ir 46,8% un virs 1400 EUR saņem 3,9 % (2018.gads), savukārt FSn šis procents ir 76,8% un virs 1400 EUR saņem 0,3%.

5.3. tabula

Vidējie darba ienākumi, EUR.

Vidējie darba ienākumi, EUR		**01.01.2017**	**01.01.2018**	**01.01.2019**
Valstī	Vispārējā NM režīmā (Bruto)	785	903	989
	Mikrouzņēmumu NM režīmā (Neto)	551	566	564
	Vidējais kopā	**654,5**	**734,5**	**776,5**
Vidēja stundas tarifa likme		5,84	6,25	6,91
Vidējais nostrādāto stundu skaits mēnesī		126	130	128
Frizieru un skaistumkopšanas nozarē	Vispārējā NM režīmā (Bruto)	217	244	275
	Mikrouzņēmumu NM režīmā (Neto)	267	281	284
	Vidējais kopā	**242**	**262,5**	**279,5**
Īpatsvars no valsts vidējiem ienākumiem		*37%*	*35,7%*	*36%*
Vidēja stundas tarifa likme frizieriem		*2,53*	*2,98*	*3,32*

Vidējais nostrādāto stundu skaits mēnesī	*73*	*77*	*75*
Īpatsvars no valsts vidējo nostrādāto stundu skaitu mēnesī	*58%*	*59%*	*58%*

FSn speciālistiem vidējais nostrādāto stundu skaits mēnesī ir par 42 % mazāk, nekā vidēji valstī un stundas tarifa likme vidēji veido 36% no valsts vidējas stundu tarifa likmes.

CSP dati par vidējo darba samaksu mēnesi un vienas stundas darbaspēka izmaksas atšķīrās no VID datiem, ir norādītā lielāka stundas likme un vidēja alga Latvijā (CSP, 2020).

5.11. Darba samaksa un valstī noteiktā minimālā darba alga vidēji mēnesī (eiro); 2007–2018
5.11. Average monthly earnings and national minimum wage (euro); 2007–2018

Gads Year	PAVISAM TOTAL		Sabiedriskajā sektorā Public sector		Privātajā sektorā Private sector		Valstī noteiktā minimālā darba alga National minimum wage
	bruto gross	neto net	bruto gross	neto net	bruto gross	neto net	
2007	566	407	674	481	515	371	171
2008	682	498	803	581	623	457	228
2009	655	486	717	529	616	459	256
2010	633	450	669	476	608	433	256
2011	660	470	700	494	636	456	285
2012	685	488	731	514	658	474	285
2013	716	516	766	542	689	501	285
2014	765	560	812	584	741	548	320
2015	818	603	853	619	799	594	360
2016	859	631	885	639	845	627	370
2017	926	676	948	680	915	673	380
2018	1004	742	1028	751	991	737	430

5.4. att. **Vidēja darba samaksa valstī (eiro) 2007 – 2018**. Avots CSP, 2020.

5.18. Vienas stundas darbaspēka izmaksas (eiro); 2007–2018
5.18. Hourly labour costs (euros); 2007–2018

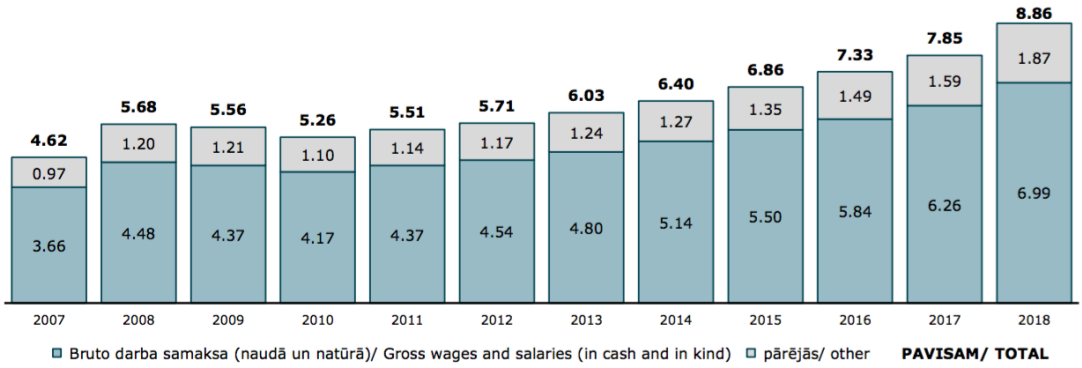

5.5.att. **Vienas stundas darbaspēka izmaksas valstī (eiro) 2007 – 2018**. Avots CSP, 2020.

Nedeklarētas darba algas īpatsvars 2018.gadā vidēji valstī ir 19,3%, FSn šis procents ir 40%. (*Attēls Nr. 6.)* Nedeklarēto mikrouzņēmumu darbinieku ienākumu īpatsvars ir atšķirīgs: 2016.gadā veidoja 18,9 % savukārt 2017.gadā bija pieaudzis līdz 24% (VID, 2019). Autorei nav skaidrs, no kādiem avotiem tiek ņemti šie rādītāji, jo FSn nav tādās izpratnes, ka vidēja frizieru amata alga valstī nav un nekad nevar būt. Uz FSn strādājošo darba algu ir ļoti daudz ietekmējošo faktoru, ka piemērām: gadalaiks, reģions, atrašanas vieta, speciālistu kvalifikācija,

izejmateriālu cenu kategorija, klientu maksātspēja un citi. Cenas par vienlīdzīgu pakalpojumu var būt no 5 līdz 100 eiro.

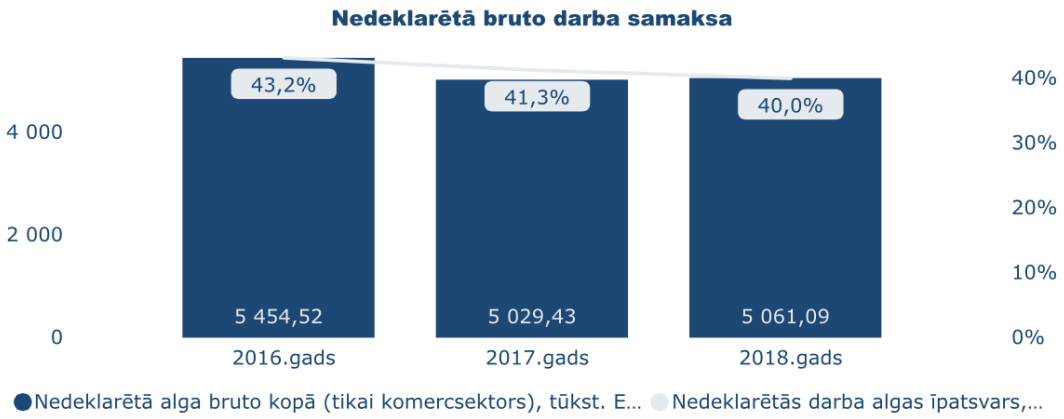

5.6. att **Nedeklarētās darba algas īpatsvars FSn 01.01.2019**. Avots VID, 2020.

Analizējot VID pieejamo informāciju par FSn, redzams, ka vidējās stundas tarifa likmes ir ļoti atšķirīgas no valstī vidējās. Neskatoties uz to, ka lielākā daļa darba devēju valstī ievēro minimālo stundas tarifa likmes nosacījumus, 71,4% (2014.gadā - 72,1 %) nozarē nodarbināto saņem ienākumus, kas nesasniedz minimālo darba algu valstī, jo strādā nepilnu darba laiku. Šis rādītājs uzskatāmi norāda uz iespējamiem normatīvo aktu prasību pārkāpumiem un attiecīgi arī uz nepilnu nodokļu nomaksu no darba ņēmēju darba ienākumiem. Minētie dati liecina, ka FSn notiek ne tikai izvairīšanās no nodokļu nomaksas, bet tiek kropļota godīga konkurence un veselīga uzņēmējdarbības vide kopumā.

Mūsdienu situācijas analīze.

Pēc autores domām un pieredzes, lielākais trieciens un ēnu ekonomikas uzplaukums FSn strādājošiem uzņēmumiem bija 2010.gadā, kad tika nomainīta PVN likme no 5% uz 22%. Finanšu un pārvaldes krīzes laikā tās bija nepārdomāts solis no politikas veidotāju puses.

2004.gadā EM Juris Lujāns aicināja atbalstīt 5% PVN piemērošanu frizieru pakalpojumiem līdzšinējo 18% vietā un ES direktīva paredz, ka var piemērot pazemināto PVN likmi atsevišķiem tā saucamajiem darbietilpīgajiem pakalpojumiem, savukārt Finanšu ministrija noraidījusi Latvijas Skaistumkopšanas nozares asociācijas aicinājumu piemērot samazināto 5% PVN likmi. Lujāns aicina ņemt vērā tos ieņēmumus valsts budžetā, ko ilgtermiņā var sniegt ārvalstu klienti. "Konkrētajā gadījumā, ierodoties Latvijā izmantot friziera pakalpojumus, klienti vienlaicīgi kļūst par tūristiem, kuri šeit pavada vairākas naktis, izmantojot viesnīcu, izklaides un sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumus, kā ekonomikas ministrs esmu pārliecināts - tālredzīga nodokļu administrēšana valstij būtu daudz ienesīgāka," rezumēja Lujāns.

21.03.2006.gadā Valdība atbalstīja grozījumus likumā par PVN un no 01.01.2007.gada frizieru pakalpojumiem tika piemērota samazināta likme 5% apmērā. No 01.01.2009. gada tika paaugstināta PVN pamatlikme no 18% uz 21% un PVN samazinātā likme no 5% uz 10%. No 01.01.2010.gada frizieru pakalpojumiem sāk piemērot 21% PVN likmi un ar 01.01.2011.gadu tika palielināta standartlikme uz 22%. No 01.07.2012.gada PVN pamata likme tika atgriezta uz 21%. Analizējot augstāk minēto straujo nodokļu maiņu frizieru pakalpojuma sfērā var secināt, ka vislielākais nodokļu slogs bija tieši finanšu un pārvaldes krīzes laikā 2009 – 2011.gadā. 17% starpība PVN aprēķinā ir uz 340% nodokļu sloga paaugstinājums, pie nosacījuma, kad: pakalpojuma cenas kritums bija vismaz 30%, ražošanas izmaksas (tajā skaitā arī izejvielu iepirkums) pacēlas vismaz par 10%. Maksātspējas kritums, aktīva LR iedzīvotāju imigrācija, pakalpojuma apjoma un apgrozījuma straujš kritums sekmēja "izdzīvošanas instinkta pazīmi" - pāreju uz ēnu ekonomiku. Autore analizēja pētījumu atskaiti "Samazinātas PVN likmes piemērošanas pārtikas produktu grupām ietekme Latvijas tautsaimniecībā" (RISEBA, 2012) un saskatīja daudz "radnieciskas" problēmas ar skaistumkopšanas nozari. Ka piemēram: PVN likmes svārstība, ēnu un nelegālās ekonomikas izraisīto cenu politikas kropļošana, nereģistrēti ieņēmumi un negodīga konkurence.

Skaistumkopšanas salonos meistariem ir pieņemts maksāt procentu no apgrozījuma. Meistariem, atkarība no kvalifikācijas tiek piedāvāts no 25% līdz pat 80%. Augstāko procentu (50-70) parasti pieprasa meistari, kuriem ir liels klientu loks un pateicoties viņiem klienti nāk uz salonu saņemt arī papildus pakalpojumus. Ja uzņēmums ir PVN maksātājs, tad 21% no sniegtajiem pakalpojumiem tiek aizskaitīts uz valsts kasi, 30% veido ražošanas izmaksas (pastāvīgie un mainīgie izdevumi), 50% algas fonds (un tas ir labākais scenārijs), kā mēs redzam peļņas šeit vairs nav un ir izveidojies -1%. Ka piemēru, autore minēs aprēķinu salīdzināšanu PVN maksātājiem un patenta maksātājiem, lai rezultātā darbinieks saņem darba algu 500 EUR apmērā. Pieņemsim, ka salonā noslogojums vidēji 50% un darbiniekam pārējo laiku ir jāatrodas darbā (tādi ir vispārpieņemti nosacījumi), savukārt pašnodarbinātai personai savā meistardarbnīcā ir pieņemams ierasties uz iepriekš pierakstīto klientu. Izvelētais pakalpojums būs matu griezums, kas aizņem vienu stundu un maksa 15 EUR. Frizieriem patentmaksa Rīgā sastāda 100 EUR apmērā mēnesī, reģionos 50 EUR un pašnodarbinātiem šī summa tiek iekļauta 30% ražošanas izmaksās.

5.4. tabula

Algas aprēķins.

15,00 EUR pakalpojuma cena	21% PVN maksātājs	Pašnodarbināta persona
30% Ražošanas izmaksas (pastāvīgie un mainīgie izdevumi)	*4,50 EUR*	*4,50 EUR*
21% PVN (apmēram 20% un 1/% būs kompensēts ka priekšnodoklis)	*3,00 EUR*	*0,00 EUR*
Atlikušais algas fonds	*7,50 EUR*	*10,50 EUR*
Pakalpojumu skaists	*126,8*	*47,6*
Jāatrodas darba (stundas vidēji)	*253,6*	*56*
Jāsasniedz kopējo apgrozījumu	*1902,06 EUR*	*714,29 EUR*

Lai darbinieks (jauns speciālists) saņemtu uz rokas 500 EUR algu, darba dēvēju kopējie izdevumi būs 871,78 EUR. Lai nodrošinātu darbiniekam atvaļinājumu ir jāaprēķina izdevumus uz 11.mēnešiem, tad vidēji nopelnītam algu fondam mēnesi jābūt 951,03 EUR. Ņemot vērā aprēķinus, kuri ir norādīti tabulā, var secināt, ka frizierim vienkārši godīgi maksājot nodokļus nav iespējams nopelnīt sev vēlamo algu. Pat ja uzņēmums atteiksies no peļņas, neierēķinās pakalpojumu cenā procentu attīstībai un riskiem, frizieriem salonā būs jāstrādā piecas reizes lielāku stundu slodzi, jāveic par 80 matu griezumiem vairāk, lai nopelnītu to, ko pašnodarbināta persona var sasniegt 8 darba dienās, atrodoties darba vietā 8 stundas dienā. Pamatā salona klienti ir fiziskas personas, līdz ar to, samaksātais 21% PVN no pakalpojuma tiek pilnā apmērā ieskaitīts Valsts kasē. Par augstāk minēto apgrozījumu un darbinieku Valsts saņems no salona nodokļos 831,44 eiro un no pašnodarbinātās personas patenta maksu 100 vai 50 eiro. Aprēķini ir vispārināti un vienkāršoti, nav ņemta vērā salona darbinieka pārslodze, kas savukārt prasīs vēl papildus algas un nodokļu izdevumus, bet uzskatāmi parādīts, cik neizdevīgi uzrādīt uzņēmumiem reālo apgrozījumu, stundu uzskaiti un darba algu.

Secinājumi

FSn nodokļu maksātājiem ir konstatēti riski:

– nereģistrēta saimnieciskā darbība;

– darba attiecības, kas neatbilst darba tiesību regulējumam;

– pilnā apmērā nedeklarētas algas un nepilnīgas ziņas par darba ņēmējiem;

– zema vidējā stundas tarifa likme un ievērojams darbinieku īpatsvars, kam noteiktā stundas tarifa likme ir zem normatīvajos aktos noteiktās minimālās stundas tarifa likmes, kas norāda ne tikai uz algu izmaksu "aploksnēs";

– faktisko ieņēmumu neuzrādīšana pilnā apmērā un to iespējamā slēpšana, tādējādi izvairoties no nodokļu nomaksas.

PVN Frizieru un skaistumkopšanas nozarēs pakalpojumiem ir regresīva rakstura nodoklis – šīs nodoklis veido lielāku finansiālo slogu, veicina negodīgo konkurenci un ēnu ekonomiku.

Mikro un mazo uzņēmu atbalsta politika un darbietilpīgs pakalpojumu raksturs ir galvenais iemesls kāpēc ES valstis piemēro samazinātās PVN likmes frizieru pakalpojumiem, kā piemēram: Luksemburga, Slovēnija, Somija, Kipra, Nīderlandi, Polija, un citi.

PVN likmes samazināšana ir nozīmīgs instruments, kas samazina ēnu un nelegālās ekonomikas izraisīto pakalpojuma cenu politikas kropļošanu. No uzņēmejdarbības vides uzlabošanas viedokļa PVN samazināšana ir atbalstāma darbietilpīgo (roku darbs) pakalpojumu sektoros, kur ir liels nelegālas ekonomikas izraisīts cenu kropļošanas risks.

Latvijā PVN augsta likme ir galvenais iemesls, kādēļ skaistumkopšanas saloni izvēlās vai nu slēpt ienākumus, vai piedāvā darbiniekiem maksāt patentmaksu.

Bez papildus detalizētas analīzes par ēnu ekonomiku FSn sektoros nav iespējams sniegt precīzu atbildi par PVN samazināšanas ietekmi uz ēnu ekonomiku. Vērtejot statistikas un pētījumu datus, var secināt, ka piemērojot samazināto PVN likmi ēnu ekonomikas apmērs skaistumkopšanas nozārē varētu samazināties līdz 20 %.

PVN nodokļa likmes samazināšanai ir pozitīva ietekme uz FSn ekonomiskiem rādītājiem, ir jāņem verā arī to, ka skaistumkopšanas pakalpojumiem faktiski nav importa un ir izteikta sezonalitāte.

Kopējais valsts ieguvums no PVN likmes samazināšanas ir pozitīvs, jo palielināsies iemaksas IIN un VSAI.

Pašlaik izteikti liels pakalpojuma cenu kropļošanas risks pastav individualo darba veicēju (komenrsantu), pašnodarbināto, patenta maksātāju un nereģistrēto segmentā. Šājos segmentos darbojas liels mazo pakalpojuma sniedzēju skaits (izbrauc pie klienta, apkalpo mājas, īrē slēgta tipa telpas), kuriem nav jādeklarējas kā PVN maksātājiem un kuri var salīdzinoši viegli izvairīties no pārdoto preču un pakalpojumu pilnīgas uzskaites, sniedzot

pakalpojumus bez čekiem. FSn minetie dalībnieki ir ieinteresēti saņemt neuzskaitītus ieņēmumus un, sniedzot individuālus pakalpojumus, to ir salīdzinoši vienkārši izdarīt.

Lai godīgi strādātu un pilnība maksātu nodokļus, nodrošinātu darbiniekiem konkuretspējīgu atalgojumu, - FSn 21% PVN maksātāju uzņēmumiem vismaz trīskārtīgi ir jāpaceļ pakalpojuma cenas.

6. PROFESIJAS STANDARTA FRIZIERIS ATBILSTĪBA TIRGUS PIEPRASĪJUMAM

PI satura reformā ir noteikti būtiskie faktori PS kvalitātes prasībām:

- Publiskais iepirkums
- Formālās izglītības vai neformālās izglītības ietvars
- Atbilstība valsts interesēm
- Atbilstība darba devēju interesēm
- Atbilstība personības izaugsmes interesēm
- ieteikumi:
- Profesionālu ekspertu iesaiste;

Profesijas standarta **kvalitātes izstrādes kritēriji**:

1. Visu kvalifikācijas prasību atspoguļošana.

2. Aktualitāte – ņemot vērā situāciju darba tirgū un atspoguļojot kvalifikācijas prasības, kuras pašlaik ir patiesi nepieciešamas.

3. Atbilstība nozares ietvaros kvalifikācijām.

4. Sarežģītības pakāpe, kas raksturo profesijai raksturīgās darba funkcijas, un šīs profesijas nepieciešamās kompetences (prasmes, zināšanas, attieksme) atbilstība Latvijas kvalifikāciju sistēmas kvalifikācijas līmenim nepieciešamai neatkarībai.

5. Teksta skaidrība un īss raksturs (īss apraksts)

6. Visu lietotāju nepārprotama izpratne par formulējumu ir vienāda.

7. Profesionālās terminoloģijas izmantošana.

8. Profesijas standarta izstrādes metodikas ievērošana.

Saskaņa ar PS un PKP izstrādes metodiku (VISC, 2017)

Lai noskaidrot atbildi uz darbā uzstādīto pētnecisko jautājumu un sasniegt darba mērķi, autore organizēja nozāres ekspertu, darba dēvēju un mācībspēku aptaujas fokusgrupu diskusijas (FGD) un padziļinātās intervijas.

Fokusgrupu diskusijas mērķis - dziļāk izprast auditorijas noskaņojumu par esošo situāciju darba tirgu, izcelt problēmas saistības ar jauniem kadriem.

Izlases raksturojums: Pētījumā tika noteiktas trīs FGD mērķa grupas – darba devēji, nozares eksperti un izglītotāji. Tika izstrādāti trīs FGD ceļveži – ar kopīgām vadlīnijām, taču

atbilstošu jautājumu formulējumu katrai mērķa grupai mērķis ir analizēt un izvērtēt PS Frizieris atbilstību darba tirgus prasībām. Pētījumā tika vērtēti:

Uzdevuma svarīgums. Cik svarīga ir šī uzdevuma veikšana Jūsu darbā?

Uzdevuma izpildes biežums. Cik bieži Jūs veicat šo uzdevumu?

Uzsākšanas pakāpe. Vai šī uzdevuma veikšana tiek gaidīta arī no iesācēja?

Sarežģītības novērtējums. Cik grūti ir šo uzdevumu apgūt?

Visi uzņēmēji, nozares speciālisti, Frizieru izglītotāji kuri piedalījās darba pētījumā

- pirmkārt pieprasīti nozares eksperti ar lieliskiem sasniegumiem Latvijas un ārzemju tirgū, aktīvo pozīciju un gatavību piedalīties nozares attīstības aktivitātes ;
- otrkārt ar pieredzi frizieru apmācībā;
- treškārt ar izcilu un bagātu pieredzi ikdienas frizieru darbā.

Darba devēju (uzņēmēju) kvalitatīvais pētījums iekļauj sevī: divas fokusa grupu diskusijas par situāciju darba tirgū, aktuālākiem un pieprasītākiem frizieru pakalpojumiem un 12 padziļinātās intervijas par friziera PS kompetenču prasībām un to atbilstību ikdienas salona darbā. Veiktajās darba devēju fokusgrupu diskusijās respondenti pauž vienotu uzskatu, ka pašreizējā izglītības sistēma nespēj apmierināt augošās darba tirgus prasības.

Raksturojot darbaspēka kvalifikāciju Latvijā, uzņēmēji (respondenti) ir kritiski: darbaspēkam Latvijā, kopumā viņu skatījumā, ir zems izglītības, profesionalitātes un kvalifikācijas līmenis. Arī iniciatīvas, atbildības, darba ražīguma un darba motivācijas līmenis ir zems. Uzņēmēji pārsvarā uzskata, ka kvalificētāks būtu šaurakā speciālizācijā sagatavots frizieris ar stabilām prasmēm. Galvenie izglītības trūkumi, ko min darba devēji, ir teorētisko zināšanu un prakses atrautība no reālās darba vides, kā arī zems praktisko iemaņu līmenis. Darba devēji uzsver, ka absolventiem nav pietiekamas iniciatīvas un intereses par sasniegtajiem rezultātiem, nav motivācijas, vēlmes mācīties un strādāt, kā arī viņi nav spējīgi pieņemt lēmumus patstāvīgi.

Svarīgākie darbinieku atlases kritēriji salonos šobrīd: darba ētika (87%), degsme un vēlme strādāt un mācīties (82%), darba prasmju demonstrējums nokrities no 2012. gada 83,3% uz 56 %.

Nozares ekspertu un izglītotāju kvalitatīvais pētījums iekļauj sevī: divas fokusa grupu (skatīt 7. pielikumā) diskusijas par standarta saturu, aktuālākiem un pieprasītākiem frizieru pakalpojumiem, 12 padziļinātās intervijas par friziera PS kompetenču prasībām un to atbilstību ikdienas salona darbā un 24 padziļinātas aptaujas par pienākumu un uzdevumu noteikšanu frizieriem. Veiktajās fokusgrupu diskusijās respondenti pauž vienotu uzskatu, ka pašreizējā izglītības sistēma nespēj apmierināt augošās darba tirgus prasības un esošo PS nevar realizēt esošo PIP apjoma ietvaros, kā arī nepamatoti augstām prasībām pret iesācējiem. Izglītotāju

fokusgrupu respondentu vērtējums šajā jautājumā sakrita ar darba devēju vērtējumu: viņi noradīja, ka izglītības standarti ir viens no valsts izvirzīto prasību ievērošanas un īstenošanas garantiem un šobrīd šo standartu saturs un forma ir neapmierinošs, problēmas rodas, tos īstenojot dzīvē.

Profesijas pienākumu un uzdevumu pārbaudes pilno anketu (skatīt 8. pielikumā):

Izvērtējot Latvijā pārdoto frizieru pakalpojumu dinamiku, aptaujājot darba devējus un nozares ekspertus tiek konstatēts, ka PS Frizieris ir 15. neaktuālās kompetences no 49. Tiek izstrādāti 35.ieteikumi PS uzlabošanai un nepieciešamām izmaiņām. Šo informāciju ir vēlams nodot atbilstošo profesionālās izglītības programmu veidotājiem un īstenotājiem.

(Skatīt 10. pielikumā)

Uzņēmēju, nozares ekspertu un izglītotāju norādītie trūkumi un ieteikumi, lai uzlabotu Frizieru izglītības kvalitāti:

Secinājumi

1. ***Jauniešiem*** nav izpratnes par profesiju, pietrūkst professionalā identifikācija, neredz un neinteresējas par nozares iespējām, zināšanas neatbilsts evolūcijai un ir virspusīgas, emocionāli noguruši no informācijas plūsmas, trūkst fundamentālās zināšanas un prasmes pielietot mūsdienīgo aprīkojumu; sliktas komunikācijas, sociālas un pašu prezentācijas prasmes;

2. Lielākai daļai jauniešu piemīt motivācijas un pamata kompetences trūkums mācīties un strādāt, nav vēlmes iemācīties kaut ko vairāk, nav adekvāts prasmju novērtējums no skolām;

3. Trūkst servisa standarti un tām atbilstošas valodas zināšanas.

Latvijā pakalpojumu sfērā ir nepieciešams zināt trīs valodas - latviešu, krievu un angļu. Jauna meistara veiksmīga iekļaušanās darba tirgū ir 85% serviss un 15% tehniskās prasmes.

4. Neprot izpildīt elementāras frizieru pamata prasmes: sagaidīt klientu, izmazgāt galvu, ieveidot matus, nogriezt taisno līniju; trūkst izpratnes par “matu” kultūru (ko izvēlās klienti, kādi ir matu tipi, cik pieprasīta ir bārdas kultūra un kāda matu tekstūra, struktūra un faktūra Latvijā visbiežāk ir sastopama;

5. Nav zināšanas par Latvijas kultūru un mākslu, nav attīstītas nacionālās vērtības un līdz ar to negrib palikt darbā salonā, nozarē un vispār Latvijā.

6. Nav konkurences starp jauniešiem skolā, pieņem visus bez atlases, tiek velti tērēti Valsts un ESF līdzekļi; nepieciešama garantija, ka jaunietis vismaz noteiktu laiku paliek

strādāt uzņēmumā vai nozarē Latvijā; skolas vienkārši pilda auklītes funkciju, nodarbina jauniešus, nevis sagatavo meistarus skaistuma biznesam.

7. ***Pasniedzējiem*** trūkst zināšanas par salona reālo dzīvi un darba kultūru, par jaunākām tehnoloģijām un tehnikām, darbam atvēlēto laiku un klienta orientāciju uz ātri izpildāmām procedūrām (kā piemērs: matu griezšana ar matu mašīnīti);

8. PS ir pārlieku samākslots, "izzīsts no pirksta", daudz prasības komerciāli nelietderīgas, dažas no PS prasībām ir bīstamas un kaitīgas videi (skūšana, ķīmiska taisnošana). Daudzām kompetencēm nevar nodrošināt praktiskās mācības (bārddzinis, pastiža darbi, matu ķīmiska taisnošana un ilgviļņi, aksesuāru pielietošana, matu pieaudzēšana, diagnostikas aprīkojuma lietošana). Lielie teksti neveicina kvalifikācijas apguvi, labs amatnieks uzreiz – tas ir ģēnijs.

9. PS paredz virkni ar norobežojumiem iekļaušanai darba tirgū, papildus prasības no darba devējiem vai phrases vietām, pēc nevajadzīgiem komerciāli nepieprasītiem, papildus piederumiem, materiāliem un aprīkojumu.

10. Izglītotājiem trūkst mācību līdzekļi, vienotas terminoloģijas, sarunu vārdnīcas LV/RU/ENG valodas prasmes apguvei, metodiskais atbalsts, atbalsts no Veselības ministrijas priekšmetu satura izstrādē un metodisko materiālu izstrādē; nav piemērotas tālākizglītības programmas pedagogiem, amata prasmes pilnveidei nepietiek laika, no IZM piedāvātie kursi ir pārpildīti ar lieku informāciju, sarežģītiem tekstiem un nederīgu ikdienas informāciju.

Ieteikumi

1. Salonos nepieciešamās bāzes ABC lietas: matu griešana, matu veidošana un matu krāsošana, izglītības saturu vajag pārņemt no pasaules vadošajām skolām – modes tendences un koptēla modelēšana netiek pasniegtas bāzes kursā, bet ir izstrādāts veiksmīgs metodiskais materiāls un apmācību programmas.

2. Ir nepieciešams papildināt programmu ar mākslas vēsturi, kulturoloģiju, krāsu mācību.

3. PS Frizieris nepieciešams atvieglot par 50 %, atteikties no vismaz 35% liekā satura un ir jāizveido PKP profesiju specializācijām.

4. Jauno speciālistu skolā ir jāgatavo, kā darba ņēmēju, nevis uzņēmēju, nav iespējams uzreiz pēc skolas pildīt 100% PS un arī nevajag, meistara uzraudzība un atbalsts salonā ir nepieciešams vismaz pirmajos divos gados.

5. PS Frizieris – stilists jāpilnveido, profesiju vajag apgūst tikai ar iepriekšējo programmas Frizieris apguvi un vismaz 3.gadu darba stāžu.

6. Nodokļu slogs un tā mazināšanas nepieciešamība uzņēmumu motivēšanai dalībai DVB mācībās (nepieciešami valsts un pašvaldības noteikti nodokļu atvieglojumi uzņēmumam).

7. Valstī nepieciešams atbilstošs uzņēmuma ieguldījuma un ieguvuma salāgojums. Piemēram, jānosaka atlīdzība uzņēmumam par izglītošanas darba veikšanu, t.sk. ņemot vērā, ka mācību laikā ir samazināta uzņēmuma produktivitāte.

8. Ir nepieciešams metodiskais centrs skaistumkopšanas nozarei un dalība starptautiskās asociācijās, ka piemērām OMC Hair World.

9. Valsts mērogā ir jārisina frizieru profesijas izglītības standartu, jāpasludina atklātais konkurss šim iepirkumam.

10. Nepieciešams pilnveidot modulārās programmas, trūkst stundas pamatprasmju apguvei.

11. Vajag izveidot šaurākas specializācijas, lai jaunais speciālists spēj pilnvērtīgi uzsākt darbu nozares salonos, strādājot komandā un saņemot atbalstu.

Papildus darba autore izveidoja frizieru profesiju karti, iekļaujot šauras specializācijas un ieteikumus LKI līmenim (skatīt 9. pielikumā)

Nobeigums

Motivācija iegūt izglītību, nepārtraukti pilnveidot dzīvei un darbam vajadzīgās kompetences kļūst par svarīgāko faktoru, kurš nodrošina sekmīgu zināšanu un prasmju apgūšanu, attieksmju veidošanu un to nepārtrauktu atjaunošanu mācību procesā. Skola, kurā ir vīzija par KATRA bērna un jaunieša izaugsmi un kurā mācās visi – ir mūsu kopīgais mērķis. Mainās uzsvari skolotāja darbībā – no zināšanu nodošanas uz mācīšanās vadīšanu. Mācību saturā – uzsvars uz padziļinātu izpratni, kopsakarību veidošanu. Mainījies pats jaunietis, un tas, ko viņš sagaida no izglītības. Pilnveidotais mācību saturs veidots, domājot par sasniedzamo rezultātu skolēnam un galvenais akcents - mācību pieejas maiņa.

Ar savu attieksmi un uzvedības kompetencēm ASV un Kanādas speciālisti ir sasnieguši lielisku servisu un augsta līmeņa apkalpošanas kultūru, kas pēc autores domām, skaistumkopšanas nozarē (un ne tikai) šis ir viens no svarīgākajiem faktoriem. Lai saņemtu friziera kvalifikāciju, minimālais apmācību laiks ASV ir 1200 kontaktstundas, savukārt Kanādas skolā ir jāpavada vismaz 1500 stundas vai 3000 stundas apmācībās pie DD. Kompetences vērtēšana notiek valsts centros, teorijas tests 120-150 jautājumi (1,5 -2 stundas) un 5,5 - 6 stundas praktiskais pārbaudījums. Atļauju darbam ir iespējams saņemt sekmīgi nokārtojot eksāmenu uz 70 %.

Balstoties uz funkcionālās kompetences pieeju Lielbritānijas friziermākslas pārstāvji sasnieguši augstākās virsotnes. Pasaules vadošās skolas (Vidal Sassoon, Saco, Mahagony, Toni&Guy un citas), atrodas tieši Londonā un tiek pārstāvētas visā pasaulē. Lielbritānijā frizieriem ir 5 līmeņi, minimālais apmācību laiks ir 800 stundas, maksimālais ir 3,5 gadi Bakalaura programmā. Neskatoties uz izmaksām, augstāk minētām skolām ir vislielākais pieprasījums. Kvalifikācija tiek piešķirta sekmīgi nokārtojot eksāmenu uz 60 %.

Pēdējo piecu gadu laikā frizieru un skaistumkopšanas uzņēmumu skaits Lielbritānijā pieaudzis par 45%. Frizieru (54% ir pašnodarbinātie) un skaistumkopšanas uzņēmumu izdzīvošanas rādītāji pēc pieciem gadiem ir augstāki nekā daudzās citās nozarēs. Gandrīz puse frizieru un vairāk nekā 60% cilvēku, kas nodarbojas ar skaistumkopšanu, ir vecumā no 16 līdz 34 gadiem. Mums ir jāmācās no labiem piemēriem un ir jāveido savs.

Analizējot situāciju Latvijā autore nonāca pie secinājuma, ka uz doto brīdi mums nav savas "nacionālās kultūras" kompetenču pieejā un tas nozīmē, ka ir lieliska iespēja veidot to no jauna. Būtisks atskaites punkts, pēc autores domām, ir Latvijas izglītības sistēmai sākumā izvērtēt kompetenču " nacionālo kolorītu", nevis ņemt par aksiomu svešus paradumus. Autore pēdējo divu gadu garumā strādā 4 valstīs (Ukrainā, Lietuvā, Latvijā un Krievijā) un saskarās ar būtisku mācīšanu un mācīšanās atšķirību katrā valstī. Latvieši ir klusi, noslēgti, bailīgi,

atturīgi, pieticīgi un ļoti ziņkārīgi. Var būt mums tomēr jāsāk ar " lēnāk, bet tālāk"? Problēma ir tāda, ka mūsu nozarē, ar jauno mācību satura ieviešanu, jau jāsāk vērtēt visas kompetences, bet " paaudze ar labu izpratni teorijā" vel nav gatava aktīvai komunikācijai divās (trīs) valodās, pašu prezentācijai, atklātai, radošai izpausmei un matemātikas pielietošanai friziermākslā. Viss augstāk minētais prasa, pirmkārt, uzmanību " tautas vērtībām, paradumiem, iepriekš sasniegtiem rezultātiem izglītībā un pieredzē". Tādējādi rūpīgi un pārdomāti izstrādātais kompetences modelis un tās vērtēšanas sistēma, noteikti palīdzēs risināt uzdevumus, kas saistīti gan ar indivīda, gan organizācijas darbības efektivitāti. Uz doto brīdi, bez skaidri definētiem vērtēšanas kritērijiem, vienotas metodikas, kompetenču novērtēšanas matricas, starp skolu sadarbībām, mēs nevaram kvalitatīvi vērtēt jaunus profesionāļus.

Secinājumi

- Profesionālas izglītības sistēma valstī ir pārmēru reglamentēta un birokratizēta.
- Profesiju standarts neatbilsti LM izstrādātajam un MK apstiprinātajam Profesiju klasifikatoram, nav saistības starp skaistumkopšanas nozares struktūrā iekļauto profesiju karti un Profesiju klasifikatoru.
- Skaistumkopšanas nozares struktūrā iekļauto profesiju karte, profesijām Frizieris un Frizieris – stilists, standarti ir izstrādāti, bet abām profesijām vēl nepieciešama standartu pārstrāde.
- Izglītības standartu noteiktie programmu veidošanas principi nav pamatoti, bet profesiju standartu prasību realizācijai izglītības programmās ir pakārtota nozīme, kas veicina profesionālas izglītības neatbilstību darba tirgus prasībām.
- Tikai nepārtraukta sadarbība starp izglītības sistēmu un darba tirgu var nodrošināt izglītības atbilstību darba tirgum.
- Atbilstību darba tirgum nevar nodrošināt tikai ar vienas kvalifikācijas piešķiršanu izglītības programmas absolventam tikai vienreiz dzīvē. Atbilstību var nodrošināt sistēma, kurā bez izglītības programmas ietilpst ar to saistītā kvalifikācijas celšana, pilnveidošana un maiņas iespēju nodrošināšana visa mūža garumā.
- Pieaug pieprasījums pēc skaistumkopšanas pakalpojumiem no ārvalstu tūristu puses. Galvenais motīvs ārvalstu tūristu pieprasījuma līmenim pēc šāda veida pakalpojumiem ir to augstā kvalitāte un konkurētspējīgas cenas.
- Prasmju pieprasījuma un piedāvājuma neatbilstības ES aizvien pieaug. Par to liecina tādi faktori kā bezdarbs, rekrutēšanas grūtības, prasmju novecošanās un sava potenciāla neizmantošana. Cedefop aptauja1 atklāj, ka 29% no ES pieaugušajiem ir pakļauti jebkāda veida kvalifikācijas neatbilstībām – viņi ir vai nu pārkvalificēti vai ar zemāku kvalifikāciju kā nepieciešams darba tirgū.
- Profesionālas izglītības programmu aktualizācijai ilgais nepieciešamais laiks kavē profesionālas izglītības mobilitāti un elastīgu sekošanu izmaiņām darba tirgū. Profesiju standartu izstrādāšana ir garš process, jo tam jābalstās uz nozares izpēti, tad uz profesiju standartu pamata izstrādā izglītības programmu. Izglītības programmai, mācību plāniem, priekšmetu programmām jābūt pakārtotām profesiju standartam, bet reāli pie izglītības programmu akreditācijas galveno vērību izglītības ierēdni pievērš izglītības standartu prasību izpildei.
- Darba devēju skatījumā lielākajai daļai arodizglītību un vidējo profesionālo

izglītību ieguvušajiem darbiniekiem nav pietiekama praktiskā sagatavotība, lai uzsāktu darbu specialitātē.

– Profesijas standartu vajadzētu aktualizēt pēc pieciem, vislabāk pēc trīs gadiem, bet šis process ir nevajadzīgi birokratizēts. Jaunu programmu var izstrādāt gada laikā. Izstrādāt jaunas vai pilnveidot profesionālās izglītības programmas ir nepieciešams profesionālas izglītības sistēmas modernizācijai un prestiža paaugstināšanai.

Kopsavilkums par Frizieru profesijas standartu:

– Atbilstība – PS neatbilsts ikdienas frizieru darba uzdevumiem, darba tirgu vajadzībām un darba dēvēju prioritātēm, kā arī nav piemērots labvēlīgai FSn videi.

– Ietekme – acīmredzams negatīvs efekts uz frizieru PI kvalitātes rādītājiem, darba vidi, valsts sociālekonomisko situāciju nozarē.

– Efektivitāte – darba tirgus pētījuma rezultāti apstiprina, ka PS esošā redakcija un saturs nav derīgs.

– Lietderīgums – VID un CSP statistiskie dati un citi pētījumi norāda , ka jāmeklē risinājumi kā izglītot frizierus ar zemākām izmaksām, lai ieguldījumi atmaksājas.

– Rezultivitāte - darba mērķis lielā mērā tiek sasniegts un autores izvirzītā hipotēze apstiprinājās: Profesionālās izglītības normatīvo aktu sistēmā ir daudz trūkumi, esošie skaistumkopšanas nozares pētījumi neatspoguļo reālo situāciju, izglītības satura veidotāji nepienācīgi pilda savus pienākumus un tas cieši saistīts ar to, ka Latvijā iegūstamā Frizieru kvalifikācija neatbilst tirgus pieprasījumam.

Ieteikumi

1. Pilnveidot nozares kvalifikāciju struktūru, ņemot vērā nozares profesiju reālo, darba tirgum atbilstošo raksturojumu, kā arī nozares profesijās ietilpstošo mūsdienīgo specializāciju. Definēt terminus – saistītās profesijas un specializācijas, veidot vienotu izpratni par nozares līdzīgu profesionālo kvalifikāciju īsāku apguvi mūžizglītības kontekstā.

2. Pielikumā autore izstrādāja savu redzējumu, balstoties uz šī darba veikto pētījumu.

3. Izstrādāt un ieviest 4.kvalifikācijas (5.LKI) līmeni friziermākslā, jo darba tirgū ir nepieciešami speciālisti, kuriem ir — spēja uzrādīt vispusīgas zināšanas un patstāvīgi plānot un organizēt darbu attiecīgajā jomā, uzņemoties atbildību, strādājot individuāli, komandā vai vadot citu cilvēku darbu. Izstrādāt valsts izglītības standartu atbilstošu 4.kvalifikācijas līmenim, izstrādāt valsts PKP atbilstošas 4.kvalifikācijas līmenim profesijas šaurākām specializācijām.

4. Ar atvērto konkursu izveidot spēcīgo un ieinteresēto NEP, ar mērķi izstrādāt jaunus un savlaicīgi atjaunot esošus PS, PII un PKP.

5. Pamatojoties uz šī pētījuma rezultātiem, darba tirgus tendencēm un IAP, mainīt tālākizglītības programmas proporcionālo apjomu "vismaz 30%" no vidējās izglītības programmas uz "vismaz 70%, atbilstoši reglamentētai atkāpei pieaugušiem ar iepriekš iegūto vidējo izglītību.

6. VISC izteikt piedāvājumu PII un visiem interesentiem, kā piemēram privātskolām, kosmētisko un aprīkojuma zīmolu pārstāvjiem, apvienot spēkus frizieru metodiskas centra izveidei, elektronisko mācību resursu un izglītības standartiem atbilstošu mācību līdzekļu izstrādei. Finansējumu šim projektam daļēji var segt visas iesaistītās puses. Zīmoliem, informācija par viņu produkciju mācību līdzekļos un citās vietnēs var kalpot kā satura marketings, skolām būs pieejama mācību literatūra un mācību līdzekļi, kas pielāgos izglītības pakalpojumu mūsdienu tendencēm. Privātskolām šis projekts noteikti atvieglos ikdienas darbu un finansiāli būs izdevīgs VISC realizēt vēl vienu uzdevumu līdzdalībai ar sociāliem partneriem. Ar centra palīdzību var organizēt pedagogu tālākizglītību un meistarības pilnveidi, veicināt radošo un inovatīvo pieeju izglītības procesam, nodrošināt pētniecisko, informatīvo, metodisko un citāda veida intelektuālo atbalstu izglītojamajiem, pedagogiem, izglītības iestādēm un profesionālajām organizācijām. Praktiskās apmācības var organizēt gan skolās, gan zīmolu studijās.

7. Saskaņot savā starpā Nozares klasifikācijas struktūru ar Profesijas klasifikatoru un Amatniecības kameras klasifikatoru.

8. Jāatbalsta tālmācības metožu izmantošanu, kas ļauj efektīvi savienot mācību procesu ar darbu. Jānodrošina atbalsts neformālajai izglītībai un jāpaplašina ikdienas izglītības iespējas. Jāorganizē neformālas un ikdienas mācīšanās iekļaušana formālās izglītības sistēmā.

9. Plašāk jāizmanto pakāpeniska karjeras veidošana pēc teorētiskām mācībām, ņemot vērā pieredzes iegūšanu, ikdienas izglītību un kompetenču iegūšanu un pilnveidošanu darba procesā.

Izmantotā literatūra un avoti

1. Boser U., 2018.g., Master training, *Mācīšanās ir apgūta uzvedība.* Pieejams: https://www.mastertraining.lv/raksti/params/post/1514399/macisanas-ir-apguta-uzvediba (Aplūkots 04.01.2020.)
2. Čakāne L., 2018.g., Mācīšanās lietpratībai. *Formatīvās vērtēšanas lomas pastiprināšanās, īstenojot mācīšanos iedziļinoties.* LU Akadēmiskais apgāds, (131.-145. lpp.)
3. Džugleja T., 2011.g., Mācību līdzeklis. *Tiesību pamati.* Rīgas Tirdzniecības tehnikums, (212. lpp.)
4. Fernāte A., 2014.g., Pētījums. *Pieaugušo izglītības kvalitāte un tās nodrošinājums*. Pieejams: http://www.muzizglitiba.lv/sites/default/files/06_Zin_PI_kvalitate_A_Fernate_2014_1.pdf (Aplūkots 04.01.2020.)
5. Līce A., 2016.g., LDDK Aptauja. *Darba devēju aptaujas par kvalificēta darbaspēka pieprasījumu rezultāti.* Pieejams: http://www.lddk.lv/wpcontent/uploads/2016/10/zinojums_aptaujas_rezultati.pdf (Aplūkots 02.01.2020.)
6. McClelland D. C., 1999.g., *David McClelland and Competencies.* Pieejams: http://www.nwlink.com/~donclark/hrd/case/McClelland.html (Aplūkots 02.01.2020.)
7. Namsone D., Oliņa Z., 2018.g., Mācīšanās lietpratībai. *Kā vērtē kompleksu sniegumu.* LU Akadēmiskais apgāds, (66.-92. lpp.)
8. Zaļaiskalne A., Rīga, 2014.g., Promocijas darbs *"Pārmaiņu vadība profesionālās izglītības satura pilnveidošanā Latvijā"* Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/5234/40523Anita_Zalaiskalne_2014.pdf?sequence=1(Aplūkots 04.01.2020.)
9. Delamare le Deist F., Winterton J., 2005.g., Toulouse Business School. France, *Human Resource Development International,* Vol. 8, No. 1, (27.–46. lpp.)
10. Kelley D., Herrigton M., Singer S., Bosma N., Globālais uzņēmējdarbības monitors 2015/16.g., 2017/18.g., Global Report, *Global Entrepreneurship Monitor*. Pieejams: *https://www.gemconsortium.org/report* (Aplūkots 02.01.2020.)
11. McClelland D. C., 1999,g., *David McClelland and Competencies.* Pieejams: http://www.nwlink.com/~donclark/hrd/case/McClelland.html (Aplūkots 02.01.2020.)
12. AIC. *Galvenie profesionālās izglītības sistēmas reformas aspekti.* Pieejams: http://www.aic.lv/ENIC/lat/lno/prof_1997/9.htm (Aplūkots 04.01.2020.)

13. AIKOS. SMM. LT. *Frizieru programmas veidi Lietuvā*. Pieejams: https://www.aikos.smm.lt/Registrai/_layouts/15/Asw.Aikos.RegisterSearch/ObjectFormSubsearchResult.aspx?o=KVAL&f=Kval&key=4534&searchCode=KvalProg&ro=11720&ctx_of=mezW3wFQsRU4z2sQSFCGcLBATUU%3d&pt=osr (Aplūkots 04.01.2020.)

14. AIKOS. LT. *Image design programma Lietuvā.* Pieejams: https://www.aikos.smm.lt/en/Study/SitePages/Home.aspx?ss=36fdf66c-6eec-41ae-99f0-d915759ebb73 (Aplūkots 04.01.2020.)

15. CEDEFOP. Eiropas PI attīstības centrs. Luksemburga, 2012.g. *Starptautiskās kvalifikācijas.* Pieejams: http://www.nkilatvija.lv/content/files/Cedefop_Starptautiskās_kvalifikācijas_2012.pdf (Aplūkots 04.01.2020.)

16. Coiffure EU. *European association of national employers' organisations in hairdresssing.* Pieejams: *https://www.coiffure.eu/* (Aplūkots 04.01.2020.)

17. CSP, 2018.g., Statistika. *Frizieru un skaistumkopšanas nozare.* Pieejams: https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/meklet?keyword=Frizieru+un+skaistumkopšanas+nozarē+&product_type%5Bstatistics_table%5D=statistics_table&product_type%5Binfographic%5D=infographic&publication_date%5Bmin%5D=&publication_date%5Bmax%5D=&reference_period%5B1%5D=1 (Aplūkots 02.01.2020.)

18. CSP, 2019.g., *Latvijas statistikas gadagrāmata.* Pieejams: https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas-temas/ekonomika/ikp/meklet-tema/359-latvijas-statistikas-gadagramata-2019 (Aplūkots 02.01.2020.)

19. Eiropas pusgada tematiskā faktu lapa (29.09.2017.), *Darba tirgu nepieciešamās prasmes.* (*5.lpp*.). Pieejams: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/european-semester_thematic-factsheet_skills-for-labour-market_lv.pdf (Aplūkots 04.01.2020.)

20. EPALE. *Nacionāla atbalsta sistēma pieaugušo izglītībā.* Pieejams: https://epale.ec.europa.eu/lv/home-page (Aplūkots 04.01.2020.)

21. ESF projekts 2018.g., "Profesionālās izglītības iestāžu efektīva pārvaldība un personāla kompetences pilnveide", rokasgrāmata. *Praktisks ceļvedis darbam ar pieaugušajiem profesionālās izglītības iestādēs.* Pieejams: https://visc.gov.lv/profizglitiba/dokumenti/metmat/esf_853_prakt_celvedis_2019.pdf (Aplūkots 04.01.2020.)

22. ES, EC Komisijas paziņojums (03.03.2010.), *Stratēģija gudrai, ilgtspējīgai un integrējošai izaugsmei* Pieejams: https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_LV_ACT_part1_v1.pdf (Aplūkots 02.01.2020.)

23. ES, IZM vienošanās 2015.g., *Rīgas secinājumi 22.06.2015.* Pieejams: https://www.izm.gov.lv/images/RigaConclusions_2015.pdf (Aplūkots 04.01.2020.)

24. ESF projekts *"Nozaru kvalifikācijas sistēmas izveide un profesionālās izglītības efektivitātes un kvalitātes paaugstināšana" (vienošanās Nr.2010/0274/1DP/1.2.1.1.1/10/IPIA/VIAA/001)* . Pieejams*:* https://visc.gov.lv/profizglitiba/dokumenti/programmas/modularas/skaist_001/karte.pdf (Aplūkots 02.01.2020)

25. ESAO/ Eiropas Savienība, 2015.g., The Missing Entrepreneurs, OECD Publishing. *Policies for Self- Employment and Entrepreneurship*. Pieejams: https://www.oecd.org/industry/the-missing-entrepreneurs-2015-9789264226418-en.htm (Aplūkots 02.01.2020.)

26. Eurostat, 2019.g., *Nodarbīnātibas statistika.* Pieejams: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Emp (Aplūkots 02.01.2020.)

27. HM. EE. *Par profesionālo izglītību Igaunijā.* Pieejams: https://www.hm.ee/en/activities/vocational-education (Aplūkots 04.01.2020.)

28. HM. EE. *Jaunas profesionālas apmācību programmas 2-5.līmenis Igaunijā*. Pieejams: https://www.hm.ee/sites/default/files/tabel_ru_ok_korr_c.pdf (Aplūkots 04.01.2020.)

29. IZM, 2016.g., ESF Projekts Nr. 8.3.1.1./16/I/002 *"Kompetenču pieeja mācību saturā"*Pieejams*: https://www.izm.gov.lv/images/aktualitates/2017/Skola2030Dokuments.pdf (*Aplūkots 02.01.2020.)

30. IDA-VIRUMMA. EE. *Valsts profesionālas izglītības centrs Ida Virumaa.* Pieejams: https://kutsehariduskeskus.ee/ru/специальности/парикмахер%2C-3-года%2C-2-года#parikmaher_3_goda_2_goda (Aplūkots 04.01.2020.)

31. IZM (07.05.2019.) iekšējie noteikumi Nr. 1-6e/19/11. *Profesionālās izglītības programmu izstrādes kārtība*. Peejams: https://visc.gov.lv/profizglitiba/dokumenti/programmas/programmu_izstr_kartiba.pdf (Aplūkots 04.01.2020.)

32. KTMC. LT. *Frizieru profesijas apguves nosacījumi Lietuvā.* Pieejams: https://www.ktmc.lt/stojantiesiems/mokymo-programos/kirpejas.html (Aplūkots 04.01.2020.)

33. KUTSEKODA. EE. *Kvalifikācijas ietvarstruktūra Igaunijā.* Pieejams: https://www.kutsekoda.ee/en/estonian-qualifications-framework-estqf/ (Aplūkots 04.01.2020.)

34. KUTSEKODA. EE. *Par kompetenču apguvi 5.kvalifikācijas līmenis frizieris Igaunijā*. Pieejams: https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10645867 (Aplūkots 04.01.2020.)

35. LAK. *Latvijas Amatniecības kamera*. Pieejams: *http://lak.lv/pub/index.php?id=97* (Aplūkots 04.01.2020.)

36. LDB. LT. *Informācija par formālo mācību programmu – Plaša profila frizieris. Apmācība bezdarbniekiem.* Pieejams: http://www.ldb.lt/Informacija/PaslaugosAsmenims/Puslapiai/MokProgramosFormaliosiosPerziura.aspx?AspXPage=g_4AFF87A24786473C9F0D0E40710B2456:%2540ID%3D789 (Aplūkots 04.01.2020.)

37. LM, 2007.g., Pētījums. LU, GfK Baltic, Baltkonsults. *Profesionālās un augstākās izglītības programmu atbilstība darba tirgus prasībām.* Pieejams: http://www.lm.gov.lv/upload/darba_tirgus/darba_tirgus/petijumi/profesionala_augstaka_izglitiba.pdf (Aplūkots 04.01.2020.)

38. LM, 2019.g., Cilvēku sasaiste ar darbavietām. *Latvijas aktīvās darba tirgus politikas izvērtējums.* Pieejams: http://www.lm.gov.lv/upload/Connecting-People-with-Jobs-Latvian-translation-vers-2.pdf (Aplūkots 02.01.2020.)

39. LM, 2019.g., *Profesiju klasifikators.* Pieejams: http://www.lm.gov.lv/lv/14128-darba-devejiem/profesiju-klasifikators#jstree_search (Aplūkots 04.01.2020.)

40. MK (24.11.2005.) noteikumi Nr. 670 (prot. Nr. 62 31. §) *Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 8.3.1. specifiskā atbalsta mērķa "Attīstīt kompetenču pieejā balstītu vispārējās izglītības saturu" 8.3.1.1. pasākuma "Kompetenču pieejā balstīta vispārējās izglītības satura aprobācija un ieviešana" īstenošanas noteikumi.* Pieejams*: https://likumi.lv/ta/id/278201-darbibas-programmas-izaugsme-un-nodarbinatiba-8-3-1-specifiska-atbalsta-merka-attistit-kompetencu-pieeja-balstitu-visparejas* (Aplūkots 02.01.2020)

41. MK (09.10.2018.) noteikumi Nr. 626 *"Noteikumi par obligāti piemērojamo profesiju standartu un profesionālās kvalifikācijas prasību sarakstu un tajā iekļauto profesiju standartu un profesionālās kvalifikācijas prasību publiskošanas kārtību"*. Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/302154-noteikumi-par-obligati-piemerojamo-profesiju-standartu-un-

profesionalas-kvalifikacijas-prasibu-sarakstu-un-taja-ieklauto-profesiju (Aplūkots 04.01.2020.)

42. MK (30.08.2011.) noteikumu Nr.662 *"Profesionālās kvalifikācijas eksāmenu norises kārtība akreditētās profesionālās izglītības programmās"* .Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/235206-profesionalas-kvalifikacijas-eksamenu-norises-kartiba-akreditetas-profesionalas-izglitibas-programmas (Aplūkots 04.01.2020.)

43. MK (27.06.2000.) noteikumi Nr.211 *" Noteikumi par valsts profesionālās vidējās izglītības standartu un valsts arodizglītības standartu".* Pieejams: *https://likumi.lv/ta/id/8533#piel1* (Aplūkots 04.01.2020.)

44. MK (29.11.2005.) noteikumi Nr.902 "*Kārtība, kādā izsniedzami profesionālās pilnveides un profesionālās ievirzes izglītību apliecinoši dokumenti".* Pieejams: *https://likumi.lv/ta/id/122686-kartiba-kada-izsniedzami-profesionalas-pilnveides-un-profesionalas-ievirzes-izglitibu-apliecinosi-dokumenti* (Aplūkots 04.01.2020.)

45. MK (22.02.2011.) noteikumi Nr.146 "*Kārtība, kādā novērtē ārpus formālās izglītības sistēmas apgūto profesionālo kompetenci".* Pieejams: *http://m.likumi.lv/doc.php?id=226788* (Aplūkots 04.01.2020.)

46. MK (23.05.2017.) noteikumi Nr.264 *"Noteikumi par Profesiju klasifikatoru, profesijai atbilstošiem pamatuzdevumiem un kvalifikācijas pamatprasībām".* Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/291004-noteikumi-par-profesiju-klasifikatoru-profesijai-atbilstosiem-pamatuzdevumiem-un-kvalifikacijas-pamatprasibam (Aplūkots 04.01.2020.)

47. MTS. LT. *Augstākā izglītība frizieriem Lietuvā.* Pieejams: https://en.mtf.viko.lt/degree-programmes/ (Aplūkots 04.01.2020.)

48. MARIDEL. EE. *Tālākizglītības programmas frizieriem Igaunijā. P*ieejams: http://www.maridel.ee/обучение-взрослых/ (Aplūkots 04.01.2020.)

49. NVTC. EE. *Apmācība pie darba devēja Igaunijā*. Pieejams: http://www.nvtc.ee/files/dokumendid/04112015_opipoisioppest_venekeeles.pdf (Aplūkots 04.01.2020.)

50. OECD (22.06.2000.) ekspertu ziņojums *"Valsts izglītības politikas analīze - Latvija".* Pieejams: http://viaa.gov.lv/files/news/521/oecdaug8.pdf (Aplūkots 04.01.2020.)

51. OECD, 2019.g., OECD Publishing, Paris. *OECD Skills Strategy Latvia: Assessment and Recommendations, OECD Skills Studies.* Pieejams: https://www.oecd-ilibrary.org/education/oecd-skills-strategy-latvia_74fe3bf8-en (Aplūkots 04.01.2020.)

52. OECD (15.05.2019.), Connecting People with Jobs. *Evaluating Latvia's Active Labour Market Policies*. Pieejams: *http://www.oecd.org/publications/evaluating-latvia-s-active-labour-market-policies-6037200a-en.htm* (Aplūkots 02.01.2020.)

53. OECD, 2017.g., *Ekonomikas pārskats.* Pieejams: https://www.izm.gov.lv/lv/starptautiska-sadarbiba/oecd-prasmju-strategija (Aplūkots 02.01.2020.)

54. Pētījums „Profesionālā izglītība". *Skaistumkopšanas nozares apraksts. 2015.gads*. Pieejams: https://viaa.gov.lv/library/files/original/Skaistums_petijums_noz_prof_izgl_apraksts.pdf (Aplūkots 04.01.2020.)

55. Projekts 2017.g., Nacionālie koordinatori Eiropas programmas īstenošanai pieaugušo izglītības jomā. "*Vadlīnijas pieaugušo neformālās izglītības kvalitātes nodrošināšanas politikas ieviešanai".* Pieejams*: http://www.muzizglitiba.lv/sites/default/files/02032018_Vadlinijas_pieaug_izgl_kvalit_labots.pdf* (Aplūkots 04.01.2020.)

56. RISEBA, 2012.g., Pētījumu atskaite. *"Samazinātas PVN likmes piemērošanas pārtikas produktu grupām ietekme Latvijas tautsaimniecībā".* Pieejams: *https://www.zm.gov.lv/public/ck/files/ZM/TP%20petijumi/KOPA_PVN_2012.pdf* (Aplūkots 02.01.2020)

57. Saeima (20.12.2012.), *Latvijas Nacionālās attīstības plāns 2014.–2020. gadam.* Pieejams: https://www.pkc.gov.lv/lv/valsts-attistibas-planosana/nacionalais-attistibas-plans (Aplūkots 04.01.2020.)

58. Saeima (22.05.2014.), *Izglītības attīstības pamatnostādnēs 2014.–2020. gadam.* Pieejams: http://m.likumi.lv/doc.php?id=266406 (Aplūkots 04.01.2020.)

59. TTHK. EE. *Programmas piemērs 5.kvalifikācijas līmenis frizieru meistars Igaunijā.* Pieejams: http://www.tthk.ee/wpcontent/uploads/2017/03/Mesterjuuksur_rakenduskava_kutseope_130158_30EKAP.pdf (Aplūkots 04.01.2020.)

60. TTHK.EE. *Programmas piemērs 5.kvalifikācijas līmenis frizieru meistars Igaunijā.* Pieejams: http://www.tthk.ee/wp-content/uploads/2017/09/Meistejuuksur-õppekava-5.-taseme-jätkuõpe.pdf (Aplūkots 04.01.2020.)

61. UAB Hairstylist Studio .LT. *Informācija par formālo mācību programmu – Plaša profila frizieris. Mācību plāni 29 un 38 nedēļu apmācībai. P*ieejams: http://www.kirpejukursai.lt/puslapis/formali-mokymo-programa-38-sav (Aplūkots 04.01.2020.)

62. UNI Europa. *European services workers union.* Pieejams: http://www.uni-europa.org/category/hair-and-beauty/ (Aplūkots 04.01.2020.)

63. VISC ESF projekts Nr. 8.5.2.0/16/I/001 *"Nozaru kvalifikācijas sistēmas pilnveide profesionālās izglītības attīstībai un kvalitātes nodrošināšanai".* Pieejams: https://visc.gov.lv/visc/projekti/esf_852.shtml (Aplūkots 02.01.2020.)

64. VISC, 2019.g., *Gada publiskais pārskats 2018.g.* Pieejams: https://visc.gov.lv/visc/dokumenti/gadp2018.pdf (Aplūkots 04.01.2020.)

65. VISC. *Skaistumkopšanas nozares struktūrā iekļauto profesiju karte* Pieejams: https://visc.gov.lv/profizglitiba/dokumenti/nozkval/NKSK_skaistumkopsana.pdf (Aplūkots 04.01.2020.)

66. VISC (10.04.2019.), *Skaistumkopšanas nozares kvalifikāciju struktūra.* Pieejams: *https://visc.gov.lv/profizglitiba/dokumenti/nozkval/NKS_skaistumkopsana.pdf* (Aplūkots 04.01.2020.)

67. VISC, 2017.g., *Profesiju standartu, profesionālās kvalifikācijas prasību izstrādes metodika.* Pieejams: https://visc.gov.lv/profizglitiba/dokumenti/standarti/ps_pkp_izstrades_metodika.pdf (Aplūkots 04.01.2020.)

68. VISC, 2013.g., *Friziera-stilista profesijas standarts.* Pieejams: https://visc.gov.lv/profizglitiba/dokumenti/standarti/ps0496.pdf (Aplūkots 04.01.2020.)

69. VISC, 2018.g., *Friziera profesijas standarts.* Pieejams: *https://visc.gov.lv/profizglitiba/dokumenti/standarti/2017/PS-084.pdf* (Aplūkots 04.01.2020.)

70. VISC, 2015.g., *Metodiskie ieteikumi modulāro profesionālās izglītības programmu izstrādei.* Pieejams: https://visc.gov.lv/profizglitiba/dokumenti/metmat/metiet_modul_progr_izstr_2015.pdf (Aplūkots 04.01.2020.)

71. VISC. *Moduļu karte. Skaistumkopšana.* Pieejams: *https://visc.gov.lv/profizglitiba/dokumenti/programmas/modularas/skaist_001/karte.pdf* (Aplūkots 04.01.2020.)

72. VISC. *Modulārās profesionālās izglītības programma. Frizieris – stilists.* Pieejams:https://visc.gov.lv/profizglitiba/dokumenti/programmas/modularas/skaist_001/programmas/p01.pdf (Aplūkots 04.01.2020.)

73. VISC. *Profesionālās kvalifikāvijas Frizieris – srilists eksāmena saturs.* Pieejams: https://visc.gov.lv/profizglitiba/eksameni/saturs.shtml (Aplūkots 04.01.2020.)

74. VISC, 2018.g., *Centralizēto profesionālās kvalifikācijas eksāmenu programmas.* Pieejams: https://visc.gov.lv/profizglitiba/eksameni/dokumenti/cpke_programmas.pdf (Aplūkots 04.01.2020.)

75. VISC, 2019.g., *Gada publiskais pārskats 2018.g.* Pieejams: https://visc.gov.lv/visc/dokumenti/gadp2018.pdf (Aplūkots 04.01.2020.)

76. VISC statistika. *Eksaminācijas institūciju iesūtītie eksāmenu rezultātu kopsavilkumi.* . Pieejams: https://visc.gov.lv/profizglitiba/eksameni/statistika.shtml (Aplūkots 02.01.2020.)

77. VISC. *Friziera – stilista profesijas standarts*. Pieejams: https://visc.gov.lv/profizglitiba/dokumenti/standarti/ps0496.pdf (Aplūkots 04.01.2020.)

78. VISC. *Friziera profesijas standarts.* Pieejams: https://visc.gov.lv/profizglitiba/dokumenti/standarti/2017/PS-084.pdf (Aplūkots 04.01.2020.)

79. VIAA. Pētījums. *Skaistumkopšanas nozares apraksts. 2012.g.* Pieejams: http://viaa.gov.lv/files/free/12/14912/apraksts_skaistumkopsana_final_04042012.pdf (Aplūkots 02.01.2020.)

80. VIAA. Pētījums "Profesionāla izglītība". *Skaistumkopšanas nozares apraksts. 2015.g.* Pieejams: https://viaa.gov.lv/library/files/original/Skaistums_petijums_noz_prof_izgl_apraksts.pdf (Aplūkots 02.01.2020.)

81. VID (26.02.2015.). *Par skaistumkopšanas nozarē strādājošo saimniecisko darbību.* Piejams: https://www.vid.gov.lv/lv/vid-aicina-skaistumkopsanas-nozare-stradajosos-turpmako-divu-menesu-laika-noverst-parkapumus (Aplūkots 02.01.2020.)

82. VID, 2019.g., Nozaru statistika uz 01.01.2019. *Nozaru vizualizācija.* Pieejams: *https://www.vid.gov.lv/lv/statistika/nozaru-vizualizacija* (Aplūkots 02.01.2020.)

PIELIKUMI

1.pielikums

Asociācijas un biedrības skaistumkopšanas nozarē.

Tika izvēlētas septiņas institūcijas, kuras ir saistītas ar friziermākslu un imidžu Latvijā: Latvijas Amatniecības Kameras; Latvijas Apvienotā frizieru arodbiedrība; Latvijas frizieru asociācija; Latvijas Frizieru un Kosmetologu asociācija; Baltijas imidža speciālistu asociācija; Latvijas stilistu asociācija; Baltijas vizāžistu un imidža dizaineru asociācija. Komunikācijas problēmas radās ar četrām no izvēlētajam institūcijām. **Latvijas frizieru asociācija** tika likvidēta 2002. gadā 23. janvārī. **Latvijas stilistu asociācija** juridiskā adrese ir reģistrēta uz Profesionālo stilistu skolu, tālruņi ir norādīti nepareizi. Uzņēmumu reģistrā dati tika atjaunoti 2018. gadā 31. oktobrī; gada pārskats bija iesniegts 2019. gadā 1. aprīlī; Facebook mājas lapa pēdējo reizi tika atjaunota 2018. gadā 3.novembrī. No tā var secināt, ka uz doto brīdi asociācijas darbība notiek pasīvi vai vispār beidza savu eksistēšanu. Līdzīga situācija notika ar **Baltijas vizāžistu un imidža dizaineru asociāciju**, juridiskā adrese un tālrunis ir reģistrēti uz profesionālo skolu RIMAN, taču skola nespēja dot informāciju par asociācijas eksistēšanu. Uzņēmumu reģistrā dati tika atjaunoti 2015. gadā 30. septembrī; gada pārskats bija iesniegts 2019.gadā 21. martā. Var secināt, ka asociācija joprojām darbojās. Komunikācijas trūkumu varēja izraisīt vadības maiņa vai asociācijas darbības pasivitāte.

Komunikācija ar **Latvijas Amatniecības Kameru** (LAK) arī nav notikusi, telefoniski un elektroniski atbildes nebija. Taču mājaslapā www.lak.lv sadaļā "par mums" ir pieejama informācija par iestādi. "Latvijas Amatniecības kamera ir profesionāla amatnieku pašpārvaldes organizācija, kas veicina amatu un amatniecības attīstību valstī." LAK konsultē un informē klientus par amatnieku iespējām, amatniecības uzņēmumus un meistarus par klientu vajadzībām un pasūtījumiem; iesaka pašvaldībām un valdības institūcijām pasākumus amatniecības uzņēmumu atbalstīšanai un attīstībai; pēc klientu lūguma organizē un veic ekspertīzes; reģistrē amatniecībā iesaistītos mācekļus, zeļļus un meistarus; veido amatniecības centrus un organizē kursus uzņēmējdarbības uzsācējiem; organizē Latvijas un ārvalstu amatniecības uzņēmēju sadarbību; organizē goda tiesas amatnieku un klientu savstarpējo nesaskaņu gadījumos." LAK biedriem tiek piedāvāta iespēja apmeklēt izstādes un konkursus.[1] Pašlaik LAK ir astoņi biedri, pieci amata un trīs amata zelles. Jaunus frizieru amata biedrus LAK vairs nepieņem.

Latvijas Frizieru un Kosmetologu asociācija pārstāve Vija Krūmiņa informēja, ka asociācija tika dibināta 1997. gadā ar domu attīstīt savas nozares speciālistus un pakārtot sakarus ar nozares speciālistiem. Latvijā bija vairākas frizieru organizācijas (Latvijas Frizieru asociācija, Latvijas Amatniecības Kameras utt.), kuras apvienojās komitejā un iesaistījās Starptautiskajā frizieru

[1] Iegūts no: http://www.lak.lv/pub/?id=97 *Skatīts 2020. gadā 3. janvārī*

konfederācijā. Darbība bija aktīva un nopietna, šobrīd asociācija organizē vienu lielu pasākumu: frizieru konkurss *International Style Hair festival,* kurš notiek Baltic Beauty izstādes ietvaros. Ar to sāka nodarboties no 2004. gada, konkurss bija krietni lielāks un nozīmīgāks. Seminārus un meistarklases organizē ar asociācijas biedriem, tie notiek vienreiz gadā izstādes ietvaros. Asociācijā reģistrēti ap 100 biedru un aktīvie ir 45. Valde sastāv no septiņiem cilvēkiem, komunikācija notiek biežāk, satiekas vienreiz ceturksnī. Dalības maksas nav. Šobrīd ir tikai fiziskas personas, pieteikties var telefoniski vai caur e-pastu aizpildot anketu. Asociācijas biedru priekšrocība: atlaides organizētajos konkursos un semināros. Informācija ir pieejama telefoniski.

Latvijas Apvienotās frizieru arodbiedrības (LAFA) valdes locekle Agnese Puzanova informē, ka LAFA ir patstāvīga un neatkarīga organizācija, kura uz brīvprātības principiem apvieno Latvijas pilsētās un novados skaistumkopšanas nozarē (jomā) strādājošus speciālistus. "Arodbiedrības darbības mērķis ir starptautiskajā līmenī atzīto darba, ekonomisko, profesionālo un sociālo arodbiedrības biedru tiesību un interešu aizstāvēšana un pārstāvēšana. Arodbiedrības biedru dzīves līmeņa paaugstināšana un nodarbinātības veicināšana. Arodbiedrības uzdevums ir pārstāvēt Arodbiedrības biedru intereses attiecībās ar viņu darba devējiem; izglītot Arodbiedrības biedrus darba un profesionālās likumdošanas jautājumos; Atbalstīt, panākt darba samaksas, kompensācijas, pensijas; panākt darba un atpūtas režīma ievērošanu; veicināt profesionālās neformālās izglītības attīstību utt."[2]

"Lai kļūtu par arodbiedrības biedri ir jāiesniedz noteiktās formas iesniegums. Valde piecu dienu laikā no iesnieguma saņemšanas dienas pieņem lēmumu par jaunu biedru uzņemšanu."[3]

Strādājošie arodbiedrības biedri mēnesī maksā ne vairāk kā 2% no valstī noteiktās minimālās algas, ja Arodbiedrība nav neteikusi citu apmēru. Nestrādājošiem pensionāriem, bezdarbniekiem, darbiniekiem, kas atrodas bērnu kopšanas atvaļinājumā, audzēkņiem un studentiem maksā 0,50 LV = 0,71 EUR mēnesī.[4]

Arodbiedrību dibināja 50 biedri, trīs no tiem LAFA konferencē iecēla LAFA valdē un 47 biedrus iecēla LAFA domē. Pašlaik aktīvi ir tikai valdes locekļi un 21 domes loceklis. Darbības atbalsta no ārzemēm.

LAFA nenodrošina frizieru kvalifikācijas celšanas kursus, jo Latvijā tos nodrošina Profesionālās kosmētikas izplatītāju firmas un apmācības iestādes. Agnese Puzanova piebalstīja, ka viņiem ir speciālisti, kas var veikt šādas apmācības, bet pašlaik tam nav pievērsušies. LAFA darbojas profesionālās izglītības jomā, piedaloties valsts institūciju saistītajos projektos. Domes sēdes līdz šim notika konferences telpās reizi mēnesī, bet ņemot vērā faktu, ka daudzi pārvācās uz

[2] *Latvijas apvienotās frizieru arodbiedrības.* Statūti, Rīga 2011
[3] I.Makstniece, 2010. *Latvijas apvienotā frizieru arodbiedrība,* Rīga.
[4] I.Makstniece, 2010. *Latvijas apvienotā frizieru arodbiedrība,* Rīga.

darbu ārzemēs, darbība notiek elektroniskā veidā. Pēc valdes locekles Agneses Puzanovas domām tas atvieglo LAFA domes darbību.

Līdz 2020.gada aprīļa mēnesim LAFA ir apturējuši savu darbību. Informācija ir pieejama tikai telefoniski, jo mājas lapas www.lafa.lv darbība arī ir apturēta, lai ieekonomētu izdevumus un virzītu tos mājas lapas attīstībai.

Baltijas imidža speciālistu asociācijas (BISA) biedre Indra Salcēviča stāsta, ka asociācijas mērķis ir apvienot skaistumkopšanas speciālistus aktīvam darba procesam, paaugstināt profesijas prestižu un veicināt augstus profesionālos standartus. BISA atbalsta profesionāļus ar nepieciešamām konsultācijām, organizē apmācības un kvalifikācijas celšanas seminārus. Pēdējais projekts, kuru īstenoja asociācija "Kreatīvais piedzīvojums" izstādē Baltic Beauty 15 gadu jubilejas pasākumam.

Darbība asociācijā atsākās nesen ar Latvijas stilistu asociācijas likvidēšanas paziņojumu, kura nodarbojās ar konkursu organizēšanu, jaunās vadības ievēlējuma un biedru palielinājuma skaita. Tuvākajā sapulcē 9. martā notiks spriegums par asociācijas kārtības noteikumiem. Iestāties var gan juridiskās, gan fiziskās personas. Agrāk bija noteiktā gada maksa 10 eiro apmērā, taču aktivitāšu trūkuma dēļ to atcēla. Asociācijai ir liela apņēmība un vēlme sadarboties ar valsts un pašvaldību institūcijām, kā arī citām organizācijām, lai spētu ietekmēt jomas procesus aukstāka līmenī. Informācija publiski nav pieejama, asociācijas Facebook lapā aktīvi tiek publicēta jauna informācija par konkursiem un semināriem.

Tika aptaujāti 92 frizieri ar domu uzzināt viņu piederību kādai no Latvijas biedrības/asociācijas/kameras? Apkopojot informāciju tika uzzināts, ka 12 respondenti (13,5%) pieder kādai asociācijai, 80 respondenti (86,5%) nepieder vai pat nav dzirdējuši par tām. Aptauja tika realizēta autora Facebook lapā.

2.pielikums

Profesionālas programmas kopsavilkums Latvijā

Profesionālās izglītības programmas veids	**Prasības attiecībā uz iepriekš iegūto izglītību**	**Programmas apjoms (stundās)**	**Programmas īstenošanas ilgums (gados)**	**LKI līmenis**
Profesionālās vidējās izglītības programma Frizieris-stilists	Pamatizglītība 9.klases	5768 stundas Vispārizglītojošie mācību priekšmeti 60% 3461stundas Profesionālie mācību priekšmeti / moduļi 40% 2307 stundas	4 gadi	IV
Profesionālās vidējās izglītības programma Frizieris-stilists	Vidējā izglītībā 12.klases Arodizglītība (3 gadi)	no1802 stundām līdz 2120 stundām	1,5 gadi	IV
Arodizglītības programma – trešais LKI līmenis Frizieris	Pamatizglītība 9.klases	4260 stundas Vispārizglītojošie mācību priekšmeti 60% 2556 stundas Profesionālie mācību priekšmeti / moduļi 40% 1704 stundas	3 gadi	III
	Pamatizglītība (no 17 gadu vecuma)	1560 stundas	1 gads	III
	Vidējā izglītībā 12.klases			
Profesionālās tālākizglītības programma Frizieris-stilists	Vidējā izglītība vai arodizglītība	960 stundas	Netiek reglamentēts	IV

Profesionālās tālākizglītības programma Frizieris	Bez iepriekšējās izglītības ierobežojuma	640 stundas	Netiek reglamentēts	III
Profesionālās pilnveides izglītības programma	Atbilstoši izglītības programmas saturam	Vismaz 160 stundas	Netiek reglamentēts	Nav

3.pielikums

Profesionālas programmas kopsavilkums Lietuvā

Programmas veids	**Minimālais izglītības līmenis, kas nepieciešams kvalifikācijas iegūšanai**	**Studiju apjoms**	**Studiju ilgums**	**Profesionālās kvalifikācijas līmenis**
Sākotnējās profesionālās apmācības programma Frizieris	Pamatizglītība 10.klases	110 kredītpunkti 2970 stundas	3 gadi	IV
Sākotnējās profesionālās apmācības programma Frizieris	Vidējā izglītībā 12.klases	110 kredītpunkti 2970 stundas	2 gadi	IV
Tālākizglītības profesionālās apmācības programma Frizieris	Arodizglītība Vidējā profesionāla izglītībā	90 kredītpunkti 1620 stundas	1,5 gads	IV
Arodizglītība. Bezdarbnieku apmācības programma. Plaša profila frizieris.	Pamatizglītība 10.klases	1520 stundas	38 nedēļas	III
	Vidējā izglītībā 12.klases (no 18.g.v.)	1160 stundas	29 nedēļas	
Augstākās izglītības programma. Frizūru dizains	Vidējā profesionāla izglītībā	180 kredītpunkti 4860 stundas	3 gadi	VI
Augstākās izglītības programma. Koptēla dizains	Vidējā izglītībā 12.klases	180 kredītpunkti 4860 stundas	3 gadi	VI

4.pielikums

Profesionālas programmas kopsavilkums Igaunijā

Programmas veids	**Minimālais izglītības līmenis, kas nepieciešams kvalifikācijas iegūšanai**	**Studiju apjoms**	**Studiju ilgums**	**Profesionālās kvalifikācijas līmenis**
Sākotnējās profesionālās apmācības programma. Pieaugušie. Frizieris	Nav ierobežojumi	15-120 EKAP vidēji 1280 stundas	9 mēneši – 1 gads	III
Sākotnējās vidējas profesionālās apmācības programma Frizieris	Pamatizglītība 9.klases	180 EKAP 4680 stundas	3 gadi	IV
Sākotnējās vidējas profesionālās apmācības programma Frizieris	Vidējā izglītībā 12.klases	120 EKAP 3120 stundas	2 gadi	IV
Tālākizglītības profesionālās apmācības programma Frizieris	Vidējā profesionāla izglītībā ar 4.kv.l. vai atbilstošas kompetences	15-60 EKAP kredītpunkti vidēji 1560-1600 stundas	1 gads	IV
Pieaugušo apmācības programma. Frizieris.	Nav ierobežojumi	1280 stundas	9 mēneši	III
	Vidējā izglītībā 12. klases (no 18. g. v.)	1600 stundas	1- 1,5 gads	IV

Sākotnējās specializētas profesionālās apmācības programmas Frizieris meistars	Vidējā izglītībā 12.klases	120-150 EKAP vidēji 3120-3900 stundas	2-2,5 gadi	V
Tālākizglītības specializētas profesionālās apmācības programmas Frizieris meistars	Vidējā profesionāla izglītībā ar 4.kv.l. vai 5.kv.l., vai atbilstošas kompetences	15-60 EKAP vidēji 640-780 stundas	6 mēneši -1 gads	V

5.pielikums

	Frizieru pakalpojumi	Tūrisma pakalpojumi	Restorānu pakalpojumi
Izglītības programmu ilgums	4 gadi	4 gadi	4 gadi
Izmaksas (ietverot normējamās un nenormējamās izmaksas, izņemot pedagogu un pārējo darbinieku atalgojumu, izglītojamo stipendijas), uz vienu izglītojamo gadā	1 938,72 EUR	1 437,70 EUR	2 525,87 EUR
Pedagogu un pārējo darbinieku atalgojums uz vienu izglītojamo gadā. Bruto alga. *	≈ 2 400,00 EUR	≈ 2 400,00 EUR	≈ 2 400,00 EUR
Izglītojamo stipendijas gadā *	≈ 800 EUR	≈ 800 EUR	≈ 800 EUR
Izmaksas vienā gadā	**≈ 5 138,72 EUR**	**≈ 4 637,70**	**≈ 5 725,87**
Izmaksas par visu apmācības laiku	**≈ 20 554,88 EUR**	**≈ 18 550,8**	**≈ 22 903,48**

Dati no Pētījuma par profesionālās vidējās izglītības finansēšanu Latvijā, izglītības programmu izmaksu koeficientu aktualizēšanu, starptautiskā praksē un akadēmiskajā vidē teorētiski pamatotu profesionālās izglītības programmu īstenošanas finansēšanas modeli un priekšlikumi grozījumiem normatīvajos aktos (2017. gads)

Pētiijuma pasūtitajs : IZM

Pētijumu veica Rīga Tehniska universitāte

* Autores pieliktais videjais skaitls.

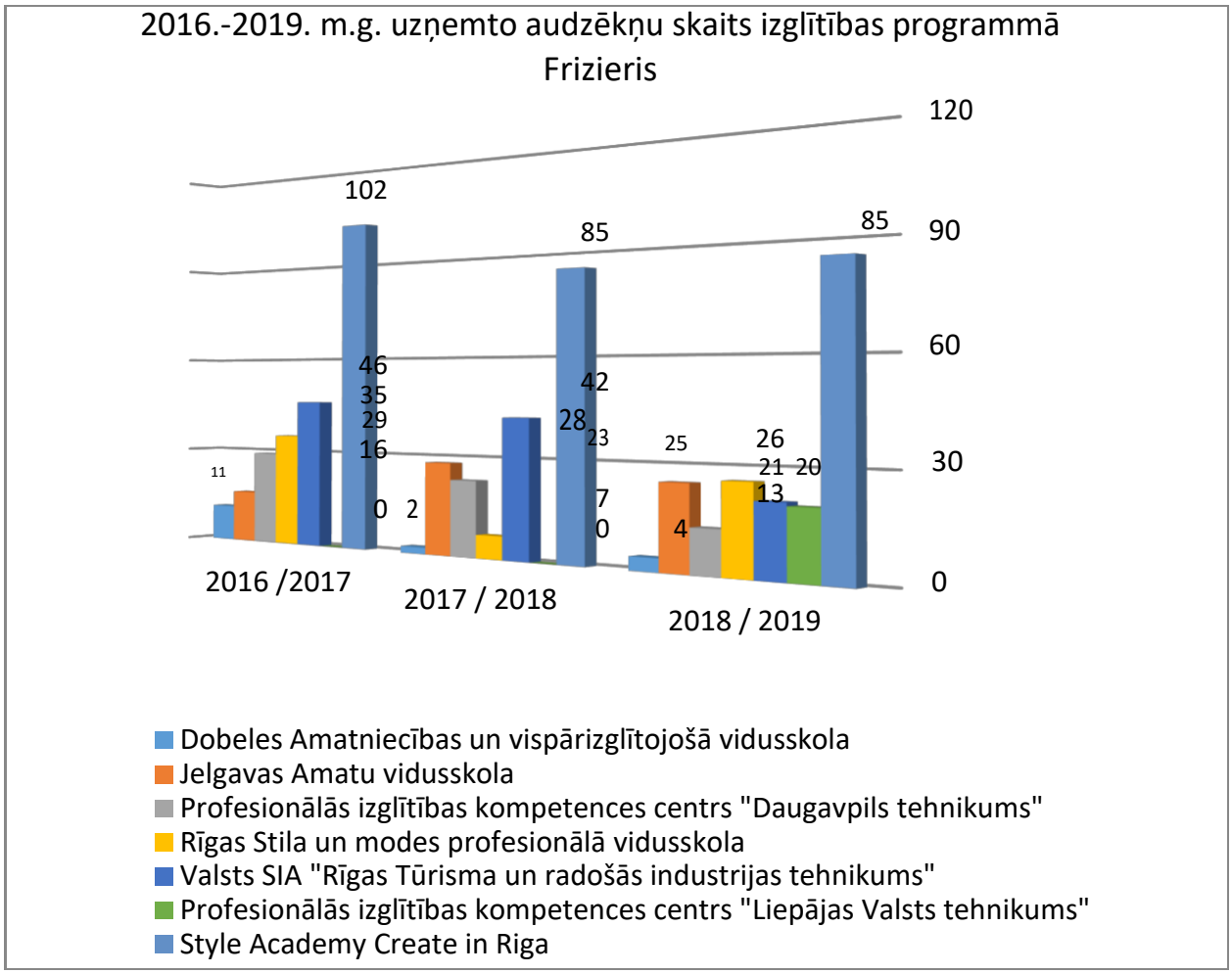
2016.-2019. m.g. uzņemto audzēkņu skaits izglītības programmā Frizieris
120
90
60
30
0
102
85
85
46
35
29
16
0
42
28
23
7
0
25
26
21
20
13
4
11
2
2016 /2017
2017 / 2018
2018 / 2019
Dobeles Amatniecības un vispārizglītojošā vidusskola
Jelgavas Amatu vidusskola
Profesionālās izglītības kompetences centrs "Daugavpils tehnikums"
Rīgas Stila un modes profesionālā vidusskola
Valsts SIA "Rīgas Tūrisma un radošās industrijas tehnikums"
Profesionālās izglītības kompetences centrs "Liepājas Valsts tehnikums"
Style Academy Create in Riga

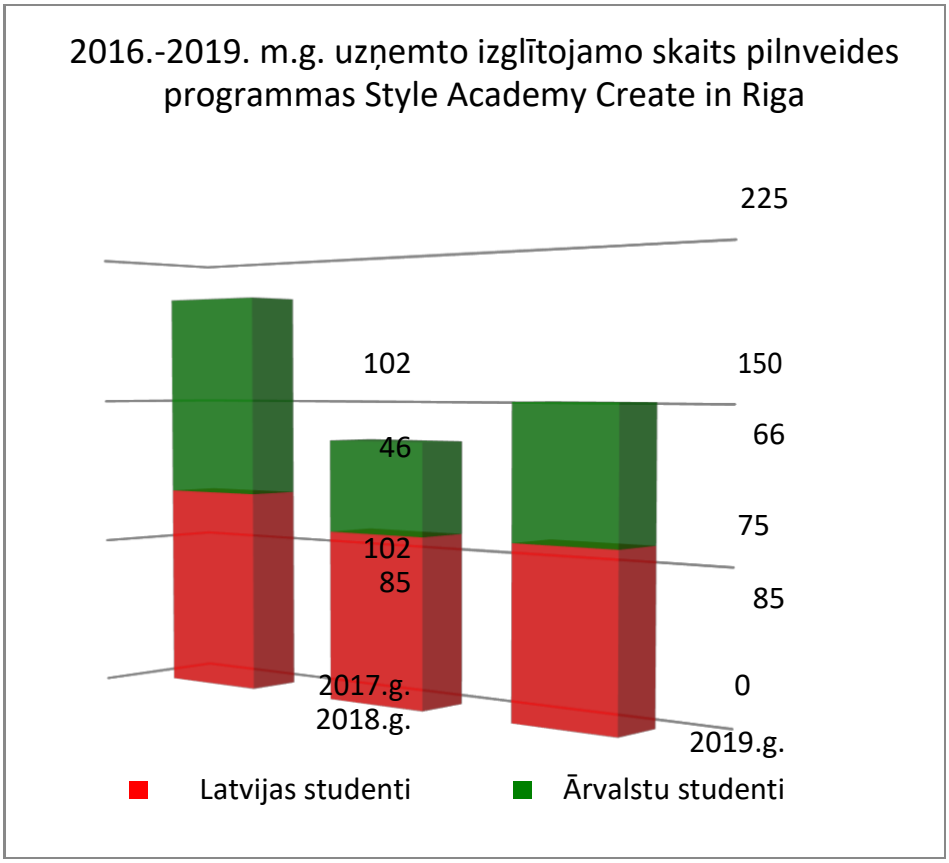
2016.-2019. m.g. uzņemto izglītojamo skaits pilnveides programmas Style Academy Create in Riga
225
150
66
75
85
0
102
46
102
85
2017.g.
2018.g.
2019.g.
Latvijas studenti
Ārvalstu studenti

7.pielikums

Uzņēmēji, nozares eksperti, Frizieru izglītotāji kuri piedalījās darba pētījumā.

Nozares ekperti	Darba stāža, gadi	Pedagoģiska pieredze, gadi	Darba vieta	Fokusu grupas
1.Andris Kačanovskis	25	15	Salons Rīga Top Hair radošais direktors	Darba devējs Izglītotājs
2.Jevgenija Davidova	22	15	Salons Pam – Pam radoša direktore	Darba devējs Izglītotājs
3.Evija Butevica	20	Ir, nav precīzu datu	Salons Skaistuma Ēra, Jelgava	Darba devējs Izglītotājs
4.Andrejs Siļčenko	40	Ir, nav precīzu datu	Andrey Silchenko Hair salon radošais direktors	Darba devējs Izglītotājs
5.Ilze Ivanāne	30	7	Salons Agata, Aizkraukle	Darba devējs Izglītotājs
6.Anita Ozola	30	Ir, nav precīzu datu	Salons AO kolekcija	Darba devējs Izglītotājs
7.Natalja Tereško	40	Ir, nav precīzu datu	Saloni Šade	Darba devējs Izglītotājs
8.Martiņš Eiduks	23	Ir, nav precīzu datu	Salons MarVinc	Darba devējs Izglītotājs
9.Edgars Zablockis	20	15	Saloni Pastelle līdzīpašnieks	Darba devējs Izglītotājs
10.Valentīns Romanovskij	26	Ir, nav precīzu datu	Tokyo Hair Studio	Darba devējs Izglītotājs
11.Evita Strādere	28	5	Salons Dīva, Valmiera	Darba devējs Izglītotājs
12.Anželika Konstantinova	26	5	Salons Ameli, Salaspils	Darba devējs Izglītotājs
13.Kristīne Pelcberga	29	5	“Unastyle” pasniedzēja, zīmola trenere	Izglītotājs
14.Natālija Vinogradova	41	38	Rīgas stila un modes tehnikums	Izglītotājs
15.Jeļena Hļebnova-Čerņavska	27	20	“Create in Riga” direktore	Izglītotājs
16.Marina Kopilova	18	5	Skaistuma skola pasniedzēja, zīmola trenere.	Izglītotājs
17.Ināra Jakovleva	26	21	Mācību studija Curly	Izglītotājs
18.Jurijs Polikašins	26	25	Salons Maija radošais direktors ,zīmola treneris	Izglītotājs
19.Diāna Isajeva	16	9	Intelligent education by Diana Isajeva, L’oreal Professionnel Baltic	Izglītotājs
20.Dmitrijs Krivko	23	Ir, nav precīzu datu	Kolonna vadošais meistars, pasniedzējs, zīmola treneris.	Izglītotājs
21.Tatjana Kohana	27	20	Tokyo Hair Studio	Izglītotājs
22.Gundega Lapiņa	42	4	Salons Matu Meistari	Izglītotājs
23.Tatjana Fast	41	20	Alfaparf Milano zīmola trenere	Izglītotājs

8.pielikums

ANKETA PROFESIJAS <<Frizieris>>
PIENĀKUMU UN UZDEVUMU NOTEIKŠANAI

Lūdzam izvērtēt profesijas pienākumus un uzdevumus, norādot katra veicamā darba uzdevuma biežumu, svarīgumu (nozīmīgumu) un sarežģītību.

Pienākumi	Uzdevumi		Biežums			Svarīgums			Sarežģītība		
		Neveicu	Veicu reti	Veicu reizi nedēļā	Veicu katru dienu	Mazāk svarīgs	Svarīgs	Ļoti svarīgs	Viegli	Sarežģīti	Ļoti sarežģīti
		0	1	2	3	1	2	3	1	2	3
1. Friziera darba vietas un vides organizēšana	1.1. nodrošināt friziera darba telpas atbilstību higiēnas un drošības prasībām										
	1.2. nodrošināt friziera profesionālos instrumentus, aprīkojumu, palīgmateriālus un matu kosmētiku										
	1.3. apstrādāt friziera instrumentus un aprīkojumu atbilstoši higiēnas un drošības prasībām										
	1.4. sagatavot friziera darba vietu										
	1.5. ievērot personīgās higiēnas un sanitāro normu										
	1.6. veikt klienta apkalpošanas sagatavošanas un nobeiguma darbus										

2. Galvas ādas un matu profilaktisko un ārstniecisko procedūru veikšana	2.1. novērtēt galvas ādas un matu stāvokli										
	2.2. noteikt matu struktūru un kvalitāti										
	2.3. izvēlēties atbilstošu kosmētiku galvas ādas tipam un matu struktūrai										
	2.4. mazgāt klienta galvu un matus atbilstoši tehnoloģiskajam procesam										
	2.5. veikt klientam galvas masāžu atbilstoši tehnoloģiskajam procesam										
	2.6. ieteikt klientam galvas ādas un matu kopšanas produktus										
3. Matu griešana	3.1. noteikt matu struktūru un dabīgo augšanas virzienu										
	3.2. ieteikt matu griezumu formu, ievērojot klienta vēlmes un morfoloģiskās īpatnības										
	3.3. izstrādāt matu griezuma tehnoloģiskās kartes /shēmas										
	3.4. veikt matu griezumu bērniem, dāmām un kungiem										

4. Ūsu, bārdas un vaigu bārdas griešana un/vai skūšana	4.1. noteikt ūsu, bārdas un vaigu bārdas struktūru un dabīgo augšanas virzienu										
	4.2. ieteikt ūsu, bārdas un vaigu bārdas, formu, ievērojot klienta vēlmes un sejas morfoloģiskās īpatnības										
	4.3. izstrādāt ūsu, bārdas un vaigu bārdas, griezuma tehnoloģiskās kartes /shēmas										
	4.4. veikt klienta ūsu, bārdas un vaigu bārdas griešanu										
	4.5. veikt klienta sejas un/vai galvas skūšanu										
5. Matu veidošana un frizūru noformēšana	5.1. plānot tehnoloģisko frizūru veidošanas procesu										
	5.2. veidot daudzveidīgas dāmu frizūras no dažāda garuma matiem										
	5.3. veidot daudzveidīgas kungu frizūras no dažāda garuma matiem										
	5.4. lietot frizūru veidošanas produktus										
	5.5. izmantot mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus frizūru noformēšanā										
	5.6. lietot matu aksesuārus										

6. Matu krāsošana, balināšana un ķīmiskā apstrāde	6.1. veikt galvas ādas un matu diagnozi pirms matu, balināšanas un ķīmiskās apstrādes										
	6.2. izvēlēties matu apstrādes ķīmiskajam procesam atbilstošus produktus										
	6.3. krāsot matus										
	6.4. balināt matus										
	6.5. veikt ķīmisko ilgviļņu procesu										
	6.6. veikt matu ķīmisko taisnošanu										
7. Dabīgo/ mākslīgo matu izstrādājumu lietošana	7.1. izvēlēties dabīgos/mākslīgos matus frizūru veidošanai										
	7.2. veidot frizūras, izmantojot dabīgo/mākslīgo matu izstrādājumus										
	7.3. lietot matu pieaudzēšanas procesam, atbilstošus piederumus un produktus										
	7.4. veikt matu pieaudzēšanu atbilstoši tehnoloģiskajam procesam										
	7.5. noņemt pieaudzētus matus										
	7.6. kopt matu izstrādājumus no dabīgajiem un mākslīgajiem matiem										

8. Profesionālās darbības pamatprincipu ievērošana	8.1. sazināties valsts valodā										
	8.2. sazināties vienā svešvalodā										
	8.3. pielietot matemātiskās prasmes un dabas zinību prasmes profesionālo darba uzdevumu veikšanai										
	8.4. lietot informācijas un komunikāciju tehnoloģijas profesionālo darba uzdevumu veikšanā										
	8.5. ievērot darba drošības un aizsardzības, ugunsdrošības, elektrodrošības un vides aizsardzības prasības										
	8.6. ievērot darba tiesiskās attiecības										
	8.7. ievērot profesionālās un vispārējās ētikas principus										
	8.8. pastāvīgi pilnveidot profesionālās zināšanas un prasmes										
	8.9. veikt darba pienākumus atbilstoši uzņēmējdarbības principiem										

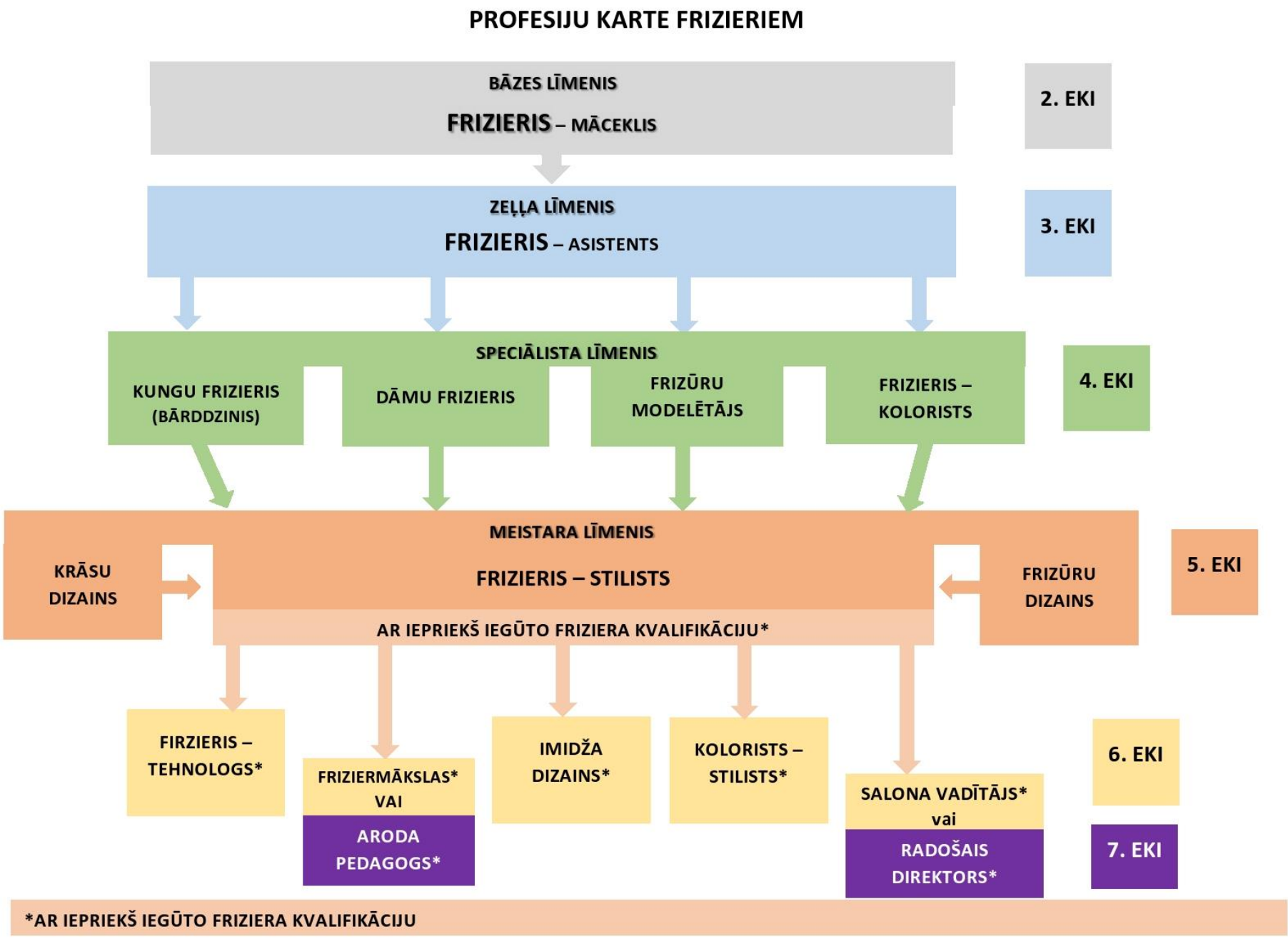
PROFESIJU KARTE FRIZIERIEM
BĀZES LĪMENIS
FRIZIERIS – MĀCEKLIS
2. EKI
ZEĻĻA LĪMENIS
FRIZIERIS – ASISTENTS
3. EKI
SPECIĀLISTA LĪMENIS
KUNGU FRIZIERIS (BĀRDDZINIS)
DĀMU FRIZIERIS
FRIZŪRU MODELĒTĀJS
FRIZIERIS – KOLORISTS
4. EKI
MEISTARA LĪMENIS
KRĀSU DIZAINS
FRIZIERIS – STILISTS
FRIZŪRU DIZAINS
AR IEPRIEKŠ IEGŪTO FRIZIERA KVALIFIKĀCIJU*
5. EKI
FIRZIERIS – TEHNOLOGS*
FRIZIERMĀKSLAS* VAI
ARODA PEDAGOGS*
IMIDŽA DIZAINS*
KOLORISTS – STILISTS*
SALONA VADĪTĀJS* vai
RADOŠAIS DIREKTORS*
6. EKI
7. EKI
*AR IEPRIEKŠ IEGŪTO FRIZIERA KVALIFIKĀCIJU

10.pielikums

Profesijas standarta Frizieris profesionālās darbības pamatuzdevumu un pienākumu izpildei nepieciešamās prasmes un attieksmes, profesionālās zināšanas un kompetence.

Ieteikumi izmaiņām:

Nr. p.k.	Prasmes un attieksmes	Izmaiņas
4.6.	Friziera darba pakalpojuma izmaksu aprēķināšana.	Izņemt, atkārtojas ar 5.3.
	Profesionālās ētikas un estētikas pamatprincipi.	Izcelt atsevišķi un papildināt.
4.7.	Novērtēt klienta matu un ādas stāvokli.	Aicināt Veselības ministriju sadarbībai.
	Atpazīt matu un ādas bojājumus un slimības.	Aicināt Veselības ministriju sadarbībai.
4.8.	Novērtēt klienta matu struktūru un kvalitāti vizuāli.	Pārvietot uz 4.7.
	Novērtēt klienta matu struktūru un kvalitāti, izmantojot matu diagnostikas ierīces.	Izslēgt, nav pieprasīts. Zināšanās pēc nepieciešamības, var papildināt semināros.
4.12.	Konsultēt klientu par matu kopšanas produktu izvēli.	Papildināt ar tēmu "Galvas ādas un matu kopšanas procedūras salonā"
4.13.	Novērtēt klienta matu struktūru, tekstūru, stāvokli pirms griešanas.	Paplašināt tēmu ar faktūru, izveidot terminu vārdnīcu.
4.14.	Konsultēt klientu par daudzveidīgām matu griezumu formām, stiliem, modes tendencēm.	Atvieglot sadaļu uz 70%. Tēma atbilst kvalifikācijai frizieris – stilists.
4.16	Ergonomiskie darba paņēmieni matu griešanas procesā.	Tēma atkārtojas. Izcelt atsevišķi. Aicināt Veselības ministriju sadarbībai.
4.17.	Visas prasmes un attieksmes	Izslēgt. Tēma aktuāla citai kvalifikācijai, vai specializācijai Bārddzinis.
4.18.	Visas prasmes un attieksmes	Izslēgt. Tēma aktuāla citai kvalifikācijai, vai specializācijai Bārddzinis.
4.19.	Visas prasmes un attieksmes	Izslēgt. Tēma aktuāla citai kvalifikācijai, vai specializācijai Bārddzinis.
4.20.	Visas prasmes un attieksmes	Izslēgt. Tēma aktuāla citai kvalifikācijai, vai specializācijai Bārddzinis.
4.21.	Visas prasmes un attieksmes	Izslēgt. Tēma aktuāla citai kvalifikācijai, vai specializācijai Bārddzinis.
4.26.	Visas prasmes un attieksmes	Izslēgt. Tēma aktuāla citai kvalifikācijai, vai specializācijai Bārddzinis.
4.27.	Visas prasmes un attieksmes	Izslēgt. Tēma aktuāla citai kvalifikācijai, vai specializācijai Bārddzinis.

4.30.	Ieteikt klientam individuālo krāsu paleti.	Izslēgt. Tēma aktuāla citai kvalifikācijai, vai specializācijai.
4.33.	Visas prasmes un attieksmes	Izslēgt. Tēma aktuāla šaurai specializācijai. Var apgūt semināros.
4.34.	Visas prasmes un attieksmes	Izslēgt. Tēma aktuāla citai kvalifikācijai vai specializācijai.
4.35.	Visas prasmes un attieksmes	Izslēgt. Tēma aktuāla citai kvalifikācijai vai specializācijai.
4.36.	Visas prasmes un attieksmes	Izslēgt. Tēma aktuāla citai kvalifikācijai vai specializācijai.
4.37.	Visas prasmes un attieksmes	Izslēgt. Tēma aktuāla citai kvalifikācijai vai specializācijai.
4.38.	Visas prasmes un attieksmes	Izslēgt. Tēma aktuāla citai kvalifikācijai vai specializācijai.
4.39	Visas prasmes un attieksmes	Izslēgt. Tēma aktuāla citai kvalifikācijai vai specializācijai.
5.2.	Lietot profesionālo terminoloģiju svešvalodā.	Lietot divas svešvalodas (ENG/RU) Papildināt ar terminu vārdnīcu.
5.3.	Lietot matemātikas pamatprincipus un risinājumus.	Ir nepieciešami skaidrojumi un metodiskie materiāli.
5.4.	Lietot datoru un internetu darba uzdevumu veikšanai un frizūru modelēšanai.	Atbalsts programmas iegādei un apmācībai.
5.5.	Lietot drošus un ergonomiskus darba paņēmienus.	Aicināt Veselibas inspekciju sadarbībai.
5.6.	Ievērot darba un personīgās higiēnas prasības.	Izņemt, atkārtojas ar 4.5.
5.7.	Visas prasmes un attieksmes	Papildināt stundas. Paplašināt ar tēmām Komunikācija un pašprezentācija.
5.8.	Visas prasmes un attieksmes	Papildināt ar tālākizglītības iespējam. Iekļaut priekšstata līmeni zināšanas par profesiju speciālizācijam.
5.9.	Visas prasmes un attieksmes	Izslēgt. Nevar veikt uzņēmējdarbību.